

**СЪДЪТ,
ПРОКУРАТУРАТА
И РАЗСЛЕДВАЩИТЕ ОРГАНИ
В ДЪРЖАВИТЕ-ЧЛЕНКИ
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
И СТРАНИТЕ-КАНДИДАТКИ**

**ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА**

Реформата на съдебната власт в България е от основен приоритет в процеса на присъединяването на страната към Европейския съюз. Сред дискуссионните въпроси продължават да бъдат реорганизацията на следствието и подобряването на ефективността и отчетността на прокуратурата в контекста на реформата на досъдебната фаза на наказателния процес.

Сборникът *“Съдът, прокуратурата и разследващите органи в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки”* включва преглед на организацията и принципите на работа на съда, прокуратурата и разследващите органи в Европейския съюз, включително новоприетите държави-членки, и в страните-кандидатки. Изданието има за цел да подпомогне процеса на присъединяване на България към ЕС, да допринесе за укрепването на съдебната власт, особено по отношение на организацията и мястото на прокуратурата и следствието, в съответствие с добрите практики, прилагани в държавите-членки на ЕС и другите страни-кандидатки.

Материалите в сборника са подготвени от:

Д-р Мария Йорданова, директор, Правна програма, Център за изследване на демокрацията

Димитър Марков, координатор на проект, Правна програма, Център за изследване на демокрацията

Драгомира Паунова, сътрудник, Правна програма, Център за изследване на демокрацията

Росица Елазар, сътрудник, Правна програма, Център за изследване на демокрацията

Александър Русанов, сътрудник, Правна програма, Център за изследване на демокрацията

Атлиана Недкова, Програма “Студенти на стаж към парламента”

Татяна Бъчварова, Програма “Студенти на стаж към парламента”

Мартин Белов, Програма “Студенти на стаж към парламента”

Изданието е част от проекта *“Съдебната власт в България в контекста на присъединяването към ЕС: реформа на следствието и прокуратурата”*, реализиран от Центъра за изследване на демокрацията с финансовата подкрепа на Европейската комисия.

ISBN 954-477-129-8

© 2005 Център за изследване на демокрацията

Всички права запазени.

Център за изследване на демокрацията

Ул. “Александър Жендов” № 5

София 1113

Тел.: (359 2) 971 3000

Факс: (359 2) 971 2233

E-mail: law@online.bg

www.csd.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Кралство Белгия	5
Република България	12
Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия	19
Федерална република Германия	25
Кралство Дания	35
Република Естония	41
Кралство Испания	49
Република Италия	65
Република Латвия	72
Република Литва	78
Велико херцогство Люксембург	85
Кралство Нидерландия	89
Република Полша	96
Република Португалия	104
Република Румъния	110
Република Словакия	118
Република Словения	126
Република Унгария	133
Република Финландия	140
Република Франция	146
Република Чехия	160
Кралство Швеция	169
Приложения	179
Приложение 1 – Конституционен съд, орган на управление на съдебната власт, административни и други специализирани съдилища в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки	181
Приложение 2 – Място на прокуратурата и специализирани прокурорски органи в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки	183
Приложение 3 – Разследващи органи в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки	184
Приложение 4 – Назначаване на съдиите и прокурорите в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки	185

Кралство Белгия

Площ:	30 510 кв. км.
Население:	10,2 млн. души (2000 г.).
Столица:	Брюксел.
Официален език:	френски, фламандски, немски.
Религия:	католици (92%).
Паритна единица:	евро (белгийски франк до 2002 г.).
Административно деление:	3 автономни района (Брюксел, Валония, Фландрия), 9 провинции (Брабан, Антверпен (Анверс), Ено, Западна Фландрия, Източна Фландрия, Лиеж, Лимбург, Люксембург, Намюр).
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава – крал. Законодателен орган – кралят и двукамарен парламент. Изпълнителен орган – кралят, който назначава федерално правителство на чело с министър-председател, утвърждаван и от парламента. Трите автономни района, франкофонската и немската общност имат отделни парламенти и правителства.

1. Общи бележки

Спецификата на правната уредба и структурата на съдебната система в Кралство Белгия се дължи на федералния характер на формата на държавно устройство, на регионалната диференциация в страната, на езиковите изисквания при провеждане на съдебните заседания и спрямо магистратите в отделните езикови общности и на други исторически, културни и социални фактори. Съдилищата и трибуналите в Белгия формират съдебната власт, която функционира във взаимодействие с останалите конституционно установени държавни институции.

Уредбата на съдебната власт в Белгия е предмет на глава VI от белгийската Конституция.

Създаването на съдилищата и трибуналите е допустимо само със закон. Забранено е установяването на извънредни съдилища или комисии.

Съдебните заседания са публични, освен ако това би противоречало на обществения ред или на морала. В такъв случай съдът взема изрично решение за разглеждане на делото при закрити врати. При дела във връзка с политически процеси или със свободата на пресата за неспазването на принципа за публичност на съдебното заседание е необходимо единодушно съдебно решение.

Съдебните решения задължително се мотивират. Те се произнасят в открито публично съдебно заседание.

Участието на съдебни заседатели е конституционно предвидено по всички наказателни дела и за т.нар. политически деликти и деликти по пресата.

Съдиите са независими при упражняването на правораздавателните си правомощия. Прокурорите са независими при извършването на разследване и преследване по наказателни дела при спазване на правото на компетентния министър да дава нареждания за задържането на определени лица и да издава задължителни указания във връзка с прокурорската дейност, включително и във връзка с провеждането на разследвания по наказателни дела, повдигането и поддържането на обвинението по такива дела.

Съдилищата и трибуналите са длъжни да не прилагат подзаконовите нормативни актове, когато те противоречат на законите на страната.

2. Управление на съдебната власт

2.1. Висш съдебен съвет

Конституцията предвижда за цяла Белгия съществуването на общ Висш съдебен съвет. Той се състои от Франкофонска колегия и Фламандскоезична колегия. Двете колегии са с равен брой членове. Съставът на всяка от двете колегии включва, от една страна, съдии и прокурори, избрани пряко от техните съдебни или прокурорски райони при условия и по ред, предвиден в закон, а от друга, равен на тях брой членове, избрани от Сената с мнозинство от две трети при условия и по ред, предвидени в закон. Общият брой на членовете на Висшия съдебен съвет е 44 души.

Висшият съдебен съвет е компетентен да:

- прави предложения за назначаване на съдии и на прокурори;
- предлага и взема мерки за обучението, квалификацията и преквалификацията на съдиите и прокурорите;
- предлага и взема решения относно принципното функциониране и организация на съдебната власт;
- осъществява общ контрол и да въвежда нови методи за вътрешен контрол и др.

Кадровите въпроси от компетентността на Висшия съдебен съвет се разглеждат от специално създадена в неговите рамки Комисия по номинирането и назначенията. Останалите правомощия на Висшия съдебен съвет се упражняват от Комисията по мненията и анкетите.

2.2. Назначаване на съдиите и на прокурорите

Мировите съдии, съдиите към трибуналите, т.нар. съветници (conseillers) към съдилищата и към Касационния съд се назначават от краля на Белгия по мотивирано предложение на Комисията по номинирането и назначенията към Висшия съдебен съвет, която взема решение с мнозинство две трети от гласовете, след направена съответна преценка на професионалните и личните качества на кандидатите. Част от процедурата по назначаването

на т.нар. съветници към съдилищата и към Касационния съд освен предложението на Висшия съдебен съвет е и мотивираното мнение на общите събрания на съдиите от съответните съдилища.

Същата е процедурата по назначаването на Първия председател на Касационния съд и на председателите на останалите съдилища и трибунали.

Председателят и председателите на отделения на Касационния съд и заместник-председателите на останалите съдилища и трибунали се избират от самите съдилища или трибунали.

Съдиите се назначават безсрочно, като се освобождават от длъжност при навършване на предвидената по закон възраст или само при влязло в сила съдебно решение в този смисъл. Преместването на съдия от един пост на друг и от един съдебен район в друг е възможно само при изричното му съгласие и след преназначаването му на съответното място или пост.

Кралят на Белгия назначава и освобождава от длъжност прокурорите към съдилищата и трибуналите в страната.

3. Организация на съдилищата

Съдилищата в Белгия са общи: Касационен съд (la Cour de cassation), апелативен съд (la cour d'appel), първоинстанционен съд (tribunal de première instance), мирови съд (la justice de paix), полицейски трибунал (tribunal de police), районен съд (tribunal d'arrondissement); и специализирани: трудов трибунал (tribunal du travail), търговски съд (tribunal de commerce), трудов съд (la cour du travail) и углавен съд (la cour d'assises).

Касационният съд е висша съдебна инстанция в Белгия. Апелативните съдилища са на второ място в йерархията на съдилищата. На същото ниво на съдебната йерархия стоят трудовите съдилища. На следващото ниво в структурата на съдилищата са първоинстанционните съдилища и търговските съдилища. Най-ниско в съдебната йерархия стоят мировите съдии.

3.1. Общи съдилища

3.1.1. Касационен съд

Касационният съд не разглежда делото по същество, а се произнася дали съдебното решение противоречи на материалноправните и процесуалноправните норми. Териториалната му юрисдикция обхваща цялата страна.

3.1.2. Апелативни съдилища

В Белгия има пет **апелативни съдилища**, които са съответно в Брюксел, Гент, Антверпен, Лиеж и Монс. Съдебните райони на апелативните съдилища са определени в Конституцията.

Апелативните съдилища включват следните рангове съдии: председател на апелативен съд, председател на отделение и апелативни съдии. Съдебните състави са тричленни, като в изрично определени случаи са от един съдия.

Апелативните съдилища разглеждат жалби срещу решения на първоинстанционните и търговските съдилища и други предвидени по закон спорове.

3.1.3. Първоинстанционен съд

Такъв съд има във всеки съдебен район. Той разглежда всички дела, за които не е предвидено да са подсъдни на специален съд, на апелативен съд или на Касационния съд. В него се формират граждански първоинстанционен съд, наказателен първоинстанционен съд и младежки съд със съответната компетентност. Съдебният състав обикновено е едноличен, но по определени дела е тричленен.

3.1.4. Мирови съдии

Мировите съдии са най-близо до гражданите. Те се назначават от краля при спазване на изискванията на Конституцията. Понастоящем в Белгия има 187 мирови съдии, като в района на всеки мирови съд заседава един мирови съдия.

Мировите съдии имат обща и специална юрисдикция по гражданскоправни и търговски спорове. Подсъдността им може да бъде разгледана като обща и специална. Общата им юрисдикция включва разглеждането на дела с цена на иска до 1860 евро с изключение на делата, за които по закон е предвидено да се разглеждат от друг съд. Специалната им юрисдикция е изчерпателно предвидена в Процесуалния кодекс на Белгия (чл. чл. 591 – 601).

3.2. Специализирани съдилища

3.2.1. Административно правосъдие

Конституцията на Белгия предвижда административни юрисдикции. Това са **Върховният административен съд** и **административните съдилища**. Върховният административен съд разглежда спорове относно съответствието на подзаконовите нормативни актове с нормативните актове от по-висок ранг, както и противоречия между самите подзаконови нормативни актове; спорове за разпределение на компетентност между отделните централни органи на изпълнителната власт и между тях и местните органи на власт; случаи на неспазване на чл. 10, 11 и 24 от Конституцията на Белгия (текстове, отнасящи се до принципа за равенство и забрана на дискриминация и свободата на образованието) при приемането на закон, правилник или заповед.

3.2.2. Трудови съдилища

Трудовото правосъдие в Белгия се реализира от трудови трибунали и трудови съдилища. Основен първоинстанционен съд по трудови дела е **трудовият трибунал**. Във всеки от 26-те съдебни района на Белгия има трудов трибунал. Споровете, които той разглежда, са свързани с: трудови договори; обезщетения при трудова злополука и професионално заболяване; осигурителноправни спорове както спрямо наетите по трудов договор или служебно правоотношение, така и спрямо самоосигуряващите се; здравословните и безопасни условия на труд; налагането на административни глоби и други санкции и т.н. Принципно трудовите трибунали не разглеждат колективни трудови спорове.

Жалбите срещу решенията на трудовите трибунали се разглеждат от **трудовете съдилища**. В Белгия има пет трудови съдилища – съответно в Брюксел, Гент, Антверпен, Лиеж и Монс.

Както трудовите трибунали, така и трудовете съдилища, заседават в тричленен съдебен състав. Единият член на състава е професионален съдия, а другите двама са представители съответно на работодателите и на работниците или на свободните професии, като не е необходимо те да са юристи.

3.2.3. Търговски съд

Във всеки съдебен район има търговски съд. Това е специализирана юрисдикция по търговски дела. Председател на съда е професионален съдия. Съдебният състав в този съд включва освен председателстващия професионален съдия и двама съдебни заседатели, които в повечето случаи са търговци. Те се назначават от краля за петгодишен период, като могат да бъдат преизбрани. На търговския съд са подсъдни спорове между търговци по търговски сделки и във връзка с търговски дружества, както и други спорове, предвидени в специален закон.

4. Прокуратура

4.1. Общи положения

В Касационния съд, апелативните съдилища и в трудовете съдилища прокуратурата се представлява от **главен кралски прокурор**. Участието на прокурор пред Касационния съд е задължително по всички дела. В заседанията на районните, търговските и магистратските съдилища и при мировите съдии участват **кралски прокурори**. Прокуратурата участва в определените от закона случаи и в граждански дела.

По **наказателни дела** прокуратурата участва както в досъдебната, така и в съдебната фаза на процеса, като контролът за спазването на законодателството се упражнява и в двете фази на процеса. Прокуратурата контролира и процедурата по изпълнение на наложените наказания.

По **граждански дела** прокуратурата участва *ex officio* в предвидените в закона случаи, както и във всеки случай, когато общественият интерес налага намесата на прокуратурата.

Извън правомощията на прокуратурата по конкретни дела тя участва и в провеждането на държавната политика относно борбата с престъпността. Основните насоки на тази политика се определят от министъра на правосъдието след консултации с Колегията на прокурорите. Този орган е съставен от пет апелативни прокурори. Той се намира под ръководството на министъра на правосъдието. Функциите на Колегията на прокурорите са свързани с изготвянето и координирането на политиката в областта на борбата с престъпността и с по-ефективното функциониране на прокуратурата. Решенията на този орган са задължителни за прокурорите към апелативните съдилища и за всички други прокурори, които са им подчинени.

4.2. Специализирани прокурорски органи

В Белгия има специализирани **трудоуправни прокурорски органи**, прикрепени към трудовите съдилища. Те представляват публичния интерес пред трудовите съдилища и са част от системата на прокуратурата, тъй като са подчинени и работата им се контролира от главния кралски прокурор.

Прокурорите към трудовите съдилища представят становището си пред съда писмено или устно. В определени от закона случаи участието им по трудови дела е задължително, а в други те могат да участват по своя преценка. Когато са длъжни да участват, те могат и да протестираат решението на трудовия съд. Именно прокурорите към трудовите съдилища са компетентни да повдигат и поддържат обвинението по наказателни дела срещу работодатели за нарушения на трудовото законодателство, които са инкриминирани и за които се носи наказателна отговорност.

5. Разследващи органи

В Белгия органите, които вземат участие в разследването на престъпленията под една или друга форма, са съдия-следователят (*judge d'instruction*), прокуратурата и полицейските органи.

Наказателният процес включва досъдебна и съдебна фаза, които в белгийския Наказателно-процесуален кодекс са обозначени като **подготвителна фаза** и **фаза по решаването**.

Подготвителната фаза е под две форми – т.нар. *съдебно следствие* (*information judiciaire*) и *разследване* (*instruction*). По най-тежките престъпления се провежда разследване.

5.1. Съдия-следовател

Съдия-следователят се сезира или от частния тъжител, или от прокурора. Съдия-следователят е съдия към т.нар. първоинстанционен съд (tribunal de première instance). Той ръководи фазата по разследването (instruction) като е длъжен да бъде обективен, т.е. да събира доказателства, които ползват както обвинението, така и защитата. Изготвеното от него досие по делото се представя за разглеждане от наказателния съд, освен ако разследването е приключило със заключение, че събраните доказателства по случая не са достатъчни за повдигане на наказателно обвинение пред съд. Следствените действия, водени от съдия-следователя, се контролират от **следствените юрисдикции** (juridiction d'instruction). Такива юрисдикции са **Камарата за съветване** (Chambre de conseil) и **Камарата за повдигане на обвинения** (Chambre de mise en accusation), която е апелативна инстанция по отношение на Камарата за съветване.

Следствените юрисдикции контролират законосъобразността на предварителното задържане по наказателни дела и се произнасят по хода на делото при освобождаване на заподозрения. Ако следствената юрисдикция прецени, че са събрани достатъчно доказателства за вината на заподозрения и за повдигането на обвинение пред съд, тя сезира компетентния наказателен съд за разглеждане на делото по същество. Ако разследването е непълно, следствената юрисдикция назначава извършването на допълнителни следствени действия.

Ако става въпрос за много тежко престъпление, обвиняемият се задържа под стража до приключване на разследването. Предпоставки за това са: изслушването на обвиняемия от съдия-следовател в срок от 24 часа след арестуването му; издаването на заповед за арест; наличието на сериозни доказателства срещу лицето; съществуването на абсолютна необходимост от лишаването на лицето от свобода с цел опазването на обществения ред; предвиденото наказание по повдигнатото обвинение да е поне една година лишаване от свобода. Контролът по налагането на мерките за неотклонение се осъществява от Камарата за съветване и от Камарата за повдигане на обвинения. Първоначалното обжалване е в петдневен срок, а всяко следващо в едномесечен срок.

5.2. Съдебна полиция

Съдебната полиция разследва престъпленията, т.нар. деликти и нарушения, събира доказателства във връзка с тези деяния и ги предоставя на съдилищата, натоварени с налагането на съответните санкции. Съдебната полиция е под контрола на апелативните съдилища и на прокуратурата. Съдия-следователят може да възлага конкретни следствени действия на съдебната полиция, както и да изисква съдействието на органите на реда.

Република България

Площ:	110 993 кв. км.
Население:	7,932 984 млн. души (2001 г.).
Столица:	София.
Официален език:	български.
Религия:	източноправославни (85%), мюсюлмани (8%).
Парична единица:	лев.
Административно деление:	28 области.
Държавно устройство:	парламентарна република. Държавен глава – президент, избран чрез пряко гласуване за срок от 5 г. Законодателен орган – еднокамарен парламент (Народно събрание) от 240 народни представители с 4-годишен мандат. Изпълнителен орган – Министерски съвет, избран от Народното събрание по предложение на министър-председателя, на когото президентът възлага съставяне на правителството.

1. Общи бележки

Съгласно сега действащата Конституция от 1991 г. , съдебната власт в Република България включва съдилищата, прокуратурите и следствените органи. Част от наказателните дела се разследват от дознатели (служители на Министерството на външните работи).

Съдебната власт е независима. При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона.

Правната уредба на съда, прокуратурата и следствените органи и статутът на съдиите, прокурорите и следователите се съдържа в глава шеста от Конституцията (чл. 117–134) и в Закона за съдебната власт. Взаимоотношенията между прокурорите, следователите и дознателите се уреждат от Наказателно-процесуалния кодекс.

Конституционният съд (КС) на Република България не е част от системата на съдебната власт. Правната му уредба се съдържа в глава осма от Конституцията и Закона за Конституционния съд. КС се състои от 12 съдии, една трета от които се избират от Народното събрание, една трета се назначават от президента, а една трета се избират на общо събрание на съдиите от Върховния касационен и Върховния административен съд.

Мандатът на съдиите от КС е 9 години, като те не могат да се избират повторно на тази длъжност. Съставът на КС се обновява през три години от всяка квота. Съдия в Конституционния съд може да стане български гражданин, който няма друго гражданство и е юрист с високи професионални и нравствени качества и с най-малко петнадесетгодишен юридически стаж.

КС дава задължителни тълкувания на Конституцията, произнася се по искане за установяване на противоконституционност на законите и на другите актове на Народното събрание, както и на актовете на президента, решава спорове за компетентност между Народното събрание, президента и Министерския съвет, както и между органите на местно самоуправление и централните изпълнителни органи, произнася се за съответствието на сключените от Република България международни договори с Конституцията преди ратификацията им, както и за съответствие на законите с общопризнатите норми на международното право и с международните договори, по които България е страна, произнася се по спорове за конституционността на политическите партии и сдружения, за законността на избора за президент, вицепрезидент или народен представител, произнася се по обвинения, повдигнати от Народното събрание срещу президента и вицепрезидента.

Конституционният съд действа по инициатива най-малко на една пета от народните представители, президента, Министерския съвет, Върховния касационен съд, Върховния административен съд и главния прокурор. Българското законодателство не предвижда индивидуална конституционна жалба.

2. Съдилища

2.1. Основни принципи

Съдебната власт е **независима** и защитава правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата. Правосъдието се осъществява в името на народа. Създаването на извънредни съдилища не се допуска.

Несменяемостта на съдиите при определени условия е конституционно закрепена. При осъществяване на съдебната власт съдиите имат функционален имунитет, т.е. не носят наказателна и гражданска отговорност за техните служебни действия и за постановените от тях актове, освен ако извършеното е умишлено престъпление от общ характер.

Съдийската длъжност е **несъвместима** с мандата на народен представител, министър, заместник-министър, кмет и общински съветник, както и с редица други длъжности. Съдиите, докато упражняват професията си, не могат да членуват в политически партии или организации, движения или коалиции с политически цели и да извършват политическа дейност.

Съдилищата осъществяват контрол за законност на актове и действия на административните органи. Гражданите и юридическите лица могат да оспорят пред съда всеки административен акт, с който се засягат техни права или законни интереси, с изключение на изрично посочените със закон.

2.2. Администриране на съдебната дейност

Основният административен и кадрови орган на съдебната власт е Висшият съдебен съвет (ВСС). Той определя състава и осъществява организацията на съдебната власт. Като основен кадрови орган на съдебната власт, той има изключителни правомощия по отношение на подбора и професионалното развитие на съдиите, прокурорите и следователите, включително назначаването, повишаването, понижаването, преместването и освобождаването им от длъжност, атестирането им и придобиването на статут на несменяемост, повишаването на квалификацията и определянето на възнагражденията им.

ВСС приема решения по дисциплинарни дела срещу съдии, прокурори и следователи, както и срещу административни ръководители и техни заместници и внася в Министерския съвет проектобюджета на съдебната власт и контролира изпълнението му.

ВСС се състои от двадесет и пет члена и е юридическо лице със седалище в София. Членове на ВСС по право са председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор. Народното събрание избира единадесет от членовете на Висшия съдебен съвет, а останалите единадесет се избират от органите на съдебната власт.

2.3. Организация на съдилищата

Според Конституцията съдилищата в Република България са районни (112 на брой), окръжни (28 на брой), военни, апелативни (5 на брой), Върховен административен съд (ВАС) и Върховен касационен съд (ВКС). Със закон могат да се създават и специализирани съдилища.

На съдилищата са подведомствени граждански, наказателни и административни дела. Съдебното производство е триинстанционно – първоинстанционно, въззивно и касационно, освен ако в процесуалния закон не е предвидено друго.

Броят, съдебните райони и седалищата на районните, окръжните, военните и апелативните съдилища се определят от Висшия съдебен съвет. Районите им могат да не съвпадат с административно-териториалното деление на страната.

2.3.1. Съдилища с обща компетентност

Районните съдилища са основни първоинстанционни съдилища. На тях са подсъдни всички дела освен тези, които със закон са подсъдни на друг съд. Те разглеждат делата в състав от съдия и двама съдебни заседатели, освен ако в закона е предвидено друго.

Окръжните съдилища разглеждат като първа инстанция граждански и наказателни дела, определени със закон. Те разглеждат като втора (въззивна) инстанция дела, образувани по жалби и протести срещу съдебни актове на районните съдилища, както и други дела,

възложени им със закон. Окръжните съдилища разглеждат делата в състав от трима съдии, освен ако в закон е предвидено друго.

Апелативните съдилища разглеждат жалби и протести срещу първоинстанционните актове на окръжните съдилища в съответния съдебен район, както и други дела, възложени им със закон. Апелативните съдилища ръководят и контролират дейността на окръжните съдилища от своя съдебен район.

Върховният касационен съд е висшата съдебна инстанция по наказателни и граждански дела. Той осъществява върховен съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите от всички съдилища.

2.3.2. Административно правосъдие

Върховният административен съд осъществява върховен съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите в административното правораздаване и се произнася по спорове за законосъобразността на подзаконовите нормативни актове. Подготвен е и предстои да бъде приет от парламента проект за Административно-процесуален кодекс, който е насочен към цялостна реформа на административното правораздаване. Сред основните му цели е утвърждаването на ефективна и модерна система на административно правосъдие.

2.4. Статут на съдиите

Съдиите се назначават, повишават, понижават, преместват и освобождават от длъжност с решение на Висшия съдебен съвет, въз основа на което се издава акт от административния ръководител (председателя) на съответния съд. Председателите на ВКС и ВАС се назначават и освобождават от президента на републиката по предложение на ВСС без право на повторно назначаване. Председателите на съдилища се назначават на тази длъжност от ВСС за срок от 5 години с право на повторно избиране.

За съдия може да бъде назначено лице, което има само българско гражданство, завършило е висше юридическо образование, преминало е изискуемия стаж и е придобило юридическа правоспособност, не е осъждано на лишаване от свобода за умишлено престъпление от общ характер, независимо че е реабилитирано, и притежава необходимите нравствени и професионални качества, преценката за които се прави в съответствие с правилата за професионална етика за съдиите, както и определен брой години стаж. Първоначалното постъпване в системата на съдебната власт става чрез конкурс. Съдиите се освобождават от длъжност при навършване на 65 години, както и при други обстоятелства, предвидени в Закона за съдебната власт.

3. Прокуратура

3.1. Организация на прокуратурата

Правната уредба на прокуратурата се съдържа в чл. 126-127 от Конституцията и глава седма от Закона за съдебната власт. Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата. Тя се състои от главен прокурор, Върховна касационна прокуратура, Върховна административна прокуратура, апелативни прокуратури, военно-апелативна прокуратура, окръжни прокуратури, военно-окръжни прокуратури и районни прокуратури. Прокуратурата е **единна и централизирана**. Всеки прокурор е подчинен на съответния по-горестоящ по длъжност, а всички - на главния прокурор. Писмените разпореждания на съответния по-горестоящ по длъжност прокурор са задължителни за подчинените му прокурори. Прокурорите от апелативните и окръжните прокуратури извършват ревизии и контролират работата на прокурорите в непосредствено по-ниските по степен прокуратури.

Всички актове и действия на прокурора могат да бъдат обжалвани пред непосредствено по-горестоящата прокуратура, освен ако подлежат на съдебен контрол.

При осъществяване на своята дейност прокурорите са независими от съда.

3.2. Правомощия на главния прокурор

Главният прокурор се назначава и освобождава от президента на републиката по предложение на Висшия съдебен съвет за срок от седем години без право на повторно избиране. Той оглавява единната и централизирана прокуратура, като няма задължение да се отчита за дейността си нито пред ВСС, нито пред парламента.

Главният прокурор осъществява надзор за законност и методическо ръководство върху дейността на всички прокурори. Той може да сезира Конституционния съд. Главният прокурор лично или чрез определени от него прокурори извършва ревизии и контролира работата на всички прокурори. Той организира и разпределя работата на своите заместници, назначава и освобождава служителите във Върховната касационна прокуратура и Върховната административна прокуратура.

3.3. Функции на прокуратурата

Основната цел на прокуратурата е да следи за спазване на законността, като:

- привлича по установените в закона ред и срок към отговорност лицата, които са извършили престъпления, и поддържа обвинението по наказателни дела от общ характер;
- упражнява надзор при изпълнението на наказателните и други принудителни мерки;

- предприема действия за отмяна на незаконосъобразни актове и за възстановяване в бързи и неотложни случаи на самоуправно нарушени права;
- в предвидените от закона случаи участва в граждански и административни дела.

3.4. Назначаване и освобождаване от длъжност на прокурорите

Условията за назначаване и освобождаване на прокурорите са същите, както тези за съдиите. Главният прокурор се назначава и освобождава от президента на републиката по предложение на ВСС без право на повторно назначаване. Административните ръководители на прокуратурите се назначават от ВСС за срок от пет години с право на повторно назначение. Първоначалното постъпване в системата на съдебната власт става чрез конкурс.

4. Разследващи органи

Разследващите органи осъществяват досъдебното производство по наказателни дела.

4.1. Следователи

Разследващи органи в България са следователите, които провеждат предварително производство в изрично определените в Наказателно-процесуалния кодекс случаи (преди всичко дела за по-тежко наказуеми престъпления). Следствените органи (служби) са част от системата на съдебната власт и включват Националната следствена служба и окръжните следствени служби.

4.2. Други разследващи органи

Във всички останали случаи, в които не се провежда предварително производство, се провежда полицейско производство и следствените действия се извършват от дознатели. След последните изменения на Наказателно-процесуалния кодекс от 2004 г. , компетентността на дознателите беше значително разширена, като им се възложи разследването на много по-голям кръг дела. За престъпления против митническия режим (чл. 242-242а от Наказателния кодекс) и против режима на сделките с валутни ценности (чл. 251 от Наказателния кодекс) разследващи органи са и митническите служители, определени със заповед на министъра на финансите.

5. Взаимоотношения между прокуратурата и разследващите органи

Разследващите органи действат под ръководството и надзора на прокурора.

Прокурорът образува предварителното производство, но в рамките на своите правомощия следователите самостоятелно решават какви следствени действия трябва да бъдат извършени и носят отговорност за тяхното своевременно, законосъобразно и успешно извършване.

Същевременно прокуратурата упражнява постоянен надзор върху делата в предварителното производство чрез наблюдаващ прокурор. При упражняване на ръководство и надзор за законност върху дейността на следователите, прокурорът може да проучва и проверява всички материали по следственото дело и да дава указания по разследването, да участва при извършване на действията по разследването, да отстранява следователя, ако е допуснал нарушение на закона или не може да осигури правилното провеждане на разследването, да иземва делото от един следовател и да го предава на друг, да възлага на съответните органи на Министерството на вътрешните работи извършването на отделни действия, свързани с разкриване на престъплението; да отменя по свой почин или по жалба на заинтересуваните лица постановленията на следователя.

На предварителното производство прокурорът може да извършва отделни следствени и други процесуални действия. Указанията на прокурора до следователя, дадени в писмена форма, са задължителни, освен в изрично посочените от закона случаи. Когато не е съгласен с постановленията и писмените указания на прокурора, следователят може да направи възражение пред по-горния прокурор. По-горният прокурор се произнася в тридневен срок от получаване на възражението с постановление, което е задължително за следователя и не подлежи на възраждане.

За полицейското производство Наказателно-процесуалният кодекс предвижда някои специални норми, но господстващото положение на прокурора се запазва и при него. С изключение на случаите, когато са предвидени изрично особени правила, за полицейското производство се прилагат общите правила и правилата за предварителното производство.

За започване на полицейското производство незабавно се уведомява прокурорът, освен ако производството е започнало по негово разпореждане. Постановленията и писмените указания на прокурора са задължителни за дознателя и не подлежат на възражение.

Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия

Площ:	244 820 кв. км.
Население:	59,5 млн. души (2000 г.).
Столица:	Лондон.
Официален език:	английски.
Религия:	англичани (57%), протестанти (15%), католици (13%).
Паритна единица:	британска лира.
Административно деление:	Великобритания включва 4 историческо-географски района: Англия, Северна Ирландия, Уелс и Шотландия, 2 самостоятелни административни единици: остров Ман и Нормандските острови.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава - крал (кralица). Законодателен орган - крал (кralица) и двукамарен парламент (Калара на лордовете - през 1999 г. одобрява реформа, която отнема наследственото право на местата в нея, и Калара на общините). Изпълнителен орган - правителство с министър-председател, назначен от краля (кralицата). От 1998 г. Северна Ирландия има полуавтономен парламент и полуавтономно правителство. От 1999 г. се провеждат избори за местни автономни парламенти на Шотландия и на Уелс.

1. Общи бележки

Организацията на съдебната власт в Обединеното кралство има редица специфики поради различни причини – принадлежността на страната към системата на общото право, териториалната обособеност на отделните съставни образувания в държавата, произтичащата от нея автономия конкретно в правораздавателната сфера и др. Структурата на съдебната власт в Англия, Уелс и Северна Ирландия се отличава от тази в Шотландия.

2. Съдилища

Висша съдебна инстанция за Обединеното кралство е Камарата на лордовете (House of Lords).

2.1. Англия и Уелс

Системата на съдилищата в Англия и Уелс включва: Камарата на лордовете, Апелативния съд (Court of Appeal), Висшия съд (High Court), Кралския съд (Crown Court), районните съдилища (county

courts), магистратските съдилища (magistrates courts), трибунали (tribunals) и други съдилища.

Камарата на лордовете, освен че е една от камарите на английския парламент, е последна съдебна инстанция за Обединеното кралство, както по граждански, така и по наказателни дела, въпреки че не съществува право на обжалване на решенията на шотландските съдилища по наказателни дела пред този съд. Процесуална предпоставка за обжалване пред Камарата на лордовете е получаването на разрешение от Апелативния съд или от Апелативната комисия на Камарата на лордовете, което се издава само за дела, които засягат правни въпроси от обществено значение. Делата се разглеждат от т.нар. съдебни лордове (Law Lords), които заседават най-често в петчленен съдебен състав.

Апелативният съд има две отделения – гражданско и наказателно. Наказателното отделение разглежда жалби срещу решения или присъди на Кралския съд. Той може да потвърди или отмени съдебното решение или да нареди преразглеждане на случая, както и да измени присъдата, но без да утежнява положението на подсъдимия. Налагането на по-тежко наказание е допустимо, ако Апелативният съд е сезиран от главния прокурор и наложеното наказание е прекомерно леко. Наказателните дела се разглеждат от тричленен съдебен състав.

Гражданското отделение на Апелативния съд разглежда жалби срещу решения на Висшия съд и на районните съдилища. В повечето случаи делото се решава по същество, но в отделни хипотези е допустимо връщането за ново разглеждане от по-долния по степен съд. Пред Апелативния съд рядко се допуска изслушване на свидетелски показания, а решенията се постановяват главно на основата на писмени доказателства. В Гражданското отделение делата също се разглеждат от тричленен съдебен състав.

Висшият съд може да се произнесе по почти всеки гражданскоправен казус, въпреки че на практика разглежда предимно по-сложните и дълги дела. Той може да действа и като първоинстанционен, и като въззивен съд. В него има три отделения, съответстващи на трите вида съдилища, които този съд замества през XIX-ти век. Това са: Отделение на Кралския съд (Queen's Bench Division), Канцлерско отделение (Chancery Division), Семейно отделение (Family Division). **Отделението на Кралския съд** разглежда широк кръг гражданскоправни дела, включително иски за обезщетения от граждански договори и от неправомерно увреждане, търговски дела и спорове за обезщетения при инциденти с кораби и др. **Канцлерското отделение** разглежда вещноправни спорове, включително относно доверителна собственост, спорове, чието правно основание е основата на системата от правни принципи на справедливостта, относно тълкуване на завещания, управление на недвижимите имоти на починали лица, несъстоятелност на търговци, дружествено право, спорове, свързани с права върху интелектуална собственост и др. **Семейното отделение** разглежда иски за развод, осиновяване и други семейноправни спорове.

Районните съдилища се създават в средата на XIX-ти век и разглеждат гражданскоправни спорове с невисок материален

интерес и/или неголяма правна сложност (по-сложните дела се разглеждат от Висшия съд). Споровете с материален интерес под 5000 лири се разглеждат по специална опростена процедура, в която не е необходимо участието на адвокат, тъй като съдията може да подпомага и двете страни, и да им разяснява техните права.

Кралският съд е общ държавен съд, който правораздава в различни населени места в Англия и Уелс. Той разглежда наказателни дела за тежки престъпления като първа инстанция и наказателни дела като апелативна инстанция спрямо магистратските съдилища. Съдебният състав е от един съдия и 12 съдебни заседатели. Съдебните заседатели се определят от компютър измежду лицата, вписани в избирателните списъци на възраст между 18 и 70 години. Участието като съдебен заседател е задължително. То е гражданско задължение и трае средно 10 работни дни в зависимост от продължителността на процеса.

Магистратските съдилища са основните първоинстанционни съдилища по наказателни дела. Само най-тежките наказателни дела се разглеждат направо от Кралския съд. Освен това магистратските съдилища разглеждат някои семейноправни и данъчноправни спорове (събирането на общинските данъци), дела за издаване на разрешителни за продажба и предлагане на алкохол от магазини и ресторанти и др. Повечето дела се разглеждат от непрофесионални съдии (мирови съдии – Justices of the Peace), преминали през юридическо обучение. Съставите са тричленни и могат да получават съвети от секретари с юридическо образование. По-сложните дела се разглеждат от професионални съдии, известни като районни съдии (District Judges), които са постоянно действащи, и заместник-районни съдии (Deputy District Judges), които не заседават постоянно.

Магистратските съдилища имат правомощие да задържат за кратки периоди обвинените в извършване на престъпление.

Някои магистратски съдилища са и “младежки съдилища” (Youth Courts), като те разглеждат обвинения срещу непълнолетни лица. В тях заседават специално обучени съдии. Съдебните заседания са при закрити врати. Съдебният състав е от трима съдии.

Освен вече посочените съдилища в Англия и Уелс съществуват множество **трибунали** (tribunals), които разглеждат спорове във връзка с имиграционни въпроси, данъци, поставяне под запрещение, вещноправни въпроси, транспортни спорове, трудовоправни спорове и др. Процесуалните правила пред трибуналите са по-опростени. В тях могат да заседават и непрофесионални съдии, обикновено експерти в дадена област, но председателят на състава е винаги професионален съдия. В зависимост от вида на правния спор, обжалването на решението на трибунала е пред по-висш трибунал, пред Висшия съд или пред Апелативния съд.

Съществуват и други специализирани съдилища - военни, църковни, съдилища за установяване причините за смъртни случаи и др.

2.2. Северна Ирландия

Структурата на съдебната власт в Северна Ирландия до голяма степен се припокрива с тази в Англия и Уелс. Тя включва: Камарата на лордовете (House of Lords), Апелативния съд (Court of Appeal), Висшия съд (High Court), Кралски съд (Crown Court), районните съдилища (county courts), общи съдилища (courts of summary jurisdiction), трибунали (tribunals) и други съдилища. Компетентността им е идентична. Вместо магистратски съдилища в Северна Ирландия има общи съдилища, които разглеждат граждански и наказателни дела.

2.3. Шотландия

Съдебната система в Шотландия включва различни видове съдилища. Съдилищата, които разглеждат граждански дела, са шерифски съд (Sheriff Court), шерифски принципал (Sheriff Principal), Шотландски върховен съд (Court of Session), Външна камара на Върховния съд (Outer House of the Court of Session), Вътрешна камара на Върховния съд (Inner House of the Court of Session), Камара на лордовете (House of Lords).

Наказателните съдилища са районни съдилища (District Courts), шерифски съдилища (Sheriff Courts), Висш съд (High Court of Justiciary). Освен това има специални съдилища (Courts of Special Jurisdiction), трибунали (Tribunals) и др.

3. Прокуратура

3.1. Англия и Уелс

Кралската прокурорска служба е главното звено за Англия и Уелс, занимаващо се с повдигане и поддържане на обвинение по наказателни дела. Тя се оглавява от главен прокурор (Solicitor General). Главният прокурор носи политическа отговорност пред парламента както за своята дейност, така и за дейността на прокуратурата като цяло.

Кралската прокурорска служба има 42 териториални поделения, които се оглавяват от ръководители. Те съответстват на съответните звена на полицейските служби. Едно от най-важните предназначения на териториалните поделения е осигуряването на близка и достъпна защита на пострадалите от престъпни деяния, както и бързото разкриване на престъпленията и техните извършители.

Главният прокурор е оправомощен да издава указания относно принципните насоки в дейността на прокурорите, които са задължителни за тях. Той издава т.нар. Кодекс на кралските прокурори (Code of Crown Prosecutors) и назначава и освобождава прокурорите в Англия и Уелс.

Прокурорите в Англия и Уелс решават дали да се повдигне наказателно обвинение пред съд или не. За това решение е необходимо да се прецени, първо, дали събраните доказателства по случая позволяват да се направи обосновано предположение, че ще се стигне до присъда в съда, и второ, че повдигането и поддържането на наказателно обвинение пред съд е в обществен интерес.

В Англия и Уелс има и специализирани прокурорски служби. Такива са прокурорските агенции “Мита и акцизи”, “Отдел по търговия и индустрия” и др.

3.2. Шотландия

Кралската прокурорска служба осъществява прокурорските функции в Шотландия. Тя е част от Департамента на шотландската изпълнителна власт и се оглавяват от главния прокурор на Шотландия, който се подпомага от заместник-главен прокурор. Прокурорите в Шотландия са част от изпълнителната власт и са популярни с колективното название Кралски съвет (Crown Counsel). Редовите прокурори са юристи с богат професионален опит и се назначават в обичайния случай за срок от три години.

Прокуратурата е разделена на региони начело с регионален прокурор за всеки от шестте прокурорски района в Шотландия. В самите райони има мрежа от 48 прокурорски служби. Прокурорите се подпомагат от свои заместници. Основните принципи, които прилагат в своята работа прокурорите в Шотландия, са: независимост, изчерпателност, пълнота, умение за работа в екип, професионално изпълнение на служебните задължения и др.

Прокурорите в Шотландия са вид държавни служители и съответно към тях са приложими правилата за назначаване, повишаване и освобождаване от длъжност, които са предвидени за държавните служители.

4. Разследване по наказателни дела

Наред с прокуратурата, разследване по наказателни дела в Англия и Уелс могат да извършват и **полицейските органи**. В организационно отношение прокуратурата и полицията са независими. В процесуално отношение обаче прокурорите ръководят разследването, като осъществяват методическо и процесуално ръководство по отношение на полицаите. Те подпомагат полицейските органи при разследването, като им дават насоки, посочват им нови следствени версии, преценяват дали събраните доказателства са достатъчни за повдигане на обвинение и др.

Дейността на полицията е уредена в Закона за полицията и доказването в наказателното право, Закона за наказателното правораздаване и общественя ред, Закона за наказателното правораздаване и Закона за полицейската реформа.

Разследването по наказателни дела цели:

- превенция и разкриване на престъпленията;
- защита на правата на гражданите;
- наказване на извършителите и др.

Федерална република Германия

Площ:	357 021 кв. км.
Население:	82,8 млн. души (2000 г.)
Столица:	Берлин.
Официален език:	немски.
Религия:	протестанти (36%), католици (35%).
Паритна единица:	евро (германска марка до 2002 г.)
Административно деление:	16 провинции (Бавария, Баден-Вюртемберг, Берлин, Бранденбург, Бремен, Долна Саксония, Мекленбург-Предна Померания, Райнланд-Пфалц, Саар, Саксония, Саксония-Анхалт, Северен Рейн-Вестфалия, Тюрингия, Халбург, Хесен, Шлезвиг-Холщайн).
Държавно устройство:	федерална република. Държавен глава – президент, избран за срок от 5 г. от специално свикано федерално събрание. Законодателен орган – парламент с две камари (Бундестаг и Бундесрат). Изпълнителен орган – правителство с федерален канцлер, който се избира от Бундестага. Министрите се назначаваат от президента по предложение на канцлера. Всяка провинция има своя конституция, парламент и правителство.

1. Общи бележки

Структурата и организацията на съдебната система във Федерална република Германия (ФРГ) е правно регламентирана на конституционно и законово равнище. Устройствови разпоредби с фундаментално значение се съдържат в глава IX от Основния закон от 1949 г. Тя е озаглавена “Правосъдие” и съдържа текстове относно общата структура на органите на съдебната власт, правомощията и състава на Федералния конституционен съд, видовете върховни съдилища, назначаването на съдиите в тях, възможностите за създаване на федерални съдилища, неуредени пряко в Основния закон, както и ред базисни принципи на правосъдието като цяло и неговите разновидности в частност. С други думи, Основният закон дава уредба на съдебната власт в структурен, функционален и съдържателен аспект.

На законово равнище третата власт е регламентирана в два типа закони – устройствови и процесуални. Част от немската теория и практика дефинира като устройствови не само законите, определящи структурата и организацията на органите на съдебната власт, но и законите, регламентиращи назначаването на магистратите и останалия персонален състав, финансирането на правораздавателната дейност и изпълнението на международноправните ангажименти на страната в областта на правосъдието и вътрешните работи. Ето защо към първата група закони, които се определят като устройствови, в широк смисъл биха могли да се причислят:

- Закон за устройство на съдилищата (Gerichtsverfassungsgesetz);
- Закон за Федералния конституционен съд (Bundesverfassungsgerichtsgesetz);
- Закон за младежките съдилища (Jugendgerichtsgesetz);
- Закон за изпълнение на наказанията (Strafvollzugsgesetz);
- Закон за избиране на съдии (Richterwahlgesetz);
- Закон за германските съдии (Deutsche Richtergesetz);
- Въвеждащ закон към закона за устройство на съдилищата (Einfuehrungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz);
- Закон за Съда на Европейските общности (EuGH-Gesetz);
- Закон за тълкувателния протокол на Европол (Europol-Auslegungsgesetz);
- Закон за съдебните разходи (Gerichtskostengesetz);
- Закон за възможностите за избор на доброволна юрисдикция (Gesetz ueber die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit) и др.

В повечето от тези закони се съдържат само отделни разпоредби, отнасящи се пряко до устройството на съдилищата. Като устройствени в тесен смисъл биха могли да се определят само Законът за устройство на съдилищата, Законът за Федералния конституционен съд и Законът за младежките съдилища.

Процесуалните закони уреждат функционирането на органите на съдебната власт, изпълнението на техните правомощия и взаимодействието им с другите участници в съответния процес. Такива са:

- Наказателно-процесуалният кодекс (Strafprozessordnung);
- Гражданско-процесуалният кодекс (Zivilprozessordnung);
- Законът за административното производство (Verwaltungsverfahrensgesetz).

Смесен характер (както устройствен, така и процесуален) имат Законът за Федералния конституционен съд (Bundesverfassungsgerichtsgesetz) и Кодексът за административните съдилища (Verwaltungsgerichtsordnung).

Прокуратурата не е уредена в Основния закон. От основно значение за регламентацията на нейната организация и дейност са съответно Законът за устройство на съдилищата и Наказателно-процесуалният кодекс.

Разследващите органи според правото на ФРГ са част от структурата на полицията и са включени в изпълнителната власт. Ето защо тяхната правна уредба е дадена предимно в Закона за федералната криминална полиция/служба (Bundeskriminalamtgesetz), като отделни разпоредби се съдържат и в Наказателно-процесуалния кодекс.

Норми относно органите на съда, прокуратурата и следствените органи се съдържат и в някои подзаконови актове, но те имат преди всичко техническо значение и са насочени основно към финансово и материално обезпечаване на тяхната дейност.

2. Организация и функции на съдебната система

Организацията на правораздавателните институции в Германия е подчинена на определени принципи, които са исторически обусловени, свързани са с ангажиментите на страната като член на Европейския съюз и са обект на анализ в правната, политологичната и социологическата наука. Такава е съдийската независимост, правото на всеки да бъде изправен пред независим и безпристрастен съд в рамките на разумен срок, забраната за извънредни съдилища, законоустановеността на всички правозащитни институции и др.

Основните цели, които законодателството и теорията поставят пред функционирането на правораздавателните органи, са справедливост, ефективност, навременност, близост до потребителите на правни услуги (както в териториален, така и в психологически план), прозрачност и др. Наред с това федерализмът, правовата държава и разделението на властите като основни конституционни положения дават своето отражение върху организацията на съда, прокуратурата и разследващите органи.

2.1. Федерален конституционен съд

Специфична особеност на немското право е, че Федералният конституционен съд е част от съдебната власт. Това е значима разлика от повечето други страни, в които Конституционният съд, респективно други аналогични нему органи за концентриран контрол за конституционност, се намират извън класическата схема на тройно разделение на властите на законодателна, изпълнителна и съдебна. Параграф 92 от Основния закон на ФРГ изрично прогласява Федералния конституционен съд за орган на съдебната власт, заедно с другите федерални и провинциални съдилища. Параграф 93 и 94 регламентират съответно правомощията и състава на Конституционния съд, а по-детайлна уредба на този държавен орган се съдържа в Закона за Федералния конституционен съд.

2.2. Организация на общите съдилища

Освен Федерален конституционен съд, германската съдебна система включва няколко подсистеми, всяка от които се оглавява от върховен съд на федерално равнище.

Системата на общите съдилища включва съдилища, разглеждащи основно граждански и наказателни дела.

2.2.1. Районен съд

На най-ниското стъпало в системата на общите съдилища се намира **районният съд** (Amtsgericht), който има аналогични на тези на българския районен съд правомощия. Това е най-масовият съд, който е най-достъпен в териториално отношение за населението. Районният съд се занимава с разглеждането на граждански и наказателни дела.

Правомощията му са подробно уредени в параграф 23 и следващите от Закона за устройство на съдилищата. Делата в него се разглеждат предимно от един съдия, освен в случаите, уредени в глава IV от Закона за устройство на съдилищата. Там се предвижда възможността наказателни дела, които не са от изключителната компетентност на едноличния съдия да бъдат поверени на т.нар. "шофенски съд".

Шофенският съд не само е разновидност на районния съд, но и се изгражда именно към него. Шофенският съд разглежда наказателни дела като първа инстанция в състав един съдия и двама съдебни заседатели, наречени "шофени". Положението на шофените е много близко до това на съдебните заседатели по българското право. Тяхната длъжност е почетна, а задачата им е да допринесат за житейската справедливост на присъдата или решението, като предпазят съдията от професионална едностранчивост.

2.2.2. Провинциален съд

На следващото ниво на съдебната система се намира **провинциалният съд** (Landgericht), който в основни линии е аналогичен на българския окръжен съд. Той се състои от председател на съда, председатели на съдебни състави и други съдии. В него има гражданско и наказателно отделения. Съществува и търговско отделение, което е съставна част на гражданското.

Гражданското и търговското отделение са въззивна инстанция за решенията на районния съд, доколкото те не подлежат на обжалване пред върховния провинциален съд. Наказателното отделение разглежда като въззивна инстанция жалби и протести срещу определенията и решенията на районния и шофенския съд.

Както гражданското и търговското, така и наказателното отделение са първа инстанция по дела с предмет, който е изрично посочен в съответния процесуален закон. Принципът е, че основният и масов съд, в който се разглеждат по-маловажни дела (с по-ниска цена на иска и за по-леки престъпления) е районният, съответно провинциалният съд.

По някои специални категории дела към провинциалния съд се създават и специализирани отделения. Такива са отделението за малолетни и непълнолетни (Jugendkammer), отделението за икономически престъпления (Wirtschaftsstrafkammer) и др.

По граждански дела провинциалният съд заседава или чрез едноличен съдия, или в състав от трима съдии. По наказателни дела се формира или т.нар. "голяма камара", състояща се от трима съдии и двама шофени, или т.нар. "малка камара" в състав един съдия и двама шофени.

Търговските отделения не са задължителни, а само възможни, и се създават по преценка на управлението на съдебната власт в съответната провинция (Landesjustizverwaltung). Териториалната компетентност на тези отделения може да се припокрива с района на съответния провинциален съд, но може да се разпростира и само върху част от него. Възможно е също така седалището на търговското отделение да бъде в различно населено място от това на

самия провинциален съд. Причина за това може да бъде, например, наличието на градове, които са традиционни панаирни, борсови или търговски средища и в които е желателно да се намира седалището на търговското отделение. Друга възможна причина е желанието на провинциалното правителство да стимулира равномерното развитие на населените места под своя юрисдикция.

Към провинциалните съдилища се създават и т.нар. отделения за изпълнение на наказанията (Strafvollstreckungskammern), при условие, че в техния съдебен район съществуват затвори, поправителни домове или други подобни институции, занимаващи се с изпълнение на наказания и поправителни мерки. Задачите на тези отделения са уредени в Наказателно-процесуалния кодекс, Закона за изпълнение на наказанията и Закона за устройство на съдилищата.

2.2.3. *Върховен провинциален съд*

Третото ниво в системата на съдилищата във ФРГ са **Върховните провинциални съдилища** (Oberlandesgericht). Те правораздават в отделните провинции и съставът им включва председател на съда, председатели на съдебни състави и други съдии, които формират гражданско и наказателно отделение. Чрез наредба на провинциалното управление на съдебната власт могат да се създават граждански и наказателни отделения с място на дейност извън седалището на съответния Върховен провинциален съд и чиято компетентност може да обхваща както цялата, така и част от неговата дейност.

Върховният провинциален съд е въззивна инстанция или на районния, или на провинциалния съд, в зависимост от това кой от тях е бил първа инстанция, което се определя от цената на иска по граждански дела и степента на обществена опасност на престъплението по наказателни, или от други изрични разпоредби на закона.

Върховният провинциален съд е първа инстанция по наказателни дела относно изчерпателно изброени в параграф 120 от Закона за устройство на съдилищата престъпления като например държавна измяна, предателство и шпионство, престъпления срещу представители на чужди държави и организации и др. От друга страна, параграф 121 от Закона за устройство на съдилищата посочва компетентността на Върховния провинциален съд като касационна инстанция. Тя включва разглеждане на жалби и протести срещу определени присъди на районния съд, срещу въззивни присъди на малката и голямата камера на провинциалния съд, срещу решения на отделенията за изпълнение на наказанията и др.

2.2.4. *Федерален върховен съд*

На върха на съдебната йерархия на системата на общите съдилища стои **Федералният върховен съд** (Bundesgerichtshof) със седалище в град Карлсруе. В неговия състав се включват председател на съда, председатели на съдебни състави и други съдии, които формират гражданско и наказателно отделение. Федералният министър на правосъдието може да създава отделения и извън седалището на съда.

Към Федералния върховен съд се създават т.нар. “голям сенат по гражданскоправни въпроси” и “голям сенат по наказателноправни въпроси”, които заедно образуват “обединените големи сенати”. В основни линии те са аналогични респективно на гражданско и наказателно отделение и на пленума на българския Върховен касационен съд.

По граждански дела Федералният върховен съд е касационна инстанция. Следва да се има пред вид, че на немското право е позната т.нар. “прескачаща инстанция” както по граждански, така и по наказателни дела. Тя дава възможност на страните по делото да прескочат въззивното обжалване и да отидат направо на касационно разглеждане на спора.

По наказателни дела Федералният върховен съд е касационна инстанция за присъдите и решенията на върховния провинциален съд, както и на окръжния съд в случаите, когато върховният провинциален съд не е компетентен за това.

Двата големи сената, както и обединените големи сенати могат да решават само правни, но не и фактически въпроси. Те могат да постановят решение и без провеждането на устни прения. Решението има задължителна сила за съответния сенат относно разглеждания правен спор. Двата сената разглеждат и решават казусите в състав от петима съдии. Изключение е наказателноправният сенат в случаите, когато разглежда жалби и протести срещу присъди и решения по конкретни дела. В този случай той заседава в състав от трима съдии.

Процедурата за разглеждане на делата пред Федералния върховен съд се урежда от неговия Правилник за организация и дейност, който се приема от пленума на съда и подлежи на утвърждаване от Бундесрата.

2.3. Специализирани съдилища

Наред със системата на общите съдилища, във Федерална република Германия съществуват и няколко други паралелни системи. Те са част от единната система на правосъдието, но притежават тематична специализация, чиято цел е подобряване качеството на правосъдието и съсредоточаване на кадровия потенциал. Основният закон на ФРГ предвижда четири специализирани подсистеми - административноправна, финансовоправна, трудовоправна и осигурителноправна, възглавявани съответно от **Федерален административен съд** (Bund esverwaltungsg ericht), **Федерален финансов съд** (Bundesfinanzhof), **Федерален трудов съд** (Bundesarbeitsgericht) и **Федерален осигурителен съд** (Bundessozialgericht). Със закон е създаден **Федерален патентен съд** (Bundespate ntgericht).

С оглед създаване на единна и непротиворечива съдебна практика, Федералният върховен съд, Федералният административен съд, Федералният финансов съд, Федералният трудов съд и Федералният осигурителен съд създават т.нар. “Общ сенат”. Назначаването на съдиите в тези съдилища става по усложнена процедура. Изисква се решение на съответния федерален министър (например министъра на труда за Федералния трудов съд, министъра на финансите за

Федералния финансов съд и т.н.), взето съвместно със специална избирателна колегия, състояща се от съответните провинциални министри плюс съответстващо на тях число от представители, избрани от Бундестага. Въз основа на така взетото решение президентът назначава съдиите.

Наред с посочените по-горе съдилища, Основният закон предвижда възможността федерацията да създава **военнонаказателни съдилища за въоръжените сили**. Те могат да действат само при състояние на война, както и по отношение на лица, принадлежащи към числения състав на въоръжените сили и изпратени от тях в чужбина или намиращи се на борда на военни кораби. Висша инстанция спрямо военнонаказателните съдилища е Федералния върховен съд.

С федерален закон е създаден и **Федерален дисциплинарен съд**, който разглежда като първа инстанция дела срещу лица, намиращи се в публичноправни отношения с федерацията. Неговите решения могат да се обжалват пред Федералния административен съд.

Основният закон на ФРГ забранява създаването на извънредни съдилища.

2.4. Управление на съдебната система

Във Федерална република Германия не съществува орган, подобен на българския Висш съдебен съвет. Текущото финансово и административно управление на всеки съд се осъществява от неговия председател, в някои случаи подпомаган от заместник председатели. Общото ръководство в административно отношение се осъществява от федералния министър на правосъдието и от провинциалните управления на съдебната власт (Landesjustizverwaltung).

2.5. Назначаване на съдиите

Заемането на съдийска длъжност става по усложнена процедура. Тя варира според вида на съда и мястото му в йерархията. Поради федеративното устройство на Германия и относително голямата автономия на провинциите, включително в областта на правосъдието, съществува значително разнообразие в процедурите за избор и назначаване на съдиите. В някои провинции в тях вземат участие представители на провинциалния парламент и съдебната власт (Хесен, Шлезвиг-Холщайн, Тюрингия и др.), в други – на парламента, изпълнителната и съдебната власт (Хамбург, Бремен). Изборът на членове на Федералният конституционен съд се осъществява от двете камари на Парламента (половината от Бундестага, а другата половина – от Бундесрата), а на федералните върховни съдилища – от изпълнителната и законодателната власт със съдействието на президента по процедурата, посочена по-горе¹. Изборът на съдиите в съдилищата на ФРГ става с участието само на държавни органи и техни представители, а не пряко от народа. Изборът на съдебни заседатели е уреден в глава IV от Закона за устройство на съдилищата.

¹ Andersen U., W. Woyke (Hrsg.) – "Handwoerterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland, 4. Auflage, 2000, Opladen, Leske+Budricht –S. 195.

3. Прокуратура

3.1. Статут и структура на прокуратурата

Прокуратурата (Staatsanwaltschaft) във ФРГ не е конституционно предвидена институция. Нейната структура е в съответствие със структурата на съдилищата. Прокуратурата е **единна, централизирана и субординирана** институция, въпреки федеративното устройство на Германия. Съгласно параграф 141 от Закона за устройство на съдилищата при всеки съд има прокурор. Става въпрос за йерархията на съдилищата в качеството им на районен, провинциален, върховен провинциален и върховен федерален съд, а не за тяхната функционална специализация на общи, специализирани и т.н. От този факт следва изводът, че структурата на прокуратурата е в съответствие със структурата на съдилищата. Въпреки това прокуратурата е част от изпълнителната, а не от съдебната власт поради няколко причини.

На първо място, прокуратурата не е уредена в глава “Правосъдие” в Основния закон.

Второ, федералните прокурори се подчиняват на федералния министър на правосъдието, а провинциалните прокурори – на провинциалните министри на правосъдието. Съгласно параграф 147 от Закона за устройство на съдилищата правото за наблюдение, контрол и ръководство принадлежи на:

- федералния министър на правосъдието по отношение на генералния федерален прокурор и федералните прокурори към Федералния върховен съд;
- провинциалното управление на съдебната власт по отношение на всички прокурори в съответната провинция;
- ръководителите на прокуратурата към съответните върховни провинциални и провинциални съдилища по отношение на всички служители на прокуратурата от техния окръг.

Провинциалните прокурори са длъжни да изпълняват нарежданията не само на провинциалните министри на правосъдието, но и на федералния министър на правосъдието. Освен това всеки прокурор трябва да изпълнява заповедите на висшестоящите спрямо него прокурори.

Трето, според изричната разпоредба на параграф 148 от Закона за устройство на съдилищата генералният федерален прокурор и федералните прокурори са държавни служители, което автоматично ги причислява към изпълнителната власт.

Подчинението на прокурорите на съответните министри и погорестоящи прокурори е само административно и не засяга същността на конкретните дела. Освен това прокуратурата е независима от съдилищата, като действията на прокурорите се подчиняват на указанията на съда само в изрично предвидените от процесуалните закони случаи. Същевременно на прокуратурата не могат да се възлагат нито задачи от компетентността на съдилищата, нито наблюдение върху тяхната дейност.

3.2. Видове прокурори и компетентност

Съгласно параграф 142 от Закона за устройство на съдилищата служба като прокурор изпълняват съответно:

- генерален федерален прокурор и федерални прокурори към Върховния федерален съд;
- прокурори към върховните провинциални и провинциалните съдилища;
- прокурори към районните съдилища.

Териториалната компетентност на прокурорите се определя съобразно териториалната юрисдикция на съда, към който те упражняват своите функции. Така генералният федерален прокурор и федералните прокурори към Върховния федерален съд притежават компетентност на територията на цялата страна.

Генералният федерален прокурор и федералните прокурори се назначават от федералния президент по предложение на федералния министър на правосъдието след съгласието на Бундесрата. За разлика от България, където чрез механизма на взаимодействие в рамките на Висшия съдебен съвет прокурори влияят върху кадровата политика на съдилищата и обратно, във ФРГ съществуват диференцирани процедури за съдии, прокурори и разследващи органи. По принцип в тях участват политически отговорни органи на изпълнителната и законодателната власт, а в много редки случаи (например в провинциите Хамбург и Бремен) – и на съдебната. Ролята на президента е номинална, а федералната форма на държавно устройство се отчита чрез включването на Бундесрата в процедурите по избор и назначаване на съдии и прокурори.

4. Разследващи органи

Разследващите органи са част от изпълнителната власт. Административното им ръководство се осъществява от съответния полицейски началник, а оперативното и процесуално ръководство – от прокурора. Прокуратурата събира информация за извършени престъпления, ръководи разследването, повдига, предявява и поддържа обвинението.

Във Федерална република Германия разследването по наказателни дела се извършва от **полицията**. Тя има силно диверсифицирана структура. От една страна, съгласно Основния закон, по-голямата част от задачите на полицията влизат в компетентността на провинциите. Само някои основни функции от общодържавно значение се упражняват на федерално ниво. Ето защо, от една страна, полицейските служби се подразделят на федерални и провинциални. От друга страна, в рамките на това деление съществува вторично и функционално разпределение на задачите. Така към федералните полицейски служби можем да отнесем **Федералната гранична полиция** (Bundesgrenzschutz), **Федералната криминална полиция/служба** (Bundeskriminalamt), както и други служби, занимаващи се с международно сътрудничество, с охрана на обекти и събития от национално значение, с разкриване на особено важни с оглед

националния интерес престъпления. От особено значение за предотвратяване и разследване на митнически престъпления, трафик на наркотици и др. е дейността на Митническата криминална служба.

На провинциално ниво са съсредоточени множество служби, занимаващи се с проблеми, които не попадат в изключителната компетентност на федералните служби. От значение за настоящото изследване са общите полицейски сили и службата за криминални разследвания.

Общите полицейски сили имат за задача наред с охраната на обществения ред да разследват и предотвратяват някои помалозначителни престъпления. **Службата за криминални разследвания** се занимава с разследване на тежки престъпления като полови престъпления, организирана и икономическа престъпност, убийства, тежки случаи на кражби и грабежи, трафик на наркотици и хора и др. В рамките на службата за криминални разследвания са създадени отдели, които са специализирани в разследването на съответните видове престъпления.

Разследването по наказателни дела във ФРГ се осъществява от полицейски служители под ръководството и контрола на прокуратурата. Разследващите органи имат право да извършват действия, насочени към разкриване на извършителя и изясняване на фактическата обстановка в рамките на формираната следствена версия. Както прокурорите, така и разследващите органи могат, наред с това, да извършват разпити, да изискват експертизи и др. Допустим е и разпитът пред съдия в предварителното производство. Същевременно някои следствени действия, като претърсване, обиск, изземване и др., могат да се предприемат от прокурорите и разследващите органи след разрешение, а в неотложни случаи – с последващото одобрение на съдия.

Кралство Дания

Площ:	43 069 кв. км.
Население:	5,3 млн. души (2000 г.).
Столица:	Копенхаген.
Официален език:	датски.
Религия:	протестанти (96%).
Паритна единица:	датски крона.
Административно деление:	14 алта. Част от Дания са остров Гренландия и Фарьорските острови.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава - крал (кralица). Законодателен орган - крал и Фолкетинг (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство, назначавано от краля с одобрението на парламента.

1. Общи бележки

От значение за съдебната власт и за администрирането на правосъдието са Конституцията на Дания от 1849 г. и измененията ѝ от 1866, 1915, 1920 и 1953 г. Те осигуряват провеждането на принципа за разделението на властите на законодателна, изпълнителна и съдебна. Организацията и функционирането на съдебната система, освен в Конституцията, са уредени в Закона за правораздаването от 1916 г. и Закона за съдебната администрация от 1998 г. и др.

Прокуратурата и разследващите органи в Дания са част от изпълнителната власт.

2. Съдилища

В Дания има обща система от съдилища, като липсва специална конституционна юрисдикция, която да се произнася по конституционностъобразността на законите, а всеки съд и Върховният съд като последна инстанция осъществяват дифузен контрол за конституционностъобразност. Освен това няма институционално обособени специализирани административни съдилища, но на практика функционират няколко административни трибунала, които разглеждат спорове между администрацията и гражданите. В повечето случаи разглеждането на случая от такъв трибунал е положителна процесуална предпоставка за разглеждането на делото от съд.

Съдебните заседания в Дания са устни и публични, като изключения от принципите за устност и публичност се правят в много редки случаи.

Датската съдебна система включва: 82 окръжни съдилища, Морски и търговски съд на Копенхаген, две висши съдилища и един Върховен

съд. Освен това **Специалният съд по обвиненията и ревизиите** разглежда дела срещу съдии, както и молби за възобновяване на наказателни дела с влязла в сила присъда, а **Съдът по импийчмънт** е компетентен да решава делата срещу министри за нарушения във връзка със службата им.

На Фарьорските острови заседава Окръжният съд за Фарьорските острови, а в Гренландия функционират Висш съд на Гренландия и 18 районни магистратски съдилища.

2.1. Окръжни съдилища

Окръжните съдилища са основните първоинстанционни съдилища в Дания. Те са с различен брой съдии в зависимост от броя на населението в съответния съдебен район. Например в Копенхаген окръжният съд включва председател и 49 окръжни съдии, в другите големи градове броят на съдиите варира от 7 до 15. Има 29 окръжни съдилища с от 2 до 4 съдии и 48 – с по един съдия.

Окръжният съд заседава в едноличен съдебен състав по всички граждански дела и по наказателни дела както в досъдебната, така и в съдебната фаза, когато в обвинителния акт прокурорът иска налагане на наказание, което не е по-тежко от глоба. В останалите случаи по наказателни дела съдебният състав е тричленен – един съдия и двама съдебни заседатели. Както по граждански, така и по наказателни дела, които са свързани с корабоплаването и морето, в съдебния състав на окръжния съд освен съдия участват и двама експерти, които са съдебни заседатели. При разглеждането на дела, свързани с наемни отношения, съдебният състав също се състои от един съдия и двама съдебни заседатели.

2.2. Морски и търговски съд на Копенхаген

Търговските дела и делата по морско право в района на Копенхаген са подсъдни на Морския и търговски съд на Копенхаген, който възниква през 1861 г. Той има председател, двама заместник-председатели, двама други съдии и множество съдебни заседатели, експерти по корабоплаването или търговци. В този съд има специално отделение, което разглежда случаи на търговска несъстоятелност и ликвидация в района на Копенхаген.

2.3. Висши съдилища

В Дания има две висши съдилища (High Courts) – Висш съд за Източна Дания (Ostre Landsret) и Висш съд за Западна Дания (Vestre Landsret). Съдебният състав, в който заседават висшите съдилища, е тричленен, а в повечето наказателни дела, които висш съд разглежда като апелативна инстанция, участват трима съдебни заседатели. По наказателните дела за тежки престъпления съставът е от трима висши съдии и 12 съдебни заседатели.

Висшите съдилища са първоинстанционен съд по граждански дела с цена на иска над определена сума. Те са втора инстанция при обжалване на първоинстанционните решения на окръжните съдилища с изключение на тези с цена на иска под 10 000 датски крони, които могат да се обжалват само поради изключителни обстоятелства и то след получаването на разрешение за обжалване от Комисията по обжалването (Board of Appeal). Срокът за обжалване е четири седмици от деня на произнасяне на съдебното решение. На висшите съдилища са подсъдни и делата относно законосъобразността на административните актове, издавани от министри или от правителствени агенции или дирекции.

2.4. Върховен съд на Дания

Върховният съд на Дания, основан през 1661 г., е висша съдебна инстанция за Кралство Дания и се състои от председател и 18 върховни съдии. Върховният съд има две камари. Съдебните състави обикновено са от пет съдии, но има и дела, които се разглеждат от седемчленен или по-голям състав. Жалби срещу решения на висшите съдилища, когато тяхното решение не е окончателно, се разглеждат от тричленен съдебен състав, като са допустими само писмени доказателства.

Върховният съд е апелативна инстанция относно първоинстанционните решения на Морския и търговски съд на Копенхаген и на висшите съдилища. Касационно разглеждане на съдебните решения на висшите съдилища като апелативна инстанция е допустимо само в изключителни случаи и то след получаването на разрешение за обжалване от Комисията по обжалванията.

2.5. Инстанционен контрол на съдебните актове

Решенията на окръжните съдилища се обжалват пред висшите съдилища, а на Окръжния съд на Фарьорските острови и на Висшия съд на Гренландия – пред Висшия съд на Източна Дания. Решенията на Морския и търговски съд подлежат на контрол от Върховния съд на Дания. Първоинстанционните решения на висшите съдилища се обжалват пред Върховния съд. Определенията на окръжните съдилища се обжалват пред висшите съдилища в двуседмичен срок, а решенията – в четириседмичен.

Принципно в Дания съдебните актове подлежат на едноинстанционен контрол като почти няма случаи, в които да не се допуска обжалване на постановеното решение или присъда. Ако решението засяга общественозначим интерес, Комисията по обжалването може да не спази тези правила и да допусне обжалването.

2.6. Съдебен съвет по назначенията

Съдебният съвет по назначенията (Judicial Appointment Council) наподобява българския Висш съдебен съвет. Съдиите в Дания

се назначават от монарха по предложение на министъра на правосъдието, който е обвързан от предложението, направено от Съдебния съвет по назначенията. Създаването през 1999 г. на този Съдебен съвет по назначенията цели да осигури представителството на всички юридически професии в съдебната система, включително представители на адвокатурата, юрисконсулти, университетски преподаватели и др.

Членовете на Съдебния съвет по назначенията са: един съдия от Върховния съд, един съдия от висшите съдилища, един окръжен съдия и други двама членове, които представляват датското общество.

Датската Конституция гарантира пълната независимост на съдиите от правителството и от парламента. Чл. 64 от Конституцията предвижда, че при изпълнението на служебните си задължения съдиите се подчиняват само на закона (функционална независимост). Без съгласието им съдиите не могат да бъдат премествани от една длъжност на друга или от един съдебен район в друг. Освобождаването от длъжност на съдиите може да бъде постановено само при решение на **Специалния съд по обвиненията и ревизиите (Special Court of Indictment and Revision)**.

Жалба или обвинение срещу съдия може да бъде подадена до директора на прокуратурата (Director of Public Prosecutions), който от своя страна сезира Специалния съд по обвиненията и ревизиите.

2.7. Администриране на съдилищата

Специализираната **съдебна администрация** в Дания започва да функционира от 1 юли 1999 г. в резултат на приемането на Закона за съдебната администрация през 1998 г. Преди приемането на този нормативен акт съдебната администрация е била подчинена на министъра на правосъдието и съответно – зависима от изпълнителната власт. От 1999 г. се гарантира независимостта на съдебната администрация от изпълнителната и законодателната власт, което е част от гаранциите за независимостта на съдебната власт като цяло.

Съдебната администрация се управлява от специален **Борд на управителите**, който включва: един съдия от Върховния съд, двама съдии от висшите съдилища, двама окръжни съдии, един помощник-съдия, двама съдебни секретари, един практикуващ адвокат и двама души със специализиран управленски опит. Тези т.нар. управители се назначават от министъра на правосъдието по предложение на определените в Закона за съдебната администрация организации.

Правителството не може да се намесва в работата на борда и съответно в администрирането и контролирането на съдебната дейност. Министърът на правосъдието може да освободи Борда на управителите от длъжност само на едно основание, а именно - ако председателят на Сметната палата и министърът на правосъдието постигнат съгласие по въпроса, че Бордът на управителите не е успял да обори критиките и констатациите за сериозни финансови нередности при управлението на съдебната власт.

Бордът на управителите назначава директор на съдебната администрация, който ръководи всекидневната работа във връзка с дейността на съдилищата, включително стопанисването на съдебните сгради, управлението на бюджета на съдебната власт, подбора и ръководството на общата съдебна администрация (като например съдебните секретари), технологичното оборудване на съдилищата и др. Принципно администрирането на съдебната дейност в Дания е основано на идеята за максимално децентрализиране на управленската дейност към всички юрисдикции. Съдебната администрация подпомага Борда на управителите при изготвянето на годишния бюджет на съдебната власт, който е самостоятелно перо от държавния бюджет. Освен това съдебната администрация обслужва и Съдебния съвет по назначенията.

Съдебната администрация е компетентна и по отношение на съдебната власт на Фарьорските острови и Гренландия.

3. Разследващи органи. Полиция и прокуратура

Организационно прокуратурата и полицията в Дания са част от една система. **Прокуратурата** отговаря за наказателното преследване на извършителите на престъпления в сътрудничество с полицията. **Полицията** е длъжна да поддържа мира, спокойствието и сигурността в страната, да следи за спазването на законите и другите нормативни актове, да предприема необходимите стъпки относно предотвратяването на престъпността, **да разследва престъпленията и да повдига обвинение срещу извършителите.**

Полицейският персонал включва прокурори, които са юристи, редовия полицейски състав, административен персонал, помощен персонал и др. Първоначално полицейските служители се назначават за пробен период от три години, след който се назначават на постоянна длъжност. Прокурорите се назначават от Министерството на правосъдието и могат да работят в Националната полиция на Дания, в прокуратурата и в районните полицейски управления.

Прокуратурата включва директор на прокуратурата, окръжни прокурори и полицейски ръководители (Chief Constables). Министърът на правосъдието е ръководител на прокуратурата. Оперативен ръководител на прокуратурата е директорът на прокуратурата, който я представлява пред Върховния съд.

Окръжните прокурори педират пред висшите съдилища и ръководят дейността на полицейските служители във връзка с разследването на престъпните деяния. Те разглеждат жалбите, подадени срещу полицейските ръководители.

Полицейските ръководители са едновременно ръководители на районните полицейски управления и районни прокурори на съответните райони. В този смисъл те носят отговорност относно провеждането на разследването по наказателни дела в техния район.

Специализиран орган на прокуратурата е **прокурорът по икономическата престъпност**. Той ръководи действията по разследването и повдигането на обвинения относно икономически престъпления.

Функциите на прокуратурата са свързани не само с привличането към наказателна отговорност на извършителите на престъпления, но и с недопускането на произволно задържане и повдигане на обвинение срещу невинни лица.

Разследването по наказателни дела в Дания се извършва от **полицейските органи** под ръководството на централния полицейски комисар и на министерството на правосъдието. Дания е разделена на 56 полицейски района, включително Гренландия и Фарьорските острови. Начело на всеки полицейски район стои полицейски ръководител, който изпълнява функциите и на районен прокурор.

Република Естония

Площ:	45 226 кв. км.
Население:	1,4 млн. души (2000 г.).
Столица:	Талин.
Официален език:	естонски.
Религия:	протестанти, източноправославни.
Паритна единица:	естонска крона.
Административно деление:	15 уезда (околии).
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран от парламента за срок от 5 г. Законодателен орган - двукамарен парламент. Изпълнителен орган - правителство, утвърждавано от парламента.

1. Общи бележки

Организацията на съдебната власт в Естония е резултат от продължителни реформи, извършени в контекста на присъединяването на страната към Европейския съюз и насочени към постигане на бързина, оперативност и ефективност на правосъдието при спазване на европейските стандарти в тази област. Влияние оказва също и обстоятелството, че страната е малка по територия и население. Като резултат от това, съдебната система на страната е сравнително опростена. Държавният съд изпълнява както функции на последна инстанция в рамките на гражданското, наказателното и административното правосъдие, така и на конституционна юрисдикция. Така конституционното правосъдие в Естония е част от съдебната власт, като контролът за конституционност на законите се осъществява от съд от системата на общите съдилища, а не е обособен в отделен конституционен съд или съвет.

Прокуратурата на Естония принадлежи към изпълнителната власт, а предварителното разследване е поверено на полицейските органи. Една от причините за това е отново стремежът към максимална ефикасност и оперативност в областта на разкриването на престъпленията и техните извършители, както и постигане на справедливо и надеждно наказателно правораздаване.

2. Източници на правна уредба

Основните източници на нормативна уредба са Конституцията, Законът за съдилищата, Законът за прокуратурата, Гражданско-процесуалният кодекс, Наказателно-процесуалният кодекс, Деликтно-процесуалният кодекс, Кодексът за въззивно и касационно производство по наказателни дела, Административно-процесуалният кодекс и др.

3. Съдилища

3.1. Организация на съдилищата

В Естония съществува **триинстанционно съдопроизводство** по граждански, наказателни и административни дела. Вследствие на това съдилищата са организирани на три равнища.

На най-ниско равнище се намират **районните и градски съдилища**, които са 18 на брой. Това са най-масовите и достъпни съдилища в страната. Те разглеждат като първа инстанция граждански и наказателни дела. Доскоро към тях съществуваха и административни отделения, но след реформата на първоинстанционното и административното правосъдие от 2000 г. бяха създадени самостоятелни районни административни съдилища, които понастоящем са първа инстанция по административни дела. Тези административни съдилища разглеждат само административни дела *per se*, но не и граждански спорове, касаещи преюдициални административни правоотношения.

В рамките на районните и градските съдилища, но отделно от техните граждански и наказателни отделения, съществуват три отдела – имуществено-регистрационен, регистрационен и за наказателен надзор. Имуществено-регистрационният отдел поддържа поземления регистър и регистъра на брачното имущество. В регистрационния отдел се водят търговският регистър, регистърът на юридическите лица с нестопанска цел и фондациите, регистърът на търговските залози и съдебните регистърни книги. Отделът за наказателен надзор следи за поведението на поднадзорните лица в случай на условно осъждане, условно предсрочно освобождаване, както и за изпълнението на задълженията, възложени на тези лица по силата на съдебен акт.

Създадените през 2000 г. **административни съдилища** са първа инстанция по административни дела. В Естония има четири административни съдилища, чиито седалища и съдебни райони се определят от министъра на правосъдието.

Следващото ниво в съдебната система в Естония са **окръжните съдилища**. Като второинстанционни съдилища те разглеждат въззивни жалби срещу решенията и определенията на районните, градските и административните съдилища. Подведомствеността на окръжните съдилища включва граждански, наказателни и административни дела. Съществуват три окръжни съдилища: Талински, Тартуски и Вируски окръжен съд.

Висша инстанция в Естония е **Държавният съд**. Той притежава правомощия относно:

- разглеждане на касационни жалби по граждански и административни дела и касационни жалби и протести по наказателни дела;
- поправяне на съдебни грешки;
- разглеждане на молби за възобновяване на делата поради новооткрити обстоятелства;
- разглеждане на конституционни дела.

Държавният съд се състои от 19 съдии, които се разпределят в четири колегии – гражданска, административна, наказателна и за конституционен контрол. Председателят и членовете на колегията се назначават, съответно разпределят, от Пленума на Държавния съд по предложение на председателя на съда. Чрез гражданската, наказателната и административната колегия Държавният съд упражнява първите три от изброените по-горе негови правомощия съответно по граждански, наказателни и административни дела.

Делата се разглеждат от състав от трима съдии. Ако при постановяване на решението, съответно присъдата или определението, възникнат съществени противоречия от принципно значение, които не са свързани с установяването на фактите, а с прилагането на правото, делото се препраща за разглеждане от състав, състоящ се от всички съдии от съответната колегия. При противоречива практика по прилагане на закона от гражданската, наказателната и/или административната колегия делото се разглежда от специална смесена колегия. Тази колегия следва да бъде сезирана и когато някоя от посочените три обикновени колегии прецени, че се налага законът да бъде приложен по начин, различен от този, по който вече има установена практика на специалната колегия.

Специалната (смесена) колегия се състои от по двама съдии от всяка колегия на Държавния съд, включително колегията за конституционен контрол. Председател на специалната колегия е председателят на Държавния съд, който същевременно е и председател на колегията за конституционен контрол. Членовете на специалната колегия се избират от Пленума. Тълкувателните решения на специалната колегия са задължителни за колегиите на Държавния съд и за всички останали съдилища в републиката, докато не бъдат отменени от ново решение на специалната колегия. Те имат за цел хармонизиране на практиката по прилагане на материалния и процесуалния закон.

Специфична особеност на естонското право е осъществяването на контрол за конституционност на законите и други актове не от обособена институция (конституционен съд или конституционен съвет), а от самия Държавен съд чрез **колегия за конституционен контрол**. От една страна, конституционната юрисдикция е част от съдебната власт, а не от т.нар. "неутрална власт". От друга страна, осъществяването на контрол за конституционност от конституционна колегия, която е неразделна част от висшата инстанция в системата на общите съдилища в страната, има за цел оперативност на системата и акцентирание върху конституционното правосъдие.

Колегията за конституционен контрол се състои от девет съдии. Те се избират от Пленума на Държавния съд за срок от пет години. Наред с необичайния конституиращ орган (общото събрание на съдиите от същия съд, а не парламента, президента или специална колегия от магистрати) и краткия петгодишен мандат, друга особеност на естонското право е, че членовете на конституционната колегия се избират измежду членовете на другите три колегии на Държавния съд – гражданска, наказателна и административна, като от всяка от тях трябва да бъде избран поне по един член. Председател на колегията за конституционен контрол по право е председателят на Държавния съд.

3.2. Управление на съдебната власт

В Република Естония не съществува институция за финансово, кадрово, организационно и административно управление, която да е обща за съдилищата, прокуратурата и разследващите органи. Това се дължи на обстоятелството, че прокуратурата и органите на предварителното разследване не са част от съдебната, а от изпълнителната власт. Управлението на първоинстанционните и второинстанционните съдилища се осъществява от **Съвета за управление на съдилищата съвместно с министъра на правосъдието**.

Съветът за управление на съдилищата включва председателя на Държавния съд, пет съдии, двама членове на парламента, един адвокат, главния прокурор или негов представител и министъра на правосъдието или негов представител. Председател на Съвета за управление на съдилищата е председателят на Държавния съд.

Съветът за управление на съдилищата има правомощия във връзка с:

- определяне на седалищата и съдебните райони на съдилищата;
- назначаване и предсрочно освобождаване на председателите на съдилищата;
- назначаване и освобождаване на съдиите;
- съставяне на годишния бюджет на съдебната власт;
- изготвяне на обзор за дейността на съдебната власт и др.

Съдиите в първоинстанционните и второинстанционните съдилища се назначават от президента на републиката по предложение на Пленума на Държавния съд и след вземане предвид мнението на Съвета за управление на съдилищата. Членовете на Държавния съд се назначават от парламента по предложение на председателя на Държавния съд.

4. Прокуратура

Прокуратурата в Република Естония е не само част от изпълнителната власт, но е определена в параграф 1 (1) от Закона за прокуратурата като **правителствена агенция**.

4.1. Правомощия на прокуратурата

Основните задачи на прокуратурата са свързани с:

- участие в разработването и изпълнението на програми и дейности, свързани с превенция и борба с престъпността;
- ръководство над досъдебното производство по наказателни дела, съответно на разследващите органи с цел законосъобразното и ефективно протичане на наказателния процес;
- участие в досъдебното производство по наказателни дела като ръководно-решаващ и контролен орган;

- повдигане и предявяване на обвинение по наказателни дела, както и поддържането му пред съда, когато са налице достатъчно доказателства за извършено престъпление;
- изпълнение на други задачи, възложени със закон.

4.2. Организация на прокуратурата

Прокуратурата в Естония е **единна, централизирана и субординирана**. Тя се ръководи от главен прокурор и се състои от Държавна прокуратура (със статут на върховна прокуратура) и окръжни прокуратури. Съобразно това деление прокурорите се делят на държавни прокурори и окръжни прокурори.

Държавната прокуратура включва главен прокурор, ръководни прокурори, прокурори и помощник-прокурори. Тя може да бъде разделена на департаменти, които трябва да бъдат одобрени от министъра на правосъдието. Разпределянето на прокурорите и помощник-прокурорите в департаменти се извършва от главния прокурор.

Главният прокурор и ръководните прокурори имат право да издават заповеди, които са задължителни както за прокурорите и помощник-прокурорите от държавната прокуратура, така и за окръжните прокурори. Чрез тях се осъществява ръководство и се хармонизира прокурорската практика.

Окръжните прокуратури се състоят от ръководител, старши прокурори, специализирани прокурори и помощник-прокурори. Те могат да бъдат разделени на департаменти, които трябва да бъдат одобрени от министъра на правосъдието.

Задълженията на прокурорите от държавната прокуратура се разпределят от главния прокурор, а задълженията на прокурорите от окръжните прокуратури – от ръководителите на окръжните прокуратури след вземане предвид мнението на прокурорите. Разпределянето на задълженията се извършва въз основа на обективни и предварително установени критерии като вид на престъплението, особености на дееца (непълнолетен, лице, ползващо се с имунитет и т.н.) и др. Това разпределение не може да бъде произволно променяно впоследствие с оглед осигуряването на прозрачност в прокурорската практика.

Особено внимание се отделя на контрола върху дейността на прокуратурата. **Министърът на правосъдието осъществява надзор върху дейността на всички прокурори**. Той не може да засяга текущата дейност на прокурорите в предварителното или съдебното производство. Същевременно се извършва и вътрешноведомствен контрол в рамките на самата прокуратура. **Главният прокурор контролира всички прокурори, а ръководителите на окръжни прокуратури – прокурорите от управляваната от тях прокуратура**.

С цел ръководство и организация на административната дейност на прокуратурата се създава **административен департамент**, който се ръководи от административен директор.

Органи за кадрово и професионално управление на прокуратурата са **Общото събрание на прокуратурата, Дисциплинарният комитет и Прокурорският комитет за подбор и оценка на качествата**. Общото събрание на прокуратурата е основен орган за самоуправление. То се състои от всички прокурори, има широки консултативни и конститутивни правомощия и се свиква и председателства от главния прокурор.

Законът за прокуратурата съдържа многобройни разпоредби, засягащи назначаването, освобождаването, повишаването, понижаването и преместването от длъжност на прокурорите, подобряването на тяхната професионална квалификация, както и дисциплинарната отговорност, която те носят в случай на неизпълнение или некачествено изпълнение на професионалните и етичните им задължения.

5. Разследващи органи

Органите на предварителното разследване в Естония са включени в системата на **изпълнителната власт**. Те са част преди всичко от **Министерството на вътрешните работи**, като някои от тях са в състава на Министерство на финансите и др. Характерно за разследващите органи в Естония е тяхното многообразие. Такива са:

- Полицейският съвет;
- Централната криминална полиция;
- Съветът на полицията по сигурността;
- Данъчният и митнически съвет;
- Служба "Гранична защита";
- някои военни служби и др.

Отделите, които се занимават с разследване на престъпления в рамките на Централната криминална полиция, са департаментът по организираната престъпност и департаментът по икономическата престъпност. Департаментът по организираната престъпност се състои от отдел по организираните престъпни групи, отдел за тежка престъпност и отдел по наркотиците. Департаментът по икономическата престъпност е съставен от отдел по престъпления срещу собствеността и отдел по финансови престъпления.

Процесуалното ръководство на органите на предварителното разследване се осъществява преди всичко от прокуратурата, а административното ръководство – от началниците на съответните служби.

Разследващите органи вземат решенията си относно хода на предварителното разследване самостоятелно и независимо с изключение на хипотезите, в които Наказателно-процесуалният кодекс изрично изисква съгласие на прокурор или разрешение от съд. Отговорността относно законността и своевременното извършване на необходимите процесуално-следствени действия принадлежи изцяло на разследващия орган. При несъгласие между разследващия орган и прокурора относно изчерпателно посочени в НПК въпроси разследващият орган може да направи писмено възражение срещу

решението на прокурора пред горестоящия прокурор. В този случай горестоящият прокурор може да отмени нарежданията на долустоящия прокурор или при одобряването им да назначи нов разследващ орган, за да се предотврати противоречието между разследващия орган и прокурора.

6. Правомощия на прокурора в предварителното разследване

Във връзка с административното ръководство на разследването ръководителят на разследването има правомощия да наблюдава действията на разследващия орган, да му дава нареждания във връзка с разследването, да назначава нов разследващ орган, да формира екипи от разследващи органи за по-ефективно протичане на разследването, да отменя актовете на разследващия орган и др. Заповедите на ръководителя на разследването са задължителни за разследващия орган. Той може да подаде възражение срещу нареждането до съответния прокурор, но това не спира изпълнението на заповедта. Прокурорът взема незабавно отношение по подаденото възражение. Той има право да изиска от ръководителя на разследването писмено потвърждение на издадената в устна форма заповед. Промяната на компетентната структура по разследването е единствено в правомощията на прокурора.

Прокурорът е компетентен да започне наказателно преследване и да извършва отделни процесуално-следствени действия в хода на разследването, при което има правата и задълженията на разследващ орган. Значително внимание е отделено на правомощието на прокурора да упражнява контрол за законосъобразността относно действията на разследващите органи. При упражняване на това свое правомощие в рамките на своята компетентност прокурорът може да:

- изисква обяснения от разследващия орган относно започването, извършването и приключването на разследването;
- изисква криминални досиета, документи и всякакви други материали и информация, касаещи хода на разследването, обвиняемите лица, извършеното или подготвяно престъпление;
- извършва контрол за законосъобразност във връзка с получаването, регистрирането и разглеждането на сигнали и информация за извършени или подготвяни престъпления;
- отменя или изменя незаконосъобразни актове на разследващия орган;
- дава писмени указания на разследващия орган относно извършването на определени процесуално-следствени действия, относно определянето, изменението или отмяната на определени мерки за процесуална принуда и др.;
- удължава срока на разследването в определени от закона случаи;
- връща делото за допълнително разследване със съответни указания за по-нататъшния му ход;

- отстранява с мотивирана писмена заповед разследващ орган поради негова некомпетентност или заинтересуваност, както и да назначава друг разследващ орган, при спазване на изискванията на НПК във връзка с компетентността на разследващите органи;
- отстранява с мотивирана писмена заповед разследващ орган, който с действията си е нарушил закона при извършването на наказателно-процесуалните действия;
- започва или прекратява разследването по наказателни дела, както и в предвидените в закона случаи да сезира съда с обвинителен акт.

В Наказателно-процесуалния кодекс на Република Естония изчерпателно са посочени въпросите, които прокурорът проверява във връзка със заключителния акт, издаден от разследващия орган. В резултат на това прокурорът може да одобри мнението на разследващия орган за предаване на извършителя на съд, да върне делото на разследващия орган за продължаване на действията по разследването заедно със задължителни указания относно по-нататъшния ход на процеса или да прекрати наказателно-процесуалните действия със съответния акт, предвиден в чл. 168 от Кодекса. След като одобри или измени акта, изготвен от разследващия орган, или след като изготви нов обвинителен акт, прокурорът сезира съответния съд, в резултат на което разглеждането на всички молби или възражения във връзка с делото е от компетентността на съда.

Кралство Испания

Площ:	504 782 кв. км.
Население:	39,9 млн. души (2000 г.).
Столица:	Мадрид.
Официален език:	испански.
Религия:	католици (97%).
Паритна единица:	евро (песета до 2002 г.).
Административно деление:	17 автономни общности (Андалусия, Арагон, Астурия, Баlearски острови, Страната на Баските, Валенсия, Галисия, Естремадура - историческа област, Канарски острови, Кантабрия, Кастилия - Ла Манча, Кастилия - Леон, Каталуня, Ла Риоха, Мадрид, Мурсия, Навара).
Държавно устройство:	парламентарна монархия. Държавен глава – крал. Законодателен орган – Генерални кортеси (двукамарен парламент). Изпълнителен орган – правителство с министър-председател, назначаван от краля след консултации с политическите партии. Министър-председателят е с президентски пълномощия. Автономните области имат свой парламент и правителство.

1. Общи бележки

Съдебната власт в Кралство Испания се състои от съдилища, трибунали и аудиенции. Всички те осъществяват правораздавателни функции, като разликата между тях е в мястото, което заемат в йерархията на правосъдните органи.

Съдилищата се намират на по-ниско ниво в системата на правосъдните органи, подобно на районните съдилища в България. По своята компетентност аудиенциите и трибуналите са сравними с българските окръжни, съответно апелативни съдилища.

Управлението на съдебната власт на национално ниво се осъществява от Генералния съвет на съдебната власт.

Глава VI от Конституцията на страната е посветена на съдебната власт. Тя урежда статута и на други основни субекти на наказателния процес – прокуратурата и съдебната полиция, които, макар и да не съставляват органична част от съдебната власт, са в тясно взаимодействие с нея. Подробна правна уредба на субектите на наказателното производство се съдържа в Устройствения закон за съдебната власт (1985 г.) и в Закона за наказателното производство (1882 г.).

Конституционният съд не е част от съдебната власт. Неговата правна уредба се намира в отделна Глава IX от Конституцията и в Устройствения закон за Конституционния съд.

2. Съдилища

2.1. Основни принципи

Правосъдието се осъществява в името на народа от независими и непристрастни съдии и магистрати (по-висши по ранг съдии). При осъществяване на своите служебни задължения те се подчиняват единствено на закона. Конституционно закрепена е забраната съдиите и магистратите да членуват в политически партии, както и несъвместимостта на съдийската длъжност с друга обществена служба и/или с участие в синдикални организации.

Конституцията регламентира основните начала на непосредственост, публичност и устност на съдебните заседания. Присъдите са мотивирани и се обявяват публично.

Участието на съдебни заседатели е друго основно начало, регламентирано в чл. 125 от Конституцията. Тази форма на участие на обществеността в процеса на правораздаване е ограничена единствено до производствата по наказателни дела. Статутът на съдебните заседатели е правно уреден в специален устройствен закон.

2.2. Съдебно райониране

Организацията на съдебната власт до голяма степен следва териториалното деление на страната на общини, провинции и учредени автономни общности. Наред с това деление значение има и обединението на няколко съседни общини, принадлежащи към една и съща провинция, обозначаващо като околия (окръг).

Делението на страната на съдебни райони се регламентира от специален закон. Автономните общности участват в определянето и изграждането на това деление, като изготвят проекти за съдебно райониране на принадлежащата им територия. Въз основа на тези проекти Министерството на правосъдието изготвя общ план, по който Генералният съвет на съдебната власт се произнася в двумесечен срок. Правителството, като взема предвид становището на Генералния съвет на съдебната власт и предложенията на автономните общности, одобрява законопроекта за съдебно деление на територията на страната и го препраща на Генералните кортеси (парламента).

2.3. Видове съдилища

Системата на правосъдните органи включва **Върховен трибунал (съд), Национална аудиенция (съд), висши трибунали (съдилища) на правосъдието, провинциални аудиенции (съдилища), първоинстанционни съдилища (Juzgados de Primera Instancia – разглеждат изключително и само гражданскоправни спорове), наказателни съдилища, разследващи (следователски) съдилища (Juzgados de Instruccion) и мирови съдилища.**

Освен съдилищата с обща компетентност са създадени и специализирани съдилища: търговски съдилища (Juzgados de

lo Mercantil), административни съдилища, социални съдилища (Juzgados de lo social), съдилища за непълнолетни и съдилища за пенитенциарен надзор.

Във Върховния трибунал, в Националната аудиенция, във висшите трибунали на правосъдието и в провинциалните аудиенции съдийската професия се осъществява от по-висши по ранг съдии, наричани *magistrados* (*magistrados*). В съдилищата се назначават *juces* (*juces*). В трибуналите съдебният състав е винаги колективен, докато в съдилищата като правило съставът е едноличен.

2.3.1. Върховен трибунал

Върховният трибунал е най-висшият по степен съд. Неговото седалище е в Мадрид. Състои се от пет отделения (гражданско, наказателно, административно, социално и военно). Компетентността му се разпростира на територията на цялата страна.

В **гражданското отделение** на Върховния трибунал се разглеждат **касационните производства** и производства по **възобновяване на граждански дела**. Това отделение разглежда като единствена инстанция делата за търсене на гражданска отговорност за нарушения, извършени при или по повод изпълнение на службата от министър-председателя, председателите на Конгреса и на Сената (двете камари на парламента), председателя на Върховния трибунал и на Генералния съвет на съдебната власт, председателя на Конституционния съд, министрите, членовете на Конгреса и на Сената, членове на Генералния съвет на съдебната власт, магистрати към Конституционния съд и към Върховния трибунал, председателите на Националната аудиенция и/или на нейните отделения, председателите на висшите трибунали на правосъдието, главния прокурор, прокурорите към отделенията към Върховния трибунал, председателя и членовете на Сметната палата, председателя и членовете на държавния съвет, народния защитник (омбудсмана), председателя и съветниците в управителните органи на автономните общности. Гражданското отделение на Върховния трибунал е компетентно по делата за търсене на гражданска отговорност от магистрати към Националната аудиенция или към висшите трибунали на правосъдието за нарушения, извършени при или по повод на службата им.

По отношение на компетентността на **наказателното отделение** на Върховния трибунал се открояват две големи групи правомощия. От една страна, наказателното отделение е **касационна инстанция** по наказателни дела, а също и компетентната инстанция в производства по **възобновяване на наказателни дела**. От друга страна, наказателното отделение на Върховния трибунал провежда наказателното производство и разследването по дела срещу министър-председателя, председателя на Конгреса и на Сената, председателя на Върховния трибунал и на Генералния съвет на съдебната власт, председателя на Конституционния съд, министри, членове на Конгреса и на Сената, членове на Генералния съвет на съдебната власт, магистрати към Конституционния съд и към Върховния трибунал, председателя на Националната аудиенция и на нейните отделения, председателите на висшите трибунали на правосъдието, главния прокурор, прокурорите към отделенията към Върховния трибунал, председателя и членовете на Сметната палата, председателя и членовете на държавния съвет

и народния защитник. Наказателното отделение провежда също така и наказателното производство и разследването по дела срещу магистрати към Националната аудиенция и/или към висшите трибунали на правосъдието.

2.3.2. Национална аудиенция

Седалището на **Националната аудиенция** е в Мадрид. Нейният председател се приравнява по ранг на председател на отделение във Върховния трибунал. Председателите на отделения в Националната аудиенция са с ранг на магистрати от Върховния трибунал. Националната аудиенция се състои от четири отделения (апелативно, наказателно, административно и социално).

Апелативното отделение разглежда жалбите срещу присъдите/решенията, постановени от наказателното отделение на Националната аудиенция.

Наказателното отделение разглежда като **първа инстанция** онези дела, които не са подсъдни като първа инстанция на централните наказателни съдилища: за престъпления срещу краля, неговите съпруга и наследник; престъпления срещу висшите държавни органи и срещу формата на държавно управление, фалшифициране на парични знаци, престъпления срещу паричната и кредитната система, престъпления срещу промишлеността и търговията, засягащи територията на повече от една провинциална аудиенция, трафик на наркотици и други упойващи вещества, когато престъплението е извършено от, или по поръчение на, организирана престъпна група и последиците от деянието се проявяват на територията на няколко различни провинциални аудиенции.

Наказателното отделение на Националната аудиенция е компетентната инстанция по делата за престъпления, извършени в чужбина, които съгласно законите или международните договори подлежат на наказателно преследване от испанското правосъдие. Това отделение е компетентно и по наказателните дела, образувани в чужбина, по привеждане в изпълнение на присъдите на чуждите съдилища, както и по привеждане в изпълнение на наказание, наложено от чужд съд, когато тези задължения следват от международни договори, по които Кралство Испания е страна. Наказателното отделение осъществява процедурата по изпълнение на задължителните европейски правила за задържане, предаване и пасивна екстрадиция, независимо от мястото, където е била наложена съответната процесуална мярка, нито от местожителството на задържаното лице.

Наказателното отделение е **въззивна инстанция** по делата, подсъдни като първа инстанция на централните наказателни съдилища, на централните разследващи съдилища и на централните съдилища за непълнолетни. В предвидените от закона случаи наказателното отделение на Националната аудиенция е въззивна инстанция по дела, подсъдни на централните съдилища за пенитенциарен надзор.

2.3.3. Висш трибунал на правосъдието

Висш трибунал на правосъдието има във всяка автономна общност. Той е най-висшата съдебна инстанция на територията на общността (действа като последна инстанция при прилагането на правото на автономната общност). Висшият трибунал носи названието на автономната общност и разпростира юрисдикцията си върху цялата ѝ територия. В структурата му са обособени три отделения (гражданско-наказателно, административно и социално).

По **граждански дела гражданско-наказателното отделение** действа като **касационна инстанция** за решенията на гражданските правосъдни органи със седалище в съответната автономна общност, когато основанийето на жалбата е нарушаване на гражданскоправни норми и законът предвижда възможност за касационно обжалване пред висшия трибунал на правосъдието. Отделението е компетентната инстанция по производствата по **възобновяване на граждански дела**, когато делото е подсъдно на граждански съд от съответната автономна общност.

Гражданско-наказателното отделение е единствената инстанция по делата за гражданска отговорност за нарушения, извършени при или по повод изпълнение на службата от председателя и членове на местния орган на управление на автономната общност, а така също и от членове на законодателната асамблея на общността, освен ако автономното законодателство не предвижда отнасянето на въпроса пред Върховния трибунал. Това отделение е единствената инстанция по делата за гражданска отговорност за нарушения, извършени при или по повод изпълнение на службата от магистрат към някоя от провинциалните аудиенции в общността или към някое от техните отделения. Гражданско-наказателното отделение разглежда споровете за подсъдност между гражданските правосъдни органи със седалище в автономната общност, при липса на друга обща и за двата органа инстанция, която да се произнесе по спора.

Гражданско-наказателното отделение разглежда **наказателни дела**, които автономното законодателство отнася към компетентността на висшите трибунали на правосъдието. Отделението провежда предварителното разследване и съдебното производство по дела за престъпления по служба, извършени от съдии, магистрати и прокурори на територията на автономната общност, освен когато въпросът е от компетентността на Върховния трибунал.

Гражданско-наказателното отделение действа като **въззивна инстанция** по наказателните дела, подсъдни като първа инстанция на провинциалните аудиенции, и по други дела, предвидени в закона. Отделението разглежда споровете за подсъдност между наказателни правосъдни органи със седалище в автономната общност, при липса на друга обща и за двата органа инстанция, която да се произнесе по спора. Отделението разглежда също така споровете за подсъдност между съдилищата за непълнолетни в различните провинции на автономната общност.

2.3.4. Провинциални аудиенции

Провинциални аудиенции се създават във всяка провинция със седалище в столицата на съответната провинция. Тяхната юрисдикция обхваща територията на цялата провинция. Възможно е създаването на отделения на провинциалната аудиенция и извън столицата на провинцията, с юрисдикция върху една или няколко общини/околии от същата провинция.

Извън **наказателната** компетентност на провинциалните аудиенции остават онези дела, подсъдни на първа инстанция на наказателните съдилища или на други трибунали, предвидени в закона. Провинциалната аудиенция разглежда жалбите срещу актовете на разследващите и на наказателните съдилища в провинцията. Тя е **въззивна инстанция** и по делата, подсъдни като първа инстанция на съдилищата за пенитенциарен надзор, освен когато въпросът е от компетентността на наказателното отделение на Националната аудиенция. Провинциалната аудиенция е **въззивна инстанция** по делата, подсъдни на първа инстанция на съдилищата за непълнолетни със седалище в провинцията. Аудиенцията се произнася и по споровете за подсъдност между съдилищата за непълнолетни.

По **граждански дела** провинциалната аудиенция разглежда жалбите срещу решенията на първоинстанционните съдилища в провинцията, както и жалбите срещу първоинстанционните решения на търговските съдилища.

Провинциалната аудиенция разглежда споровете за подсъдност по граждански и наказателни дела между съдилища в провинцията, които нямат друг общ по-висш орган, компетентен да се произнесе. Аудиенцията се произнася и по исканията за отвод на магистрати към нея, освен когато въпросът не е от компетентността на специалното отделение, създадено за тази цел, към висшия трибунал на правосъдието в общността.

В предвидените от закона случаи към провинциалните аудиенции се назначават съдебни заседатели.

2.3.5. Наказателни съдилища

Наказателни съдилища функционират на територията на всяка провинция и могат да бъдат повече от един на брой в съответната територия. Юрисдикцията на наказателния съд може да се разпростира върху една или повече общини в провинцията и дори върху различни провинции от една и съща автономна област. Наказателните съдилища разглеждат делата за престъпления, които законът определя в тяхната компетентност.

В Мадрид могат да се създават един или повече **централни наказателни съдилища** с юрисдикция върху територията на цялата страна.

2.3.6. Първоинстанционни (граждански) съдилища

Първоинстанционните (граждански) съдилища функционират в отделните околии и компетентността им обхваща разглеждането на

спорове само от **гражданскоправно** естество. Те са основната първа инстанция по граждански дела, т.е. разглеждат делата, които не са подсъдни на първа инстанция на други съдилища или трибунали. Първоинстанционните съдилища са **въззивна инстанция** за решенията по гражданскоправни спорове, постановени от мировите съдилища в съответната околия. Те разглеждат още споровете за подсъдност по граждански дела между мировите съдилища и се произнасят по исканията за признаване и изпълнение на решенията на чужди съдилища и арбитражи, освен ако това не е от компетентността на друг съд/трибунал.

Първоинстанционните съдилища водят регистъра на гражданското състояние. Те могат да делегират това свое правомощие на мировите съдилища.

2.3.7. Разследващи съдилища

Разследващите съдилища функционират във всяка околия, като провеждат разследването на престъпления, подсъдни на провинциалните аудиенции и на наказателните съдилища. Компетентни са да разглеждат и да се произнасят по същество по делата за нарушения (деяния с по-ниска степен на обществена опасност от престъпленията), освен когато делото е подсъдно на мирови съд. Те са **въззивна инстанция** по наказателните дела, подсъдни на първа инстанция на мировите съдилища в околията. Разследващите съдилища разглеждат споровете за подсъдност по наказателни дела между мировите съдилища в съответната околия. Разследващите съдилища са компетентни и по процедурата *habeas corpus*.

В Мадрид могат да бъдат създадени един или повече **централни разследващи съдилища** с юрисдикция върху територията на цялата страна. Те провеждат разследването по дела, подсъдни на наказателното отделение на Националната аудиенция или на централните наказателни съдилища. Централните разследващи съдилища осъществяват контрол върху процедурите по изпълнение на задължителните европейски правила за задържане, предаване и пасивна екстрадиция в предвидените от закона срокове.

В околии и в по-малките градове могат да се обособяват т.нар. **смесени първоинстанционни и следствени съдилища** (Juzgados de Primera Instancia e Instruccion). Те разглеждат спорове, както от гражданскоправно, така и от наказателноправно естество и притежават посочените по-горе характеристики и на двата вида съдилища, които ги съставляват.

2.3.8. Мирови съдилища

Мировите съдилища функционират в общините, където няма изградени първоинстанционни или смесени първоинстанционни и следствени съдилища.

Тези съдилища разглеждат **гражданскоправните спорове**, които не са подсъдни на друг съд като първа инстанция, и имат функции по воденето и поддържането на регистрите на гражданското състояние. Компетентността им по **наказателни дела** се свежда до по-леки нарушения.

Във връзка с функционалната подсъдност следва да се отбележи, че в Испания **триинстанционното производство** се прилага в много ограничен брой случаи, като например дела за тежки престъпления или дела на първа инстанция в провинциалните аудиенции в състав от съдия и съдебни заседатели, за които е предвидена възможност за въззивно обжалване пред наказателното отделение на висшите трибунали на правосъдието и след това касационно обжалване пред Върховния трибунал. Принципът е, че по делата за леки престъпления (за престъпления, за които законът предвижда наказание лишаване от свобода до пет години) производството е **двуинстанционно**, т.е. приключва с въззивното обжалване. По други категории дела пък е налице т.нар. **“прескачаща подсъдност”** – първоинстанционният съдебен акт подлежи направо на касационно обжалване. Така например, присъдата по дело за тежко престъпление, подсъдно на първа и единствена инстанция на Националната аудиенция, подлежи направо на касационно обжалване пред Върховния трибунал.

2.4. Генерален съвет на съдебната власт

Управлението на съдебната власт се осъществява от **Генералния съвет на съдебната власт**. Неговата компетентност обхваща територията на цялата страна. Пряко подчинени на Генералния съвет на съдебната власт са ръководните колегии на Върховния трибунал, на Националната аудиенция и на висшите трибунали на правосъдието, както и управленските звена на останалите правораздавателни органи като председатели на трибунали и аудиенции/съдилища.

Съставът на Генералния съвет на съдебната власт се формира от председателя на Върховния трибунал, който го председателства, и двадесет члена с право на глас. Членовете на Генералния съвет се назначават с кралски декрет за период от пет години при предварително одобрение от министъра на правосъдието.

Дванадесет от членовете се назначават измежду съдиите и магистратите, които са на активна служба и не са членове на действащия Генерален съвет на съдебната власт. Предложение за тяхното назначаване се прави до краля от Конгреса на депутатите и от Сената (двете камари на парламента). Максималният брой на кандидатите за избор от двете камари на парламента, представени от професионалните асоциации на съдиите и магистратите, не може да надвишава тридесет и шест. Измежду тях шест се избират първо от пленума на Конгреса на депутатите. Измежду останалите тридесет кандидата Сенатът избира другите шест. Решенията се вземат с квалифицирано мнозинство от три пети.

Останалите осем члена на Генералния съвет на съдебната власт се избират от Конгреса на депутатите и от Сената (по четири от всяка камара) по предложение на краля измежду адвокати и други видни юристи с повече от петнадесетгодишен юридически стаж, които не са членове на действащия Генерален съвет на съдебната власт. Решенията се вземат с квалифицирано мнозинство от три пети.

Членовете на Генералния съвет на съдебната власт се назначават за период от пет години, считано от датата на учредителната му сесия. След изтичане на този срок Генералният съвет на съдебната

власт се подновява изцяло. До избор на нов Генерален съвет на съдебната власт, настоящият продължава да изпълнява своите функции. При предсрочно оттегляне на някой от членовете, той се заменя по същата процедура, по която е бил избран. Мандатът на заместника се изчерпва с изтичането на мандата на съответния Генерален съвет на съдебната власт.

Членовете на Генералния съвет на съдебната власт, приключващи мандата си, не могат да бъдат назначавани за последващ мандат.

Функциите на Генералния съвет на съдебната власт са организационни и изпълнителни. Основна цел на съвета е да следи за гарантиране на независимостта на съдиите и магистратите.

Генералният съвет на съдебната власт предлага за назначаване председателя на Върховния трибунал, предлага за назначаване членове на Конституционния съд, назначава със заповед съдии и предлага назначаването на магистрати с кралски декрет, упражнява надзор върху съдилищата и трибуналите, изготвя и провежда процедурата за дисциплинарна отговорност на съдиите и магистратите, представлява съдебната власт в отношенията с останалите държавни органи и власти и др.

Генералният съвет на съдебната власт е организация със собствен бюджет, който е независим и отделен от този на изпълнителната власт. Съветът изготвя своя бюджет в рамките, отпуснати за него от парламента, привежда го в изпълнение и осъществява контрол върху изпълнението му.

3. Прокуратура

3.1. Общи положения

Съгласно чл. 124 от Конституцията прокуратурата има за задача да съдейства за осъществяване на правосъдието в защита на законността и на правата и законните интереси на гражданите. Прокуратурата е призвана да бди за независимостта на трибуналите и за отстояване на обществените интереси пред тях.

Освен в общата за всички субекти на наказателния процес нормативна уредба подробна правна регламентация на прокуратурата се съдържа и в Устройствения статут на прокуратурата от 1981 г.

3.2. Основни принципи на организация и дейност

Прокуратурата осъществява своите правомощия безпристрастно и обективно въз основа на принципите на единство на дейността и йерархическо подчинение.

По въпроса за мястото на прокурорската институция в системата на държавните органи голям брой юристи и държавници считат, че тя е независима институция, която не може да се причисли като съставна част към нито една от трите власти, макар и да се намира в постоянни взаимоотношения с всяка една от тях. Факт е обаче, че връзката с изпълнителната власт, особено по отношение на формирането и отчетността, е подчертано изразена.

Сътрудничеството с органите на съдебната власт се осъществява най-активно в рамките на наказателното производство. Държавното обвинение е основен субект на наказателния процес по дела от общ характер. Прокуратурата разпорежда извършването на процесуално-следствени действия от съдебната полиция, макар че общото ръководство върху дейността по разследването се осъществява от съдия-следователя. Като изключение от това правило следва да се посочи, че в производствата по дела за престъпления, извършени от непълнолетни, прокурорът е основният ръководен орган на дейността по разследването.

Държавният обвинител сезира съда с искане за налагане на превантивни мерки в хода на наказателния процес. Прокурорът внася обвинителния акт в съда и поддържа обвинението в съдебната фаза на процеса.

Взаимоотношенията с изпълнителната власт се осъществяват посредством Министерството на правосъдието и главния прокурор. Главният прокурор се назначава от краля по предложение на правителството, след като се вземе предвид и мнението на Генералния съвет на съдебната власт. Той представя на правителството годишен доклад относно дейността на прокуратурата, развитието на престъпността, предотвратяването на престъпността, както и необходимостта от реформи в тази насока.

Копие от отчета за дейността на прокуратурата се предоставя на Генералните кортеси (парламента), както и на Генералния съвет на съдебната власт. Посредством председателите на камарите парламентът може да поиска от главния прокурор да отговори на актуални въпроси, свързани с дейността на прокуратурата. На практика най-често това се осъществява на заседание на правната комисия към парламента.

3.3. Правомощия

Основните правомощия на прокурорската институция са насочени към защита на законността, на правата на гражданите и на обществения интерес. Прокуратурата действа по свой почин и/или чрез сезиране. Тя следи и за независимостта на трибуналите.

Прокуратурата участва в производства пред Конституционния съд, както и в административното правораздаване в предвидените от закона случаи.

Участието на прокуратурата по граждански дела се свежда до поемането на процесуалното представителство на лица, които

поради психически или физически недостатъци не могат сами да защитават своите права и законни интереси. Представители на институцията участват в учредяването на органа по настояничество и/или попечителство, както и в създаването на други образувания, които имат за цел закрилата на непълнолетни лица и на лица в неравностойно положение.

3.4. Рангове

Прокурорските рангове се групират в три основни категории: прокурори към отделението на Върховния трибунал (приравняват се по ранг на магистрати към Върховния трибунал), прокурори, приравнени по ранг на магистрати, и прокурори, приравнени по ранг на съдии.

Назначаването на длъжност в първите две категории се извършва с кралски декрет. Останалите прокурори се назначават на длъжност със заповед на министъра на правосъдието.

3.5. Структура и органи

Структурата на прокуратурата включва главен прокурор, прокуратура към Върховния трибунал, прокуратура към Националната аудиенция, прокуратура към висшите трибунали на правосъдието и прокуратура към провинциалните аудиенции.

Създадени са и **специализирани прокуратури:**

- на основата на функционален принцип са изградени **прокуратура за предотвратяване и намаляване на трафика на наркотици и прокуратура за превенция на икономическите престъпления и корупцията;**
- според принадлежността на специализираната прокуратура към различни държавни институции се разграничават **прокуратура към Конституционния съд и прокуратура към Сметната палата.**

Органи на прокуратурата са Прокурорски съвет, събрание на прокурорите на отделения, Инспекторат на прокуратурата и Технически секретариат към главния прокурор.

3.5.1. Главен прокурор

Главният прокурор се назначава и отстранява от длъжност от краля по предложение на правителството след предварителна консултация с Генералния съвет на съдебната власт. Той встъпва в длъжност пред пленума на Върховния трибунал след полагането на клетва пред краля.

Условията за избор и отстраняване на главния прокурор от длъжност са идентични с условията за избор и отстраняване от длъжност на председателя на Върховния трибунал.

Ежегоден доклад за дейността на главния прокурор се представя на правителството, а копие от него – на парламента и на Генералния съвет на съдебната власт.

Във връзка със статута на главния прокурор в момента сред испанската правна общност се дискутира вариантът за законодателни промени, съгласно който главният прокурор се избира от парламента.

3.5.2. Прокурорски съвет

Прокурорският съвет е орган на прокуратурата, който подпомага главния прокурор при осъществяване на служебните му задължения и се председателства от него. В състава му са включени заместникът на прокурора към Върховния трибунал, главният прокурор по инспекциите и девет други членове от различни прокурорски рангове.

Заместник-прокурорът към Върховния трибунал и прокурорът по инспекциите са членове по право на Прокурорския съвет. Останалите девет члена се избират за период от четири години от избирателната колегия на прокурорите.

Прокурорският съвет заседава в пленум и в постоянна комисия. Решенията се приемат с обикновено мнозинство. При равенство на гласовете решаващ е вотът на председателя.

Прокурорският съвет изготвя основните критерии за организацията и функционирането на прокурорската институция, съветва главния прокурор винаги, когато съдействието му бъде поискано, запознава се с предложенията за избор на прокурори, дава мнение по въпроси, отнасящи се до назначаването на прокурори на различни длъжности, изготвя докладите за повишаването в длъжност на прокурори, установява наличието на несъвместимост(и) на прокурорската длъжност, запознава се с жалбите срещу дисциплинарните решения на различните началници в системата на прокуратурата, предлага необходимите реформи за организацията и функционирането на прокурорската институция, запознава се с годишните проекти и доклади на Инспектората на прокуратурата; дава мнение по законопроектите и отделните нормативни правила, регламентиращи структурата, организацията и функционирането на прокурорската институция.

4. Разследващи органи

Органите, които имат функции по разследването, могат да бъдат обособени в три основни групи: съдия-следовател, съдебна полиция и прокуратура. Първите два органа имат по-активна роля в процеса на разследване.

4.1. Съдия-следовател

Наименованието на разследващите (следствените) съдилища се дължи на факта, че в тях се назначават **съдии-следователи**. Това са съдии с функции по разследването. Процесуалната фигура на съдия-следователя е основна в досъдебната фаза на наказателния процес.

Съдия-следователят е компетентен да образува наказателното производство. Той действа въз основа на принципа на официалното начало (*ex officio*), а също и когато бъде сезиран със съобщение за извършено престъпление. Съдия-следователят предприема всички необходими по негова преценка процесуално-следствени действия. Той може да извърши и други действия по разследването, ако бъде сезиран с искане за това от прокурора или от друг заинтересуван процесуален субект. Съдия-следователят може да възлага действия по разследването на съдебната полиция. Неговите указания са задължителни за съдебните полици.

Съдия-следователят налага превантивни мерки в хода на процеса, когато установи, че са налице основанията за това, както и когато бъде сезиран с искане за това от прокурора.

Съдия-следователи могат да бъдат назначавани и към трибуналите. В този случай се назначава специален съдия-следовател за провеждане на предварителното производство по делата, включени в компетентността на съответния трибунал. Кръгът от съдия-следователи, които се назначават от трибунала, се свежда до магистрати от същия трибунал.

Провинциалните аудиенции също назначават специални съдии-следователи, когато изключителни обстоятелства с оглед на конкретния казус налагат това.

Назначаването на специален съдия-следовател се свежда изрично до конкретното предварително производство и се прекратява с неговото приключване.

4.2. Съдебна полиция

4.2.1. Нормативна уредба

Освен в общата конституционна и наказателноправна уредба съдебната полиция е подробно регламентирана и в Кралски декрет 769 за статута на съдебната полиция от 1987 г. За част от органите, включени в състава на съдебната полиция, е приложим и Устройственият закон за силите и органите по сигурността от 1986 г. Най-общо конституционната норма определя съдебната полиция като институция, подчинена на съдиите, съдилищата и прокуратурата при изпълнение на функциите си на разследване на престъпленията, откриване и доказване на виновността на закононарушителите.

4.2.2. Съставни и помощни органи на съдебната полиция

В състава на съдебната полиция се включват органите, на които е възложено поддържането на обществения ред и спокойствие и разкриването на престъпления, служителите в звената по

обществената сигурност, началниците, офицерите и подчинените им служители в жандармерията и в Националната полиция, съдебните помощници и служителите, подчинени на трибуналите и на съдилищата и служителите на Централното управление на пътищата, натоварени с техническото разследване на пътно-транспортните произшествия.

Органите на съдебната полиция получават съдействие от кметовете и заместник-кметовете на общини, кметовете на райони, ношните пазачи и другите общински служители в рамките на градската и провинциалната полиция, горските и полските пазачи и пазачите на насаждения, назначени/утвърдени с акт на съответната администрация.

4.2.3. Изисквания за заемане на длъжност в съдебната полиция

За заемане на длъжността "съдебен полицай" се изисква специална квалификация. Полицейските служители, които желаят да се включат в системата на съдебната полиция, преминават през предварителна специализирана подготовка. Задължителна предпоставка за назначаване в органите на съдебната полиция е дипломата от Центъра за съдебно обучение.

Квалификацията за съдебен полицай преминава през две фази. Първата от тях се провежда в центровете за подготовка и усъвършенстване на органите по сигурността. След успешно преминаване на първата фаза подготовката продължава в Центъра за съдебно обучение. И в двете фази на квалификацията като лектори участват съдии, прокурори и университетски преподаватели, както и други практикуващи юристи.

4.2.4. Служители на съдебната полиция, назначени към съдилищата, трибуналите и прокуратурата

Министерството на вътрешните работи назначава на постоянна длъжност към съда или трибунала служители на съдебната полиция с предварителното одобрение или по предложение на Генералния съвет на съдебната власт.

С предварително одобрение или по предложение на главния прокурор Министерството на вътрешните работи назначава на постоянна длъжност служители на съдебната полиция към прокуратурата.

Служителите, зачислени към съдилищата, трибуналите или прокуратурата, са подчинени пряко на ръководителя на съответната съдебна/прокурорска институция.

Освен дипломирани и специализирани служители на съдебната полиция към съдилищата и прокуратурите се назначават и други действащи полицейски служители с помощни функции.

4.2.5. Специализация

Служителите на съдебната полиция, назначени към съда или прокуратурата, се специализират в действията по извършване на огледи, събиране и обработване на първоначални данни, техническа

намеса при оглед и заснемане на труп, събиране на доказателства, извършване на неотложни действия и действия по незабавно изпълнение на заповеди на председателя на съда, на съдията и/или прокурора.

Когато след първоначалните следствени действия, извършени от специалисти в дадена област, се наложи провеждането на допълнителни процесуално-следствени действия със средства и методи, с които съответните съдебни полицаи не разполагат, те се извършват от други компетентни служители на съдебната полиция в съответствие със задължителните указания на съда, трибунала или прокуратурата. В този случай допълнителните процесуално-следствени действия се извършват със съдействието на служителите на подразделението, провело първоначалното разследване.

4.2.6. Координационни комисии на съдебната полиция

Координационните комисии на съдебната полиция се създават с цел да хармонизират дейността на полицейските органи, на които е възложено провеждането на разследването по наказателни дела. Комисиите са на национално и на местно ниво – Национална координационна комисия и провинциални координационни комисии. В състава на Националната координационна комисия влизат председателят на Върховния трибунал и на Генералния съвет на съдебната власт, министърът на правосъдието, главният прокурор, държавният секретар по сигурността, член на Генералния съвет на съдебната власт и представител на съдийската професия, посочен от Генералния съвет на съдебната власт с ранг поне на магистрат.

5. Взаимоотношения между различните органи с функции по разследването

Указанията и разпорежданията на съдия-следователя са задължителни за служителите на съдебната полиция. Когато се провежда разследване във връзка с организираната престъпност, съдия-следователят (а също и прокурорът, който е длъжен незабавно да уведоми съдия-следователя) с мотивирано разпореждане може да възложи на служители на съдебната полиция да действат под скрита самоличност. Информацията, получена от агента под прикритие във връзка с разследването, се предоставя във възможно най-кратки срокове на съдия-следователя, дал разпореждането.

Прокурорът сезира съдия-следователя с искане за предприемане на действия по разследването. Той може да иска от съда налагането на превантивни мерки в хода на наказателното производство. Държавният обвинител може да дава на служителите на съдебната полиция указания за провеждане на отделни процесуално-следствени действия.

По делата за престъпления, извършени от непълнолетни, прокуратурата е най-активният субект в дейността по разследването, тъй като ръководи изцяло досъдебната фаза на процеса. Въпреки ръководната си роля по тези дела, обаче, прокурорът не може сам да налага мерки за процесуална принуда спрямо обвиняемия, а трябва да сезира съда с искане за налагане на съответната мярка.

Съдебната полиция подпомага съдиите, магистратите, съдия-следователите и прокурорите в процеса на разследване. Служителите ѝ се намират в пряка функционална зависимост от тях. Указанията на тези органи по провеждането на следствието са задължителни за съдебната полиция.

Предварително разследване може да бъде проведено и от полицейски служители, които притежават квалификацията на съдебни полицаи, но не са зачислени на постоянна длъжност към съд, трибунал или прокуратура. Те се упълномощават за извършване на дейност по разследването по искане на съда или прокуратурата от началника на съответното полицейско звено. Назначените по този ред съдебни полицаи са длъжни да спазват получените от съдията, съответно от прокурора, разпореждания. В този случай указанията от погорестоящ полицейски служител не могат да противоречат на вече разпореденото от съда или прокуратурата. При осъществяване на възложените им процесуални и процесуално-следствени действия органите на съдебната полиция могат да изискват съдействие от съда и прокуратурата.

Съдебните полицаи уведомяват органа, който им е възложил провеждането на следствието, за развитието на производството, за извършените до момента действия, както и за крайния резултат от разследването. Указанията относно процесуалните способности и срокове са задължителни за тях.

Служителите на съдебната полиция не могат да бъдат отстранявани от възложеното им разследване до завършването на производството, освен по решение или с разрешение на съдията или прокурора по назначаването.

Република Италия

Площ:	301 225 кв. км.
Население:	57,6 млн. души (2000 г.).
Столица:	Рим.
Официален език:	италиански.
Религия:	католици (82%).
Паритна единица:	евро (лира до 2002 г.).
Административно деление:	20 области, 5 от които с автономен статут (Вале д' Аоста, Сардиния, Сицилия, Трентино-Алто-Адидже, Фриули-Венеция-Джулия)
Държавно устройство:	република. Държавен глава – президент, избиран с тайно гласуване от парламента и от представители на областите. Законодателен орган – двукамарен парламент. Изпълнителен орган – Съвет на министрите, назначава от президента.

1. Общи бележки

Системата на съдебната власт в Италия включва съда и прокуратурата. Представителите на съда и прокуратурата се обозначават с родовото понятие "магистрати", т.е. принадлежащи към съдебната власт.

Правната уредба на съдебната власт на конституционно ниво се съдържа в чл. 101-110. В Конституцията е провъзгласен принципът на автономността на съдебната власт от другите държавни власти. Кралски декрет 511 от 1946 г. формулира подробно гаранциите за независимостта и безпристрастността на съдиите.

Гаранция за независимостта на съдебната власт е и нейният орган на управление – Висшият съвет на магистратурата (*Consiglio Superiore della Magistratura*). Това е единен орган на управление на съдилищата и на прокуратурата. Подробна нормативна регламентация на статута на Висшия съвет на магистратурата се съдържа в Закон 195 от 1958 г.

Устройственият нормативен акт на съдебната система е Кралски декрет 12 от 1941 г. , познат още като Закон за съдебната власт (*Ordinamento Giudiziario*).

При осъществяване на своите правомощия органите на съдебната власт се подпомагат от съдебната полиция, която е част от изпълнителната власт. Съгласно чл. 109 от Конституцията съдебната полиция е на пряко подчинение на магистратите.

Взаимоотношенията между основните участници в наказателното производство са уредени в Наказателно-процесуалния кодекс от 1988 г.

2. Висш съвет на магистратурата

Висшият съвет на магистратурата е автономен, върховен и единен управителен орган на съдебната и прокурорската институция. Негов председател е президентът на републиката.

Членове по право на Висшия съвет на магистратурата са председателят на Върховния касационен съд и главният прокурор към Върховния касационен съд. В състава му са включени още 24 изборни членове за срок от четири години. Шестнадесет от тях се избират от съдиите измежду представители на магистратурата. Осем се избират от парламента измежду практикуващи юристи и/или университетски преподаватели по право. Измежду членовете от парламентарната квота се избира заместник-председател.

Членовете на Висшия съвет на магистратурата не могат да бъдат адвокати и не могат да упражняват адвокатска професия.

Съгласно чл. 105 от Конституцията, Висшият съвет на магистратурата е компетентен по отношение на избора, назначаването, преместването, повишаването в длъжност и дисциплинарното производство по отношение на представители на съдебната власт.

Министърът на правосъдието взема участие в процедурата по назначаване на висшите ръководни длъжности в органите на съдебната власт. Той присъства на заседанията на Висшия съвет на магистратурата, когато иска да изкаже мнение по даден въпрос.

3. Система на правораздавателните органи

Системата на правосъдните органи включва съдилища с обща компетентност, съдилища със специална компетентност и особени юрисдикции с компетентност по административни, счетоводни, военни и данъчни въпроси.

3.1. Съдилища

Правосъдието се осъществява от съда в името на народа. Съдиите са независими и безпристрастни. При осъществяване на своите служебни задължения те се подчиняват единствено на закона.

Конституцията прогласява несменяемостта на съдиите. Те не могат да бъдат уволнявани, временно отстранявани от длъжност, премествани в друг район или на друга длъжност без решение на Висшия съвет на магистратурата.

В италианската съдебна система функционират няколко различни видове съдилища. Компетентни като първа инстанция са едновременно **магистратският съд** (*Pretura*), **трибуналът** (обикновен първоинстанционен съд - *Tribunale*) и **съдът със съдебни заседатели** (*Corte di Assise*). Разграничението между тях се състои в делата, които

са им подсъдни. Всяка една от тези първи инстанции е компетентна по определен вид престъпления.

Друга разлика се наблюдава в състава, в който съдилищата заседават. Магистратският съд е винаги едноличен орган. Трибуналет по правило е колективен орган и се състои от трима съдии. Съдът със съдебни заседатели действа винаги като колективен орган в състав от двама съдии и шестима съдебни заседатели.

Процедурата пред всички първоинстанционни съдилища е идентична. Следва да се посочи обаче, че в магистратския съд не се провежда процедурата по предварително изслушване.

3.1.1. Съдилища с обща компетентност

Съдилищата с обща компетентност са гражданският и наказателният съд. Тяхната система се състои от: **мирови съд** (*Giudice di pace*); **трибунал** (*Tribunale ordinario*); **надзорен съд** (*Tribunale di sorveglianza* – осъществява надзор върху изпълнението на присъдите); **съд за непълнолетни** (*Tribunale per i minorenni*); **апелативен съд**; **Върховен касационен съд**.

Съгласно правилата на функционалната подсъдност апелативният съд действа като въззивна инстанция по отношение на мировия съд и на трибунала. Той заседава в същия състав като трибунала – трима съдии.

3.1.2. Съдилища със специална компетентност

Освен съдилища с обща компетентност в Италия функционират и съдилища със специална компетентност. Към тази група спадат **съдилищата със съдебни заседатели** (*Corte di Assise*) и **апелативният съд със съдебни заседатели** (*Corte d'assise d'appello*).

Съдилищата със съдебни заседатели разглеждат дела за тежки престъпления. Съдебният състав в тях се състои от двама съдии и шестима съдебни заседатели. Апелативният съд със съдебни заседатели разглежда като въззивна инстанция първоинстанционните решения/присъди на съда със съдебни заседатели. Той също заседава в състав от двама съдии и шестима съдебни заседатели.

Към съдилищата със специална компетентност се отнасят също **Регионалният екологичен съд** (*Tribunale Regionale delle Acque Pubbliche*) и **Върховният екологичен съд** (*Tribunale Superiore delle Acque Pubbliche*). Компетентността на екологичните съдилища се свежда до спорове, относно водните ресурси в Италия, които са държавна собственост.

3.1.3. Върховен касационен съд

Висшата съдебна инстанция по всички дела е Върховният касационен съд. Неговото седалище е в Рим. Юрисдикцията му обхваща територията на цялата страна. Върховният касационен съд се състои от десет отделения – шест наказателни, три граждански и едно за спорове за подсъдност.

Върховният касационен съд е т.нар. “инстанция по право”, а не по същество. Този висш правосъден орган осъществява върховен

съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите от всички съдилища.

3.2. Особени юрисдикции

В Италия са създадени и функционират няколко особени юрисдикции.

Административното правосъдие се осъществява от **регионалните административни съдилища** (*Tribunali Amministrativi Regionali*) и на **държавния съвет** (*Consiglio di Stato*). Компетентността на държавния съвет обхваща спорове по отношение изпълнението на държавната служба.

Счетоводната (одитната) юрисдикция се осъществява от т.нар. **счетоводен (одитен) съд** (*Corte dei conti*). Тя обхваща въпроси в сферата на дейност с държавни/общински средства.

С военна юрисдикция разполагат **военните съдилища, военно-апелативните съдилища и надзорните военни съдилища** (*Tribunali Militari di Sorveglianza* – осъществяват надзор върху изпълнението на съдебните актове на предходните две военни инстанции).

С данъчна (фискална) компетентност разполагат **провинциалните и регионалните данъчни комисии**.

4. Прокуратура

Прокуратурата в Италия е част от съдебната власт. Това законодателно решение почива на убеждението, че по този начин най-ефективно се гарантира независимостта на прокурорската институция от останалите държавни власти.

При осъществяване на служебните си задължения прокурорите се подчиняват единствено на закона и действат въз основа на принципа на обективността и безпристрастността.

Прокурорската институция е организирана съгласно принципа на **иерархическото подчинение**.

4.1. Система на прокуратурата

Прокуратурата следва организационно системата на съдилищата. Тя се състои от:

- прокуратура към първоинстанционните съдилища – към магистратския съд, трибунала и съда за непълнолетни;
- прокуратура към апелативния съд – прокуратурата на това ниво не осъществява предварително разследване;
- главна прокуратура към Върховния касационен съд.

Създадени са и специализирани прокуратури като:

- Национална прокуратура "Антимафия" и

- Регионална прокуратура “Антимафия”.

4.2. Правомощия

Основните правомощия на прокурорската институция са сведени до защита на законността, на правата на гражданите и на обществения интерес. Прокуратурата осъществява своите правомощия въз основа на официалното начало. Може да действа и чрез сезиране.

Представителите на прокуратурата вземат участие в граждански дела само в предвидените от закона случаи.

Прокурорите към апелативните съдилища участват в трудовото правораздаване по дела, чийто предмет е индивидуален или колективен трудов спор.

5. Функция по разследване и разследващи органи

5.1. Общи положения в досъдебната фаза на процеса

Прокуратурата е основен субект на наказателния процес по дела от общ характер. Тя е *dominus litis*, т.е. основният орган по ръководство и решаване в досъдебната фаза на процеса. Прокурорът ръководи дейността по предварителното разследване и сам може да извършва процесуално-следствени действия.

Контрол върху дейността по разследването се осъществява от т.нар. съдия по предварителното разследване (“G.I.P.”). Това е форма на съдебен контрол върху досъдебната фаза на процеса. Процесуалната фигура на съдията по предварителното разследване е призвана да контролира дейността по разследването с цел да се гарантира неприкосновеността на личността на обвиняемия, от една страна, законосъобразността на процесуално-следствените действия и достоверността на събраните доказателствени материали, които ще се ползват в съдебната фаза на процеса, от друга. Съдията по предварителното разследване взема решение за налагане на мерки на процесуална принуда спрямо обвиняемия, когато счете за необходимо. По искане на прокурора, той се произнася по въпроса за удължаване на наложената вече мярка на процесуална принуда.

5.2. Полицейски органи

Полицейските органи и звена имат различна роля в процеса на разследване по наказателни дела. Тя се определя от техния различен статут и предназначение.

5.2.1. Съдебна полиция

Съдебната полиция е част от изпълнителната власт – намира се в институционална зависимост от **Министерството на правосъдието**. Съгласно чл. 109 от Конституцията нейните служители са на пряко функционално подчинение на магистратите, т.е. на съда и на прокуратурата.

Съдебната полиция е основният орган, който осъществява предварителното разследване по наказателни дела под ръководството и надзора на магистратите.

По-тесни са взаимоотношенията между съдебната полиция и прокурора. Към всяка прокуратура има специално създадени отдели на съдебната полиция. Полицейските служители в тях могат да бъдат отстранявани от длъжност само със съгласието на началника на съответната прокуратура. Така също полицейските служители в отделите към прокуратурата могат да бъдат повишавани в длъжност след предварителната положителна оценка на работата и одобрение от началника на прокуратурата.

5.2.2. Други полицейски органи

Два от най-значимите други полицейски органи са държавната полиция и карабинерите (*Arma dei Carabinieri*).

Държавната полиция е звено към Министерството на вътрешните работи и е призвана да осигурява обществения ред и сигурност.

Карабинерите са обособен орган, един от компонентите на въоръжените сили, директно подчинен на Министерството на отбраната.

Освен тези два полицейски органа в Италия функционират и други, чиято сфера на дейност е по-тясна и специализирана. Към тази група спадат: финансовата полиция – подчинена е на Министерството на финансите; общинската полиция; държавното лесничейство – част от Министерството на земеделието; пенитенциарната полиция – на пряко подчинение на Министерството на правосъдието.

Някои от основните функции на съдебната полиция – най-вече тези, свързани с дейността по разкриване на извършителя на престъплението, могат да бъдат осъществени от всеки един от посочените полицейски органи.

5.2.3. Специализирани звена

В системата на съдебната полиция са изградени и функционират специализирани звена, които разследват определен вид престъпления.

Част от тях е **разследващата дирекция “Антимафия”** (*Direzione Investigativa Antimafia*).

Към специализираните звена спадат и специалните групи от служители на държавната полиция, финансовата полиция и карабинерите. Те провеждат разследването на организираната престъпност.

Създадени са и специализирани отдели на карабинерите, които са на пряко подчинение и контрол на Министерството на здравеопазването и на Министерството на околната среда. Те разследват незаконната дейност в областта на хранително-вкусовата промишленост, както и нарушенията на правилата за опазване на околната среда.

Република Латвия

Площ:	64 589 кв. км.
Население:	2,4 млн. души (2000 г.).
Столица:	Рига.
Официален език:	латвийски.
Религия:	протестанти (55%), католици (24%), източноправославни (9%).
Паритна единица:	латвийски лат.
Административно деление:	26 района.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран от парламента за срок от 3 г. Законодателен орган - Сейм (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - Комитет на министрите на челно с министър-председател, назначаван от президента.

1. Общи бележки

Латвийската правна система принадлежи към континенталното правно семейство. През последните 15 години в страната са извършени сериозни правни реформи, довели до въвеждането на триинстанционно производство по граждански, наказателни и административни дела и до хармонизирането на организационните и процесуалните принципи на латвийското право с разпоредбите на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи и с практиката по нейното прилагане на Европейския съд по правата на човека в Страсбург. Създаден е Конституционен съд, който е част от съдебната система, а не е орган на т.нар. "неутрална власт" (*puivõir neutre, nulle*).

2. Източници на правна уредба

Нормативната уредба на съдебната власт в Република Латвия се съдържа в Конституцията, Закона за съдебната власт, Закона за прокуратурата, Закона за сирашките и енорийски съдилища, Закон за владелческите съдилища, Наказателно-процесуалния кодекс, Гражданско-процесуалния кодекс, Закона за административното производство, Закона за Конституционния съд и др.

3. Съдебна власт

3.1. Основни принципи

Основните принципи на дейност на съдилищата са разкриване на истината, законност, публичност, участие на защитник, презумпция за невинност, равенство на страните, състезателност, процесуална икономия, непосредственост и устност, непрекъснатост на съдебното заседание, използване на латвийския като официален език и др.

3.2. Организация на съдебната власт

Съдебната власт в Република Латвия включва съдилищата и прокуратурата. Съдебната система се състои от районни (градски) и окръжни съдилища, Върховен съд, Конституционен съд, сирашки съдилища, енорийски съдилища и владелчески съдилища. Съгласно изричните разпоредби на Закона за съдебната власт, част от съдебната система е и имотният регистър, който се поддържа от съдии по вписванията. Аналогично на немския конституционен модел, Конституционният съд е част от съдебната система и се разглежда като особен вид съд, чиято основна задача е да следи за конституционностъобразността на законите.

Характерна особеност на латвийското право е липсата на самостоятелен и обособен апелативен съд. При това положение като въззивна инстанция действат окръжните съдилища или Върховният съд в зависимост от инстанционната поредност и функционалната подсъдност на делата.

Районният (градски) съд разглежда като първа инстанция граждански, наказателни и административни дела. Това е основният първоинстанционен съд. Неговата териториална компетентност е уредена в чл. 29 от Закона за съдебната власт, който изрично и поименно изброява всички районни (градски) съдилища в Латвия. Предметната му компетентност се определя в съответните процесуални закони.

Районният (градски) съд се състои от председател и съдии, като е възможно да бъде избран и заместник-председател на съда. Броят на съдиите се определя от парламента (Saeima). Съдиите в районния (градски) съд се назначават от **парламента по предложение на министъра на правосъдието**, след като бъде взето предвид мнението на Съвета за квалификация на съдиите.

Когато разглежда граждански или административни дела, районният (градски) съд заседава в едноличен състав от един съдия. По наказателни дела районният (градски) съд заседава по правило в състав от съдия и двама съдебни заседатели, а по изключение – само в състав от един съдия.

Окръжните съдилища са пет на брой – окръжен съд на Рига, окръжен съд на Курземе, окръжен съд на Латгеле, окръжен съд на Видземе и окръжен съд на Земгале. Окръжните съдилища действат като първа и въззивна инстанция. Окръжният съд разглежда като първа

инстанция граждански и наказателни дела в случаите, предвидени в процесуалните закони. В този случай той заседава в състав от съдия и двама съдебни заседатели. Окръжният съд не е компетентен да разглежда като първа инстанция административни дела.

Като въззивна инстанция окръжният съд разглежда жалби и протести срещу съдебни актове на районния (градски съд) по граждански, наказателни и административни дела в състав от трима съдии. В окръжния съд има гражданско, наказателно и административно отделение. Техните председатели могат да бъдат същевременно и заместник-председатели на съда.

Окръжният съд се състои от председател, заместник-председател и съдии. Съдиите в окръжния съд, подобно на тези в районния (градски) съд, се назначават от парламента по предложение на министъра на правосъдието, след като бъде взето предвид мнението на Съвета за квалификация на съдиите.

Окръжните съдилища отговарят за воденето на имотния регистър. Вписванията и отбелязванията в него се извършват от съдии по вписванията, които имат статут на районни съдии. Според чл. 42.1 от Закона за съдебната власт службите по вписванията към окръжните съдилища са органи на съдебната власт.

Върховният съд на Латвия със седалище гр. Рига е висша съдебна инстанция по граждански, административни и наказателни дела. Той се състои от Сенат, две колегии – гражданска и наказателна, и Пленум (общо събрание на съдиите).

Пленумът се състои от всички съдии от Върховния съд. Той постановява тълкувателни решения с оглед хармонизиране на практиката на съдилищата, създава наказателната и гражданската колегия и отделенията на сената, дава мнение в рамките на процедурата по отстраняване от длъжност на председателя на Върховния съд и главния прокурор.

Всяка от колегиите се състои от председател и съдии. Колегията е въззивна инстанция по делата, решени от окръжния съд като първа инстанция. В тези случаи колегията заседава в състав от трима съдии.

Сенатът се състои от председателя на Върховния съд и сенатори. Той се подразделя на три отделения: гражданско, наказателно и административно. Сенатът е касационна инстанция по всички граждански, наказателни и административни дела, решени от районните и окръжните съдилища. Той е първа инстанция по спорове, свързани с решения на Сметната палата по чл. 21 от Закона за Сметната палата. Независимо дали действа като първа или като касационна инстанция, сенатът на Върховния съд заседава в състав от трима сенатори.

Сирашките, енорийските и владелческите съдилища също са част от съдебната система. Тяхната организация и ред на дейност са регламентирани в Закона за сирашките и енорийските съдилища и в Закона за владелческите съдилища. Сирашките съдилища разглеждат дела за настояничество и попечителство, както и някои

въпроси, свързани с правната уредба на фондациите. Енорийските съдилища изпълняват функциите на сирашките съдилища в рамките на дадена енория, както и други задачи, възложени им със закон. Владелческите съдилища са доброволни досъдебни, в голяма степен посреднически институции, които разглеждат и решават спорове във връзка с отношения на владение и държане на вещи. Те са част от съдебната система, въпреки че предхождат (ако бъдат сезирани от страните) редовното триинстанционно съдебно производство.

3.3. Управление на съдебната власт

В Латвия не съществува орган за управление на съдебната власт, който да е общ за съдиите и прокурорите по подобие на Висшия съдебен съвет в България. Създадени са Конференция на съдиите, Съдебен дисциплинарен съвет и Съвет за квалификация на съдиите.

Конференцията на съдиите е самоуправляваща се институция, в която членуват всички съдии в Латвия. В нейната компетентност се включват:

- разглеждането на важни актуални случаи от съдебната практика;
- отправянето на предложения до председателя на Върховния съд за издаване на тълкувателни решения от общото събрание на Върховния съд с цел правилното и еднакво прилагане на законодателството;
- разискване на финансови и социални въпроси, касаещи съдебната власт;
- избиране на Съдебния дисциплинарен съвет и Съвета за квалификация на съдиите.

Съдебният дисциплинарен съвет участва в процедурата по освобождаване от длъжност на съдиите. По начало съдиите от районните и окръжните съдилища могат да бъдат освободени от длъжност по решение на парламента, взето по предложение на министъра на правосъдието, съдиите от Върховния съд могат да бъдат освободени от длъжност от парламента по предложение на председателя на Върховния съд, а председателят на Върховния съд може да бъде освободен от длъжност от парламента по предложение на правителството. Когато освобождаването от длъжност е дисциплинарно наказание, всички съдии от районните, окръжните и Върховния съд се освобождават от парламента по предложение на Съдебния дисциплинарен съвет, като за освобождаването на председателя на Върховния съд се изисква и мнението на Общото събрание на Върховния съд. Във всички случаи на влязла в сила присъда съдиите, независимо от техния ранг, се освобождават от длъжност от парламента по предложение на министъра на правосъдието.

Съветът за квалификация на съдиите е самоуправляваща се институция. Нейната цел е повишаване на професионалната квалификация и укрепване на независимостта на съдиите.

4. Прокуратура

4.1. Статут на прокуратурата

Прокуратурата в Латвия е част от съдебната власт. Това следва от изричната разпоредба на чл. 106.1 от Закона за съдебната власт, съгласно който прокурорите са служители, принадлежащи към съдебната система. Те участват в осъществяването на правосъдието и изпълняват други задачи, възложени им със закон. Правомощията на прокурора са уредени в Закона за прокуратурата, Наказателно-процесуалния кодекс, Гражданско-процесуалния кодекс и Закона за административното производство.

Прокуратурата в Република Латвия е **единна, централизирана и субординирана**. Заповедите на по-горестоящите прокурори са задължителни за по-нисшестоящите, а на главния прокурор – за всички прокурори. Въпреки това независимостта и формирането на вътрешното убеждение на прокурорите не се нарушават, тъй като заповедите на горестоящите прокурори не могат да засягат същността на делото, включително въпросите за вината и отговорността и за вида и размера на наказанието. Те не могат да засягат и мнението на съответния прокурор, отразено в обвинителния акт, а имат характер на административно и методическо ръководство.

Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата. В резултат на това прокурорските органи са уредени на три равнища. На върха на пирамидата на йерархическо подчинение е Върховната прокуратура на Латвия, на второто ниво са окръжните прокуратури, а на най-ниското трето ниво са районните (градски) прокуратури.

Върховната прокуратура на Латвия се оглавява от **главен прокурор**. Тя е разделена на отдели. Съществуват наказателен отдел, отдели относно участието на прокуратурата по граждански и административни дела, административен и аналитичен отдел. Ръководителите на отделите са същевременно заместник-главни прокурори.

Назначаването на прокурорите става по правилата за назначаване на съдиите от съответстващата им степен и при спазване на изискванията, които се предявяват към тяхната работа.

4.2. Правомощия на прокуратурата

Основните правомощия на прокуратурата според латвийското право са:

- надзор над дейността на разследващите органи;
- образуване на предварителното разследване и възбуждане на наказателно преследване, повдигане, предявяване и поддържане на обвинението в досъдебното производство по наказателни дела;
- вземане на решение относно вината на дееца в досъдебната фаза на процеса;

- участие в сключването на споразумения с обвиняемия, съответно подсъдимия, за прекратяване на наказателното производство;
- поддържане на обвинението във всички фази и стадии на съдебното производство;
- подаване на протести;
- надзор върху изпълнението на наказанията;
- участие в законодателния процес и в работата на изпълнителната власт, свързана с предотвратяване и разкриване на престъпления в предвидените със закон случаи и др.

5. Разследващи органи

Предварителното разследване според латвийското право се осъществява от **полицейски служители**, които са част от **изпълнителната власт**. Прокурорите ръководят и упражняват контрол за законосъобразност спрямо действията на разследващите органи, като могат да вземат и пряко участие в извършването на разследването. Те могат да дават насоки относно хода на разследването, както по молба от разследващите органи, така и по собствена инициатива. След приключване на разследването прокурорът преценява дали са налице достатъчно доказателства за вината и отговорността на обвиняемия, както и дали те са събрани законосъобразно. Въпреки ръководната функция на прокурора спрямо разследващите органи, независимостта на последните не е нарушена. Това се дължи на факта, че прокурорът упражнява тактическо и процесуално ръководство върху дейността им, без да може да влияе върху формирането на вътрешното им убеждение.

Разследващите органи не са задължени да се консултират с прокурора преди да вземат решения или да предприемат действия, свързани с предварителното разследване. Прокурорът може да дава насоки за предприемане на действия, свързани с разследването, ако такива насоки му бъдат поискани от разследващите органи. Прокурорът също има право да дава насоки за действия, свързани с разследването по своя инициатива, без това да изключва възможността разследващите органи да предприемат и други действия свързани с разследването. Прокурорът има право да:

- контролира условията и законосъобразността на разследването;
- проверява съдържанието на материалите по делото и да дава насоки за определени действия от страна на разследващите органи с цел откриване на лицето, което трябва да бъде подведено под отговорност;
- връща случая за допълнително разследване, ако няма достатъчно основания за повдигане на обвинение;
- участва или сам да предприема действия в хода на разследването.

Република Литва

Площ:	65 294 кв. км.
Население:	3,6 млн. души (2000 г.).
Столица:	Вилнюс.
Официален език:	литовски.
Религия:	католици.
Паритна единица:	литовски лит.
Административно деление:	44 района.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран през общи избори за срок от 5 г. Законодателен орган - Сейм (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство с министър-председател, назначаван от президента и одобряван от Сейма.

1. Общи бележки

Организацията и дейността на литовската съдебна система са силно повлияни от два фактора: миналото на Литва като съветска република и настоящето ѝ на член на Европейския съюз. До началото на 90-те години на XX век прокуратурата в страната е изградена по съветски модел, характеризиращ се с всеобхватност на компетенциите ѝ, разпростиращи се извън наказателното право и включващи намеса на прокуратурата в граждански и административни дела, основно посредством института на надзора за законност. Вследствие на три етапа на последователни реформи (1990-1994, 1994-2002 и 2003 г.) Литва изгражда своята прокуратура по начин, сходен с този на останалите посткомунистически държави-членки на Европейския съюз. Създават се гаранции за независимост на съда и прокуратурата и за прозрачност в тяхната дейност. Ограничава се ролята на прокуратурата по граждански и административни дела. Въведена е триинстанционна система на гражданско и наказателно правосъдие, като организацията на съдебната система е в съответствие с изискванията на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи и протоколите към нея, както и с останалите международни актове в тази област.

2. Източници на правна уредба

Основните източници на нормативна уредба на устройството на съдебната власт в Литва са Конституцията, Законът за Конституционния съд, Законът за съдилищата, Законът за прокуратурата, Наказателно-процесуалният кодекс, Гражданско-процесуалният кодекс, Законът за изпълнение на наказанията.

3. Конституционен съд

Конституционният съд в Литва е извън системата на съдебната власт. Той е уреден в отделна глава от Конституцията и в Закона за Конституционния съд като независима институция, която се произнася по конституционносъобразността както на законите и другите актове на парламента, така и на актовете на президента и правителството.

4. Съдилища

4.1. Основни принципи

Съдебната власт в Литва включва както съдилищата, така и прокуратурата. Законът за прокуратурата изрично постановява, че прокурорите не са държавни служители.

Основните принципи на организация и дейност на съдилищата са: независимост на съда и съдиите, равенство на гражданите пред закона, право на бърз и публичен процес пред независим и непристрастен съд, право на защита, презумпция за невинност, забрана за повторно осъждане за едно и също престъпление (*non bis in idem*), автономия на съдилищата. Правосъдната дейност се осъществява само от съдилищата. Прокуратурата и съдилищата са независими един от друг, като ръководство на съда над прокурора е допустимо само в рамките на конкретен процес, по правилата на процесуалния закон и в пределите, обезпечаващи нормалното и законосъобразно развитие на процеса. Съдът не може да дава указания на прокурора по съществуващото на делото. В Република Литва съществува триинстанционен състезателен процес, както по граждански, така и по наказателни дела.

4.2. Организация на съдилищата

Съдилищата се делят на общи и специализирани. Извънредните съдилища са забранени. Понастоящем специализирани съдилища са Върховният административен съд и окръжните административни съдилища. Възможно е със закон да бъдат създавани съдилища по трудови или семейно-правни въпроси, по дела за престъпления и общественоопасни деяния, извършени от малолетни и непълнолетни, както и съдилища по търговска несъстоятелност.

Системата на общите съдилища включва Върховен съд, Апелативен съд, окръжни съдилища и районни съдилища.

Върховният съд на Литва е юридическо лице на публичното право на бюджетна издръжка със седалище Вилнюс. Териториалната му компетентност покрива цялата страна. Той е касационна инстанция по граждански и наказателни дела.

Апелативният съд е само един със седалище Вилнюс, като неговата юрисдикция също покрива територията на страната. Това е специфична особеност на литовската правна система, дължаща се на малката територия и население на страната, които не налагат необходимостта от няколко апелативни съдилища, както е например в България. Апелативният съд е въззивна инстанция по някои категории граждански и наказателни дела – такива с висока цена на иска, за престъпления с висока степен на обществена опасност, както и в други случаи, изрично посочени в закона.

Окръжните съдилища са 5 на брой и са разположени относително равномерно на територията на страната в по-значими градски центрове. Те разглеждат граждански и наказателни дела било като първа, било като въззивна инстанция. Окръжният съд е първа инстанция по делата, по които втора инстанция е апелативният съд. Окръжният съд е въззивна инстанция по по-маловажни дела, които са подсъдни като първа инстанция на районния съд.

Районният съд разглежда дела само като първа инстанция. Той е основният първоинстанционен съд и разглежда граждански дела с по-ниска цена на иска и наказателни дела за престъпления с по-ниска степен на обществена опасност. Това е най-масовият съд - съществуват 54 районни съдилища. Една от основните задачи на районните съдилища е да бъдат близко до населението с цел осигуряване на достъпно и бързо правосъдие.

Административните съдилища разглеждат дела, касаещи административни нарушения, както и въпроси, регламентирани от специалното административно законодателство, свързани с данъчното право, изборителното право и др.

4.3. Управление на съдебната власт

Управлението на съдилищата се осъществява от техните председатели. Контролът върху тяхната административна дейност се упражнява от председателите на висшестоящите съдилища (например от председателя на окръжния съд по отношение на районния съд).

В Литва не съществува общ за съдиите и прокурорите орган за управление, подобен на българския Висш съдебен съвет. По отношение на съдилищата е създадено **Общо събрание на съдиите**, което е върховен орган за самоуправление на съдиите. Той включва всички съдии в Литва, независимо към кой съд принадлежат. Наред с него като орган за оперативно управление е създаден **Съвет на съдилищата**, състоящ се от 24 съдии. Съществува и **Съд на честта**, който разглежда дисциплинарни дела срещу съдии. Съветът на съдилищата и Съдът на честта се отчитат за своята дейност пред Общото събрание на съдиите. Възможно е създаването и на постоянни и временни комисии, които да подпомагат дейността на Съвета на съдилищата. Работата на всички институции за съдебно самоуправление се подпомага технически, аналитично, организационно, статистически и т.н. от **Националната администрация на съдилищата**.

5. Прокуратура

5.1. Статут на прокуратурата

Структурата, организацията и правомощията на прокуратурата са уредени в Закона за прокуратурата. Прокуратурата на Република Литва е **единна, централизирана и субординирана институция**. Тя се състои от Върховна прокуратура, 5 окръжни прокуратури и 51 районни прокуратури. Организационната структура на прокуратурата е обусловена от триинстанционното съдопроизводство по наказателни дела, като във всяка инстанция обвинението се поддържа от прокурор от различна по степен прокуратура. Въпреки това, структурата на прокуратурата не съответства напълно на структурата на съдилищата, тъй като към Апелативния съд и към административните съдилища няма прокуратури. В определени със закон случаи е възможно участието на прокурор и по административни дела. Това следва от задачата на прокуратурата, предвидена в Закона за прокуратурата, да следи за спазване на законността и да защитава обществения интерес.

Други основни задачи на прокуратурата са:

- организиране, ръководство и контрол на предварителното разследване, съответно на разследващите органи;
- повдигане, предявяване и поддържане на обвинение по наказателни дела от името на държавата;
- контрол върху привеждането в изпълнение на присъдите и решенията и върху изпълнението на наказанията;
- координиране на действията на разследващите органи;
- разглеждане в рамките на нейната компетентност на петиции, жалби и молби от граждани и организации;
- участие в подготовката и прилагането на национални и международни актове и програми за превенция и борба с престъпността;
- участие в законодателния процес;
- изпълнение на други функции, предвидени със закон.

С оглед осъществяването на кадровата политика, свързана с подбор, назначаване, преместване, повишаване, понижаване и освобождаване от длъжност на прокурорите, както и със спазване на професионалната етика, към Главната прокуратура са създадени различни комисии: Комисия за подбор на кандидатите, Комисия за проверка на кандидатите, Комисия по професионална етика и Комисия за оценка на работата. Съставът и правилата за работа на комисиите се определят с решение на главния прокурор.

5.2. Управление на прокуратурата

Прокуратурата се оглавява от главен прокурор, подпомаган от заместник-главни прокурори. Главният прокурор създава, преобразува и закрива териториалните (окръжни и районни) прокуратури, определя техния статут, структура, правомощия и териториална компетентност в съответствие с определената в закона териториална компетентност на окръжните и районните съдилища.

Главният прокурор трябва да отговаря на следните условия: да е навършил 35 години, да има високи морални качества, да владее добре литовски език, да има висше юридическо образование и да има десетгодишен стаж като прокурор, съдия или преподавател по право във висше училище, при условие че има степен доктор или доктор на науките.

Главният прокурор и неговите заместници се назначават за срок от седем години и се освобождава от длъжност от президента след одобрение на парламента (Сеймас).

Главният прокурор е отговорен за своята дейност пред президента и пред парламента. Парламентът може да установява приоритетите в дейността на главния прокурор и да упражнява парламентарен контрол върху неговата работа. Главният прокурор е длъжен да информира правителството, парламента и обществеността за своята дейност.

Към Главна прокуратура е създаден консултативен орган, наречен **Колегиален съвет на Главна прокуратура**. Той се председателства от главния прокурор, негови членове са заместниците на главния прокурор и ръководителите на окръжните прокуратури. По решение на главния прокурор членове на съвета могат да бъдат и други прокурори. На заседанията на съвета могат да присъстват още съдии и ръководители на други държавни институции или упълномощени от тях лица.

5.3. Правомощия на главния прокурор

Главният прокурор има следните правомощия:

- ръководи непосредствено Главна прокуратура;
- ръководи и упражнява контрол върху дейността на териториалните (районни и окръжни) прокуратури;
- съдейства за създаването на единна практика в предварителното разследване и осъществяването на контрол върху процесуалните действия, извършвани от разследващите и прокурорските органи;
- ръководи предварителното разследване, повдига и поддържа обвинението по дела от изключителна значимост;
- организира предварителното разследване, когато то се провежда от разследващи органи на централно равнище и упражнява надзор върху процесуалните действия, извършвани от техните служители;
- съдейства за уеднаквяване на прокурорската практика в съдебната фаза на процеса;
- координира дейността на разследващите органи;
- защитава обществения интерес;
- организира квалификацията на прокурорите и им оказва методическо ръководство;
- осъществява международно сътрудничество;
- обезпечавя финансово и технически работата на прокуратурата;
- осъществява анализ и обработка на статистическа и друга информация и извършва други дейности, възложени му със закон.

5.4. Статут на прокурорите

При упражняване на своите функции прокурорите са независими и се подчиняват само на закона. Държавата, общините, политическите партии, държавните служители, медиите, както и всички останали физически и юридически лица нямат право да възлагат на прокуратурата каквито и да е дейности, които не са законово предвидени и биха могли по какъвто и да е начин да се считат за намеса в работата ѝ.

Прокурорите се ползват с **имунитет**. Започването на наказателно преследване срещу главния прокурор е възможно само след като той бъде отстранен от длъжност по инициатива на президента и след съгласието на парламента. Наказателно преследване срещу заместник-главен прокурор може да бъде возбуждено само от главния прокурор след предварително уведомяване на президента. Наказателно преследване срещу прокурор може да бъде возбуждено само от главния прокурор.

Прокуратурата в Литва е **йерархична и централизирана**. Наредданията на главния прокурор са задължителни за всички прокурори, а наредданията на ръководителите на териториалните прокуратури и техните заместници са задължителни за прокурорите от съответната прокуратура.

Прокурорите, в съответствие със своята териториална, персонална, повременна и материална компетентност ръководят, организират и контролират дейността на разследващите органи, повдигат, предявяват и поддържат обвинението от страна на държавата и наблюдават привеждането в изпълнение на присъдите и решенията на съдилищата. Разпорежданията на главния прокурор, издадени във връзка с тези дейности, са задължителни за прокурорите и разследващите органи.

Главният прокурор, неговите заместници и ръководителите на окръжните и районните прокуратури координират действията във връзка с провеждането на предварителното разследване. Ръководителите на разследващите органи са задължени да присъстват на координационните срещи, свикани от прокурора в рамките на неговата компетентност.

6. Разследващи органи

Разследването на престъпления в Република Литва се извършва от **органи на полицията**, които са част от Министерството на вътрешните работи. Организационната структура и функциите на полицията са регламентирани в Закона за полицията и Закона за дейността на полицията.

По изключение правомощия да разследват определени видове престъпления имат и други държавни органи, като:

- Държавната служба за охрана на границите;

- Специализираната следствена служба (занимаваща се с разкриване и разследване на престъпления, свързани с корупция);
- Службата за разследване на финансови престъпления (занимаваща се с разкриване и разследване на престъпления, свързани с пране на пари, измами и присвоявания във връзка с данъка върху добавената стойност, злоупотреби със средства от фондовете на Европейския съюз);
- Военната полиция;
- Отдела за държавна сигурност;
- Отдела за противопожарна охрана и безопасност;
- митническите служби;
- ръководителите на възпитателни институции (за престъпления, извършени в границите на тези институции или от техни служители);
- капитаните на кораби (за престъпления, извършени от членове на екипажа или пътниците по време на дълго пътуване).

Незабавно след образуване на предварителното производство съответният разследващ орган е длъжен да уведоми прокурора. Прокурорът от своя страна може както да възложи на същия или на друг разследващ орган да проведе разследването, така и самостоятелно да извърши цялото разследване или отделни следствени действия. Прокурорът има право да сформира и разследващи екипи, състоящи се от няколко служители от един или повече разследващи органи. Когато разследването не се извършва от прокурора, от момента на образуване на предварителното производство прокурорът осъществява ръководство и контрол върху дейността на съответния разследващ орган. В посочените от закона случаи актовете на прокурора на досъдебната фаза подлежат на обжалване пред съдия.

Велико херцогство Люксембург

Площ:	2586 кв. км.
Население:	437 389 души (2000 г.).
Столица:	Люксембург.
Официален език:	люксембургски, немски, френски.
Религия:	католици (95%).
Паритна единица:	евро (люксембургски франк до 2002 г.).
Административно деление:	3 окръга.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава – Велик херцог. Законодателен орган – еднокамарен парламент. Изпълнителен орган – Държавен съвет; членовете му се назначават пожизнено от Великия херцог.

1. Общи бележки

Съдебната власт във Великото херцогство Люксембург включва съдилищата, трибуналите и прокуратурата. Решенията и присъдите се произнасят в името на Великия херцог на Люксембург. Разследването по наказателни дела се извършва от полицейските органи, които са част от изпълнителната власт.

2. Съдилища

Съдилищата се делят на общи и административни съдилища. Конституцията на Люксембург съдържа разпоредби относно Върховния съд, военните съдилища, съдилищата по трудови и осигурителни въпроси и административните съдилища.

2.1. Конституционен съд

Конституцията на Люксембург съдържа и уредба на **Конституционния съд**, който е част от съдебната власт. Неговата основна функция е да преценява конституционността на законите. Той може да бъде сезиран от всеки съд, който при необходимост да приложи определен закон има съмнения относно съответствието му с Конституцията. На такъв инцидентен съдебен контрол не подлежат законите, с които се ратифицират международни договори. При направено искане от някоя от страните по конкретно дело пред общ или административен съд или трибунал, въпросът за съответствието на приложимия нормативен акт с Конституцията да бъде отнесен пред Конституционния съд, компетентният да реши делото съд е длъжен да спре производството и да сезира Конституционния съд. Отказ да се

сезира Конституционния съд е допустим, само ако решението на Конституционния съд би било без значение за решението по конкретното дело, направеното от страната искане е без никакво правно основание или Конституционният съд вече се е произнесъл с решение по въпрос с идентично съдържание.

Съставът на Конституционния съд включва председателя на Върховния съд, председателя на Върховния административен съд, двама съдии от Касационния съд, петима магистрати, номинирани от Великия херцог по общо предложение на Върховния и на Върховния административен съд. Конституционният съд заседава в петчленни колегии.

2.2. Общи съдилища

2.2.1. Върховен съд

Върховният съд в Люксембург включва Касационния съд и Апелативния съд. **Касационният съд**, който заседава в състави от петима съдии, разглежда основно жалби срещу решения на Апелативния съд или на други съдилища като последна съдебна инстанция. Процесуалното представителство от адвокат пред Касационния съд е задължително. **Апелативният съд** формира девет състава, всеки от които включва трима съдии. Той разглежда граждански, наказателни и търговски дела, както и дела, разглеждани като първа инстанция от двете трудови съдилища в Люксембург.

2.2.2. Окръжни съдилища

В Люксембург има две **окръжни съдилища**, които заседават в тричленни състави. Към двете окръжни съдилища има **прокурорски служби**, които се състоят от държавен прокурор и помощник-прокурори.

По **граждански и търговски дела** окръжният съд е основен първоинстанционен съд и разглежда всички дела, за които не е предвидено изрично да са подсъдни на друг съд поради вида на спора или цената на иска. Делата, които разглежда окръжният съд, обикновено са с цена на иска над 10 000 евро.

Окръжният съд е апелативна инстанция по решенията на мировите съдии от съответния съдебен район.

Окръжният съд разглежда и наказателни дела, предимно относно по-леки престъпления.

2.2.3. Мирови съдии (Justices of the Peace)

Люксембург е разделен на три мирови съдебни района. **Мировите съдии** разглеждат всички **граждански и търговски дела**, които изрично са им разпределени по правилата на родовата подсъдност на Гражданско-процесуалния кодекс на Люксембург или на друг специален закон. Мировите съдии са първа и последна инстанция по **граждански и търговски дела** с цена на иска до 750 евро. Те са

първоинстанционен съд по дела с цена на иска до 10 000 евро, които подлежат на въззивен контрол от окръжния съд.

Процесуалното представителство от адвокат пред мировите съдии не е задължително. Лицето може само да защитава интересите си или да се представлява от своя съпруг, родители или роднини по права линия или по съребрена до трета степен включително, както и от лице, което работи изключително в услуга на представлявания или неговия бизнес.

На мировите съдии по **наказателни дела** са подсъдни дребните простъпки и нарушения на закона, за които е предвидена санкция глоба от 25 до 250 евро. Те разглеждат и дела за по-тежки престъпления, ако това е изрично предвидено в закон.

Мировите съдии са компетентни и по някои трудови спорове. Те разглеждат спорове, произтичащи от трудови договори или договори за ученичество. Обжалването на тези дела е пред Върховния съд.

2.3. Административни съдилища

2.3.1. Административен съд

Административният съд е върховният правораздавателен орган в областта на административното правосъдие. Той разглежда жалбите срещу решенията на административния трибунал, освен ако друго не е предвидено в закон, както и жалби срещу решения на други административни юрисдикции, които по закон са оправомощени да разглеждат административни спорове.

2.3.2. Административен трибунал

Административният трибунал разглежда жалби по решения относно липсваща компетентност, превишаване на правомощия, неправилно упражняване на правомощия, нарушения на закона или на процедурите, предвидени да защитават гражданите и юридическите лица, жалби срещу индивидуални административни актове, за които не е предвидено обжалване по друг ред, и жалби срещу нормативни административни актове, независимо от органа, който ги е издал.

Административният трибунал е компетентен да разглежда и спорове относно данъчноправни задължения, включително и относно местни данъци и такси.

2.4. Статут на съдиите

Мировите съдии и съдиите в окръжните съдилища се назначават от Великия херцог на Люксембург. Съдиите от Върховния съд и председателите на окръжните съдилища се назначават от Великия херцог на Люксембург по предложение на Върховния съд. Мировите съдии, окръжните съдии и съдиите от Върховния съд се назначават безсрочно на съответните длъжности. Те не могат да се освобождават от длъжност или да се отстраняват временно от длъжност освен при влязло в сила съдебно решение в този смисъл. Забранено е и преместването

им в друг съдебен район освен при изричното им съгласие за това и преназначаването им на съответното място. Допустими са изключения само на основание невъзможност за изпълнение на служебните задължения или поведение, несъответстващо на престижа на заеманата длъжност.

3. Прокуратура

Прокуратурата в Люксембург е част от съдебната власт. Към Върховния съд и към окръжните съдилища има съответни звена на прокуратурата. Прокурорите в Люксембург са независими в решението си дали да повдигнат обвинение по наказателни дела. Критериите, на които трябва да отговарят прокурорите, за да бъдат назначени, както и основанията за освобождаването им от длъжност са същите, както тези за съдиите.

4. Разследващи органи

Разследването по наказателни дела в Люксембург се осъществява от **полицейските органи**. **Криминалната полиция** участва в разследванията и на тежки престъпления като грабежи, убийства и др.

Отделите на Криминалната полиция са: "Общи престъпления", "Организирана престъпност", "Наркотици, финансова и икономическа престъпност", "Младежка престъпност", "Полиция за чужденци", "Служба за разпознавания", "Отдел за криминални и икономически анализи".

Според Закона за полицията целият полицейски състав е компетентен да разследва наказателни дела.

Кралство Нидерландия

Площ:	41 532 кв. км.
Население:	15,9 млн. души (2000 г.).
Столица:	Амстердам, седище на правителството – Хага.
Официален език:	нидерландски.
Религия:	католици (40%), протестанти (30%).
Паритна единица:	евро (гулден до 2002 г.).
Административно деление:	12 провинции.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава – крал (кralица). Законодателен орган – крал (кralица) и Генерални щати (парламент). Изпълнителен орган – крал (кralица) и правителство.

1. Общи бележки

Кралство Нидерландия е конституционна монархия с парламентарно управление. Законодателната власт принадлежи на двукамарния парламент. Формално юридически Кралицата е част от правителството, което е титуляр на изпълнителната власт, като отговорността за управлението се носи само от министрите. Съдебната власт в Нидерландия включва само съдилищата, които се разделят на общи съдилища и административни съдилища. Прокуратурата е подчинена на министъра на правосъдието и е част от изпълнителната власт. Разследването по наказателни дела се извършва от полицейските и прокурорските органи. За законосъобразно използване на специални разузнавателни средства и в случаите на ограничаване на основните права на човека е необходимо разрешение от съд.

2. Основни принципи на правораздаването

Конституцията на Нидерландия предвижда разрешаването на гражданскоправни спорове да става от съдебната власт. На нея е поверено и правораздаването по наказателни дела, като лишаване от свобода може да бъде постановено само от съд. Конституцията изрично прогласява забраната за налагане на смъртно наказание в Нидерландия.

Разглеждането на спорове, които не са гражданскоправни или наказателноправни, може да се предостави със закон на съдебната власт или на друга юрисдикция извън нея. И в двата случая е гарантирано правото на жалба срещу решението на съответната юрисдикция.

Конституцията предвижда със закон да се уредят въпросите за юрисдикциите, които са част от съдебната власт, видовете съдилища, тяхната организация, териториалната и материалната им компетентност, участието на съдебни заседатели, контрола върху съдебните актове, възрастта за пенсиониране на съдиите и другите основания за освобождаването им от длъжност и др.

Съдиите и главният прокурор пред Върховния съд се назначават безсрочно с декрет на Кралицата.

Членовете на Върховния съд на Нидерландия се назначават по предложение на Горната камара на парламента. По Конституция на Върховния съд е предоставено правото да отменя съдебните решения, които противоречат на закона.

Холандската Конституция изрично забранява контрола за конституционносъобразност на актовете на парламента и на международните договори от съдилищата. Предвидено е съдебните заседания да са публични, съдебните решения да се мотивират и да се съобщават публично.

3. Организация на съдилищата

Съдебната система на Нидерландия включва общи и административни съдилища. Общите съдилища са районни (kantongerechten), окръжни (rechtbanken), апелативни съдилища (gerechtshoven) и Върховен съд (Hoge Raad). В административното правосъдие има разнообразие от юрисдикции.

3.1. Общи съдилища

Най-ниско в съдебната йерархия стоят **районните съдилища** (kantongerechten). Те разглеждат граждански дела с ниска цена на иска и наказателни дела по обвинения в леки престъпления. В районните съдилища е приложимо бързото производство.

Окръжните съдилища (rechtbanken) са основните първоинстанционни съдилища.

Апелативните съдилища (gerechtshoven) са основните второинстанционни съдилища.

Висша съдебна инстанция в системата на общите съдилища е Върховният съд, който разглежда граждански, наказателни и данъчни дела. Конституцията на Нидерландия съдържа няколко разпоредби, отнасящи се до Върховния съд. Основният закон предвижда, че членовете на Върховния съд се назначават по предложение на Горната камара на парламента. Върховният съд има правомощието да отменя съдебните решения. Върховният съд разглежда дела за отговорността на членовете на парламента, на министрите и на държавните секретари относно действията им във връзка със заеманата от тях длъжност. Според Конституцията

останалите правила относно дейността на Върховния съд се уреждат със закон.

3.2. Административно правосъдие

Системата на административните съдилища в Нидерландия включва окръжните съдилища и няколко специализирани върховни съдилища – Административноправният правораздавателен департамент на Държавния съвет и Централният апелативен трибунал.

Основните първоинстанционни съдилища в административното правосъдие са **окръжните съдилища**. По данъчни дела първоинстанционен съд е **апелативният съд**. По някои административни дела единствен първоинстанционен съд е **Ротердамският окръжен съд**.

В Нидерландия има няколко висши съдебни инстанции във връзка с административното правораздаване. На първо място това е **Административноправният правораздавателен департамент на Държавния съвет** (Afdeling bestuursrechtspraak part of the Raad van State). Той разглежда дела във връзка с бюджетното и екологичното право. Държавният съвет има консултативни и юрисдикционни правомощия. Той е висша съдебна инстанция в административното правосъдие.

Държавният съвет се състои от Законодателен департамент, който има консултативни функции в рамките на законодателния процес; Административноправен правораздавателен департамент, който е висша съдебна инстанция по административни дела; Департамент за административно обслужване на Държавния съвет и два други отдела – за наука и изследвания и за международни отношения и връзки с обществеността. Кралицата на Нидерландия оглавява Държавния съвет. Той се състои от заместник-председател, който ръководи на практика дейността на съвета, и от 28 членове, които са с ранг на държавни съветници. Те се назначават безсрочно от кралицата по предложение на правителството и на самия Държавен съвет. За членове на Държавния съвет се избират видни юристи, политици, висши държавни служители и университетски преподаватели. Освен тях има и около 50 извънредни държавни съветници, които се занимават с правораздавателните правомощия на Държавния съвет в рамките на Административноправния правораздавателен департамент.

Като висша административноправна инстанция Държавният съвет разглежда спорове, както във връзка с индивидуални административни актове, така и относно нормативни административни актове.

В рамките на Административноправния правораздавателен департамент на Държавния съвет се обособяват четири камари, които са съответно за териториално планиране, екология, общи жалби и за бежанци. Първите две камари (за териториално планиране и екологията) са първа и последна инстанция по разглежданите от тях

спорове, докато другите две камари са апелативна инстанция спрямо решенията на окръжните съдилища.

Държавният съвет може да уважи жалбата и да отмени административния акт, срещу който е подадена тя, при което административният орган е длъжен да издаде нов административен акт, който да съответства на съдебното решение. Ако не бъде уважена подадената жалба, административният акт остава в сила. При подадена жалба след изтичане на срока за подаване, при неплатени такси, при обжалване на административен акт или на съдебно решение, които не подлежат на обжалване, както и при други подобни нарушения Държавният съвет оставя жалбата без разглеждане като недопустима. Решението на Държавния съвет като висша съдебна инстанция по административни дела е окончателно и подлежи на изпълнение. В много редки случаи е допустимо възобновяване на производството и преразглеждане на съдебното решение.

Друга висша съдебна инстанция е т.нар. **Централен апелативен трибунал** (Centrale Raad van Beroep), който разглежда предимно трудови и общественоосигурителни спорове.

Въпросите относно икономическото и търговско административно право (държавно регулиране на стопанската дейност) се разглеждат от **Апелативния трибунал за търговия и индустрия** (College van beroep voor het bedrijfsleven).

Върховният съд също има компетентност по някои административноправни спорове като данъчноправни спорове и налагане на административни наказания.

4. Прокуратура

4.1. Статут и организация

Прокуратурата е част от **изпълнителната власт**. Тя е подчинена на **министъра на правосъдието**. В организационно отношение тя включва окръжни прокуратури, прокурорски служби към апелативните съдилища и национална прокурорска служба. Последната има за задача разследването и наказателното преследване на участниците в организираната престъпност и на международната престъпна дейност.

Прокуратурата се оглавява от **Съвета на главните прокурори**, който има за цел да унифицира прокурорската практика в страната.

Специализирана прокурорска служба е **Прокуратурата по организираната престъпност в Ротердам**. Основна нейна задача е развитието на нови методи за разследване на международната престъпна дейност като например прането на пари. Освен това тази прокурорска служба координира борбата с тероризма, трафика на хора и други сходни престъпни дейности.

4.2. Прокуратура към Върховния съд

Към Върховния съд на Нидерландия има отделна прокуратура, която се оглавява от главен прокурор. Тази **Върховна прокуратура** не се намира под административното ръководство на Съвета на главните прокурори и не е подчинена на министъра на правосъдието. Функциите на тази прокуратура са различни, тъй като Върховният съд не разглежда въпроса за вината и въобще не разглежда наказателните дела по същество, а проверява само дали съдът е приложил правилно материалния и процесуалния закон. В този смисъл прокурорите пред Върховния съд не пледират за това какво наказание да бъде наложено на подсъдимия, а как правилно да бъде приложен законът.

4.3. Правомощия на прокуратурата

Прокуратурата следи за спазването на законността в страната. Тя има правомощия само по наказателни дела. Законово определените ѝ функции включват разследване на престъпления от общ характер, повдигане и поддържане на обвинение по наказателни дела и контрол относно изпълнението на присъдите по наказателни дела.

Прокурорите са органите, които решават дали да бъде повдигнато наказателно обвинение пред съд или не. Те носят отговорност относно зачитането на правата както на обвиняемия, така и на пострадалия от престъплението в хода на съдебния процес. В съдебната фаза на процеса прокурорите поддържат повдигнатото обвинение.

В определени случаи прокурорът може да наложи сам глоба на извършителя на деянието, без да отнася случая пред съд. Това е честа практика при някои престъпления с ниска степен на обществена опасност като дребни кражби и др. Така налаганите глоби са бързи и ефективен способ за санкциониране на тези престъпни прояви, тъй като прокурорът ги налага още при арестуването на извършителя и той може да плати глобата веднага, с което случаят приключва, без да се ангажира съдебната власт. Предимство на тази система е, че функционира бързо и се редуцира работата на съдилищата и количеството съдебни дела, които те трябва да разрешават. При неплащане на глобата, делото се отнася до съда.

4.4. Контрол върху дейността на прокуратурата

Контролът върху дейността на прокурорите се осъществява от два независими един от друг органа. От една страна, това са **съдилищата**, които контролират законосъобразността на действията на прокурорите и на полицейските органи по разследване на наказателни дела. От друга страна, **министърът на правосъдието** носи политическа отговорност относно дейността на прокуратурата пред парламента. Следователно чрез министъра на правосъдието дейността на прокуратурата като цяло се контролира и от **парламента** на Нидерландия. В този смисъл политиката в сферата на борбата с престъпността, разследването на престъпленията, повдигането и поддържането на обвинения по наказателни дела, които формират цялостната дейност на прокуратурата като институция, са обект

на дискусия между министъра на правосъдието и прокуратурата в лицето на ръководните ѝ органи.

След консултации със Съвета на главните прокурори министърът на правосъдието може да издава задължителни общи указания относно дейността на прокурорските органи.

5. Разследване по наказателни дела

Сред основните функции на **прокуратурата** в Нидерландия е извършването на разследване по наказателни дела, но на практика следствените действия се осъществяват от **полицейските органи**. Полицията събира доказателствата, разпитва свидетелите, жертвите и заподозрените и т.н. Полицейските органи са длъжни да водят пълен писмен отчет във връзка с разследването.

Прокуратурата носи отговорността относно действията и резултата от разследването. Затова полицейските органи докладват за извършените от тях следствени действия на прокуратурата. Принципно всяко разследване се води под ръководството и контрола на прокурор, който следи за това полицейските органи да спазват всички законово установени правила и процедури по провеждането на следствените действия.

Прокуратурата контролира действията и на специализираните разследващи органи. Такива са общинските социални служби, Службата за фискално разузнаване и разследване и Службата за икономическо разследване.

В случай на необходимост прокуратурата може да възложи на полицейските органи налагането на принудителни мерки като отнемане на откраднати вещи, арестуване на заподозрени в извършено престъпление и др., но нейните правомощия в това отношение не са неограничени. Например за претърсване на жилище и за подслушване на телефон е необходимо разрешение от съд.

Решението за неповдигане на наказателно обвинение е суверенно право на прокурора. Основанията за това са различни. Примерна хипотеза е липсата на достатъчно доказателства за повдигане на обвинение. Въпреки наличието на достатъчно събрани от полицията доказателства прокурорът отново може да не повдигне обвинение, ако прецени, че деянието е маловажно и деецът е обезщетил евентуалните потърпевши от него.

Специализиран разследващ орган е **Отделът за вътрешни разследвания към Националната полиция**. Той е малко, но високо-специализирано звено за разследване на престъпления, извършени във връзка с работата, от държавни служители и членове на правителството. Този отдел разследва случаите на корупция и измами от страна на полицейски служители, прокурори, служители в общинската и централната държавна администрация. Това е разследващият орган и при настъпила смърт в резултат от употреба

на огнестрелно оръжие от полицейски служител и при смъртни случаи в местата за лишаване от свобода.

Република Полша

Площ:	312 685 кв. км.
Население:	38,6 млн. души (2000 г.).
Столица:	Варшава.
Официален език:	полски.
Религия:	католици (95%).
Паритна единица:	злата.
Административно деление:	16 воеводства и 65 града със статут на окръг.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран чрез общи избори за срок от 5 г. Законодателен орган - двукамарен парламент (Сейм и Сенат). Изпълнителен орган - президент и Министерски съвет нагело с председател.

1. Общи бележки

Според Конституцията от 1997 г. Република Полша е демократична държава, основана на принципите на върховенството на закона и социалната справедливост. В чл. 10 от Конституцията е прогласен принципът за разделение на властите. Законодателната власт се упражнява от парламента, който се състои от Камара на представителите (*Sejm*) и Сенат. Титуляри на изпълнителната власт са президентът на републиката и Министерският съвет.

Съдилищата и трибуналите формират съдебната власт в Република Полша. Прокуратурата е част от Министерството на правосъдието, а министърът на правосъдието изпълнява функциите едновременно и на главен прокурор. Разследването по наказателни дела се осъществява от полицейските органи. Следователно, съдебната власт в Полша е съставена само от съдилищата, а прокуратурата и разследващите органи са част от изпълнителната власт.

Полската Конституция, по подобие на Основния закон на Федерална република Германия, предвижда, че Конституционният съд принадлежи към съдебната система.

2. Източници на правна уредба

Уредбата на съдебната власт се съдържа в Конституцията на Полша от 1997 г., Закона за организацията на съдилищата, Закона за Върховния административен съд, Закона за административното производство, Закона за полицията, Закона за прокуратурата, Наказателно-процесуалния кодекс и др.

3. Съдилища

3.1. Управление на съдебната власт

Съдебната власт в Република Полша се осъществява от съдебните органи. Основен орган на управление на съдебната власт е **Националният съдебен съвет** (National Council for the Judiciary). Той е учреден през 1989 г. и се състои от 24 члена. Членове на съвета са: първият председател на Върховния съд, министърът на правосъдието, председателят на Върховния административен съд, представител на президента на републиката, 15 съдии, избрани от съдиите във Върховния, общите, административните и военните съдилища, 4 депутати, избрани от Сейма, и 2 сенатори, избрани от Сената. Членовете на Националния съдебен съвет избират председател и двама заместник-председатели. Мандатът на избраните членове е четиригодишен.

Основната функция на Националния съдебен съвет е да гарантира независимостта на съдиите и правосъдието. Основните правомощия на съвета са свързани с участието му в процедурата по назначаване и повишаване в длъжност на съдиите. Окончателният акт, с който се назначават и повишават съдиите, се издава от президента на републиката по предложение на Националния съдебен съвет. Президентът има решаващата роля при назначаването и при повишаването на съдиите, тъй като може да откаже издаването на съответния акт по отношение на определено лице въпреки предложението на Националния съдебен съвет. От друга страна, обаче, ролята му в конституирането и функционирането на съдебната власт е ограничена поради невъзможността на президента по своя инициатива да назначи или повиши член на съдебната власт. Фактическият състав по назначаването и повишаването в длъжност задължително включва предложение от Националния съдебен съвет.

Националният съдебен съвет има изключителни правомощия относно назначаването на съдиите във Върховния съд и относно преместването на съдии от един съдебен район в друг.

3.2. Организация на съдебната власт

Глава VIII от Конституцията на Полша предвижда видовете съдилища и трибунали. Те формират съдебната власт и са независими от останалите власти. В съдебната власт влизат Конституционният съд, Държавният съд, Върховният съд, общите съдилища (районни, окръжни и апелативни), административните съдилища и военните съдилища.

Водещо значение имат общите съдилища, чиято юрисдикция обхваща разглеждането на граждански, търговски, трудови, семейни и наказателни дела. През последните петнадесет години нараства значението и на административното правосъдие, като особена заслуга за неговото развитие и утвърждаване има приемането на Конституцията от 1997 г. и Закона за административното правосъдие от 2002 г.

Извънредни съдилища могат да се създават само по време на война.

Полската Конституция предвижда, че съдебните дела се разглеждат от най-малко две инстанции. Организационната структура и юрисдикцията на съдилищата се уреждат със закон. Общите съдилища имат обща компетентност по всички дела, по които специален закон не предвижда разглеждането им от специализиран съд.

3.3. Видове съдилища

В полския конституционен модел **Конституционният съд** е част от съдебната система. Той се произнася по конституционностъобразността на законите и на международните договори, по които Полша е страна, съответствието на нормативните актове, издавани от централните държавни органи с Конституцията, ратифицираните международни договори и законите, конституционностъобразността на дейността и целите на политическите партии и др. Конституционният съд се произнася по спорове за компетентност между централните държавни органи. Решенията на Конституционния съд са окончателни и общозадължителни. Те влизат в сила от публикуването им, ако не е предвидено друго. Субектите, които могат да сезират Конституционния съд в зависимост от материалната си компетентност, са президентът на републиката, председателят на Сейма, председателят на Сената, министър-председателят, 50 депутати, 30 сенатори, първият председател на Върховния съд, председателят на Върховния административен съд, главният прокурор, председателят на Сметната палата, комисарят за защита на гражданските права, Националният съдебен съвет, органите на местната власт, органите на представителните национални работодателски и синдикални организации, църквите и религиозните общности.

Всеки съд инцидентно по повод на конкретно дело може да сезира Конституционния съд по въпроса за съответствието на приложимия нормативен акт с Конституцията, закон или ратифициран международен договор. В Полша е допустима и конституционна жалба от всеки гражданин, който счита, че са нарушени неговите основни права или свободи и основанийето за това е нормативен акт, противоречащ на Конституцията.

Конституционният съд се състои от 15 съдии, които се избират от Сейма измежду утвърдените юристи на Полша. Мандатът им е девет години без право на преизбиране. Председателят и заместник-председателят на Конституционния съд се назначават от президента по предложение на Общото събрание на съдиите от Конституционния съд.

Особеност на полската съдебна система е наличието на **Държавен съд**, различен от и паралелно съществуващ с Конституционния съд и Върховния съд. Той има ограничена компетентност – привличане към конституционна отговорност на висши държавници и политици като президента, министър-председателя, министри, управителя на Националната банка, председателя на Сметната палата,

главнокомандващия на въоръжените сили, депутати, сенатори и др. Това е самостоятелен съд, който се занимава единствено с тази задача. Положителните страни на този подход са специализацията на съдиите в тази област, утвърждаването на конституционната отговорност като институт за самосъхранение на Конституцията от нейното нарушаване от висшите политически и държавни фигури и не на последно място символичното значение, което Държавният съд би могъл да изиграе. Наред с това съществуването на подобна институция често се критикува с аргумента, че до известна степен тя е самоцелна и фиктивна и от създаването си досега на практика не е имала почти никаква работа.

В състава на Държавния съд влизат: председател, двама заместник-председатели, 16 члена, избрани от Сейма за неговия мандат, които не са депутати или сенатори. Заместник-председателите на Държавния съд и поне половината от членовете му трябва да отговарят на изискванията за заемане на съдийска длъжност. Председател на Държавния съд е първият председател на Върховния съд.

Висша инстанция в системата на общите съдилища е **Върховният съд на Република Полша**. Чрез своята военна колегия Върховният съд е и последна инстанция на военното правораздаване.

Върховният съд се състои от председател (т.нар. "първи председател"), заместник-председатели (т.нар. "председатели") и съдии. Първият председател на Върховния съд се назначава от президента на републиката за 6 години по предложение на Общото събрание на съдиите във Върховния съд.

Във Върховния съд има четири отделения: по административно, трудово и осигурително правно, гражданскоправно, наказателноправно и военно. Всяко от тези отделения се ръководи от съответния заместник-председател на Върховния съд.

Върховният съд има следните правомощия. На първо място, той следи за точното спазване на законите от съдилищата, както и за формирането на единна и непротиворечива съдебна практика. Второ, Върховният съд дава становища по проекти за приемане на нови или за изменение и допълнение на съществуващи нормативни актове. Трето, той е касационна инстанция по граждански и наказателни дела. Касационното обжалване в Полша е допустимо само в изрично предвидените в Наказателно-процесуалния и Гражданско-процесуалния кодекс случаи и само на уредените в тях касационни основания. Четвърто, по военно-наказателни дела Върховният съд, чрез различни свои състави, изпълнява ролята както на въззивна, така и на касационна инстанция. Пето, решенията на седемчленния състав на Върховния съд са източник на правото. Те имат функция, която е аналогична на тази на постановленията на българския Върховен касационен съд. Същевременно полската правна система, като типичен представител на континенталното правно семейство, не признава принципа на съдебния прецедент (*stare decisis*).

Районните съдилища са основните първоинстанционни съдилища. Те разглеждат граждански, наказателни, семейни и търговски дела. Към районните съдилища се поддържа имотен регистър. Районният съд осъществява своята дейност чрез гражданско, наказателно,

семеино и търговско отделение, като вместо служба по вписванията съществува специално съдебно отделение, което извършва дейностите, свързани с имотния регистър. Същевременно към районните съдилища съществуват и **т.нар. околийски съдилища**. Те са със статут на отделение на районния съд и разглеждат дела за престъпления с много ниска степен на обществена опасност, както и граждански дела с незначителна цена на иска.

На второто ниво от съдебната система се намират **окръжните съдилища**. Те са въззивна инстанция относно решенията на районните съдилища. Същевременно по някои категории граждански и наказателни дела – такива с висока цена на иска или за тежки престъпления, окръжните съдилища функционират като първа инстанция. Окръжните съдилища осъществяват своята дейност чрез гражданско, наказателно, трудово и търговско отделение, както и чрез специализиран отдел за изпълнение на наказанията.

Третото ниво в системата на общите съдилища се заема от **апелативните съдилища**. Те са въззивна инстанция относно присъдите и решенията на окръжните съдилища по наказателни, респективно граждански дела. В апелативните съдилища съществуват гражданско, наказателно и трудово отделение. В апелативния съд на Варшава е създадено и отделение по лустрацията. То разглежда дела, свързани със законодателството на Полша относно невъзможността за заемане на някои държавни длъжности от лица, работили в определени служби или осъществявали определени дейности по времето на комунистическия режим.

Източниците на правна уредба относно **административното правосъдие** освен Конституцията, са: Законът за административните съдилища, Законът за административното производство и Законът за Върховния административен съд.

Върховният административен съд и другите съдилища контролират законосъобразността на актовете и цялостната дейност на администрацията.

Председателят на Върховния административен съд се назначава от президента за 6 години по предложение на Общото събрание на съдиите във Върховния административен съд.

С приемането на Закона за административното производство се въвеждат две нови процедури: посредническа и опростена процедура. Посредническата процедура дава възможност административният орган да отмени или измени издадения акт, вземайки предвид становището на другата страна. Ако не се постигне съгласие, се преминава към разглеждането на случая от съд. При т.нар. опростена процедура делото се разглежда при закрити врати от един съдия. Тя е допустима при недействителен административен акт, при възможност за промяна на издадения административен акт и др.

Административните съдилища могат да сезират Върховния административен съд с въпроси относно тълкуването на нормативните актове и относно унифицирането на съдебната практика. Освен това всички административни съдилища могат да сезират Конституцион-

ния съд при съмнение за противоречие между определен нормативен акт с акт от по-висша степен в нормативната йерархия.

3.4. Статут на съдиите

Съдиите са независими и при решаването на делата се подчиняват само на законите и на Конституцията. Съдиите нямат право да участват в политически партии и синдикални организации и да извършват действия, несъвместими с принципа за независимост на съдиите и на съдилищата.

Съдиите се назначават за неопределен период от време от президента на републиката по предложение на Националния съдебен съвет. Те са несменяеми. Освобождаването им от длъжност или преместването от един съдебен район в друг е допустимо само по силата на съдебно решение и на основанията, предвидени в закон. Без предварително разрешение от съд, съдия не може да бъде задържан или лишаван от свобода. Арестуването или задържането под стража на съдия е допустимо, само ако е заловен при извършването на престъпление и това е необходимо за правилното протичане на разследването. Председателят на местно компетентния съд трябва да бъде предварително уведомен за това и той може да нареди незабавното освобождаване на съдията.

4. Прокуратура

Министърът на правосъдието в Полша изпълнява и функциите на главен прокурор. Прокуратурата е част от **изпълнителната власт**, но съществува изрична забрана за намеса от страна на главния прокурор в работата на отделните прокурори по конкретни дела. Освен това статутът на прокурорите почти изцяло се покрива с този на съдиите. За заемането на длъжност като прокурор е необходимо полско гражданство, дееспособност, морални качества, висше юридическо образование, успешно издържан изпит за съдия или за прокурор, стаж като младши прокурор или съдия поне една година. Съществена разлика е, че прокурорите се назначават от главния прокурор, докато съдиите – от президента по предложение на Националния съдебен съвет. Решението за повишаване в длъжност на прокурорите се взема от главния прокурор по предложение на горестоящия на кандидата за повишаване прокурор и след решение на Съвета на прокурорите при съответната прокуратура.

Прокуратурата е **йерархически субординирана структура**, която включва Главната прокуратура (част от Министерството на правосъдието), 10 апелативни прокуратури, 44 окръжни прокуратури и 325 районни прокуратури.

Освобождаването от длъжност на прокурор се извършва от главния прокурор при двукратно наложено наказание от дисциплинарния съд (порицание, преместване от един прокурорски район в друг и др.), когато е нарушил задълженията си като прокурор, включително чрез очевидно нарушаване на закона или чрез уронване престижа

на прокуратурата. Задължително е изслушването на прокурора и мнението на общото събрание на прокурорите към Главната прокуратура.

В осъществяването на дейността си прокурорите са независими, но едновременно с това те се подчиняват на заповедите, препоръките и указанията на висшестоящите прокурори. Указанията относно конкретни действия, като например повдигането на обвинение, се дават в писмена форма от горестоящия прокурор, а при искане от прокурора – и с мотиви към тях. При спешни случаи е допустимо указанията да се дадат в устна форма, но след това се оформят и писмено. Ако прокурорът не е съгласен с дадените указания, може да поиска изменение на акта, да си направи отвод относно конкретното действие или относно цялото дело. Указания по съществото на делото, издадени от горестоящ прокурор, но не и от непосредствено горестоящия прокурор, не могат да касаят решението на прокурора относно приключването на предварителното разследване и внасянето на обвинителния акт.

Прокурорите не могат да членуват в политически партии и движения, както и да заемат друга платена длъжност освен преподавателска. Срещу прокурорите не може да се повдига наказателно обвинение без разрешение от съответния дисциплинарен съд с изключение на случаите, в които са заловени в момента на извършването на деянието. Решението на дисциплинарния съд, с което се отказва разрешението за задържане на прокурора, може да се обжалва пред апелативния дисциплинарен съд в 7-дневен срок от съобщаването на решението. Същият е срокът за обжалване и от страна на прокурора при дадено разрешение от дисциплинарния съд за задържането му.

5. Разследване по наказателни дела

Наказателно-процесуалният кодекс на Полша предвижда, че целите на предварителното производство по наказателни дела са: установяване дали е извършено престъпление, залавяне на извършителя, събиране, съхраняване и закрепване на доказателства за деянието и дееца, установяване на размера на вредите и на обстоятелствата, способствали извършването на престъплението, и др. Предварителното производство се ръководи от прокурор и се извършва от **полицията** или от други органи, които по силата на специален закон упражняват правомощията на полицейските органи. Относно определени действия е необходимо разрешението на съд, при което прокурорът заема положението на страна.

Всеки, който има сведения за извършено престъпление от общ характер, е длъжен да уведоми прокуратурата или полицията за това. В хипотезите, в които провеждането на разследване е задължително, полицията незабавно уведомява прокуратурата относно престъплението и получените сведения за него.

Компетентността за издаване на актове за образуване, отказ от образуване, спиране или прекратяване на предварителното разследване принадлежи на прокурора, докато тази относно извършването на следствена проверка – на полицейския орган, който е длъжен да уведоми незабавно прокурора. Актът, с който се отказва извършването на следствена проверка или извършването ѝ се прекратява, се издава от прокурор или от полицията. Актът, издаден от полицейски орган, се потвърждава от прокурор.

Актовете на прокурора в рамките на предварителното разследване се обжалват пред горестоящия прокурор, а ако той потвърди издадения акт, случаят може да бъде предоставен за разглеждане от съд.

В случаите, в които е необходимо да се реагира незабавно с цел съхраняването на доказателствата относно престъплението, полицейските органи могат да предприемат неотложните следствени действия дори без да е издаден акт за образуване на предварително разследване или проверка. В тази хипотеза те могат да използват съдействието на експерти, да вземват кръвни проби за изследване и др. Ако относно престъплението е задължително провеждането на предварително разследване, полицейските органи уведомяват незабавно компетентния прокурор.

Когато не е задължително извършването на разследване, се извършва проверка. Разследването се извършва в тримесечен срок, а проверката – в едномесечен срок. В определени случаи разследването може да бъде удължено до една година, а проверката – до три месеца. Ако проверката не приключи в този срок, случаят може да бъде отнесен до прокурора, който наблюдава извършването ѝ. Той може да удължи срока ѝ до не повече от три месеца или да поеме извършването, като я преобразува в разследване.

Разследването се ръководи от прокурор или от полицейските органи. Прокурорът може да делегира извършването на процесуално-следствените действия под формата на разследване или на проверка на полицейските органи.

Прокурорът осъществява контрол относно законосъобразността и ефективността на извършваните процесуално-следствени действия. За тази цел той може да дава указания на разследващия орган относно хода на разследването, да изисква събраните до този момент материали, да участва лично при извършването на отделни процесуално-следствени действия, да издава заповеди, инструкции и указания и да изменя издадени такива от разследващия орган.

Ако прокурорът не сметне за основателно повдигането на обвинение пред съд, той издава акт, с който прекратява разследването. Този акт може да се обжалва пред горестоящия прокурор. В противен случай в 14-дневен срок след края на разследването или на проверката прокурорът трябва да внесе обвинителен акт в съда. Ако обвиняемият е с наложена мярка за неотклонение задържане под стража, този срок е 7-дневен.

Република Португалия

Площ:	92 391 кв. км.
Население:	10,0 млн. души (2000 г.).
Столица:	Лисабон.
Официален език:	португалски.
Религия:	католици (90%).
Парична единица:	евро (до 2002 г. ескудо).
Административно деление:	2 автономни области (Азорски острови и Архипелаг Мадейра) и 22 окръга.
Държавно устройство:	република. Държавен глава – президент, избран чрез общо, пряко и тайно гласуване за срок от 5 г. Законодателен орган – Кортеси (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган – Министерски съвет.

1. Общи бележки

Правната уредба на съдебната власт в Република Португалия се съдържа в глава V (чл. 202-220) от Конституцията (1976 г.).

Конституцията в чл. 218 посочва Висшия съдебен съвет като орган на управление на съдилищата.

Статутът на прокуратурата е конституционно уреден в глава V, посветена на съдебната власт, и е подробно регламентиран в Закона за прокуратурата (1998 г.). Разпоредбите, регламентиращи тази институция, обаче не съдържат текст, който изрично да обозначава прокуратурата като орган на съдебната власт.

Управлението на прокуратурата се осъществява от Висшия прокурорски съвет. Той съставлява част от Главната прокуратура.

При осъществяване на своите правомощия органите на съдебната власт се подпомагат от полицията. За по-тежки престъпления, както и за някои отделни видове престъпления, компетентен орган е специално създадената съдебна полиция. Статутът на съдебната полиция е уреден в Закона за съдебната полиция (1945 г.).

Взаимоотношенията между основните участници в наказателното производство са уредени в Наказателно-процесуалния кодекс.

2. Съдилища

2.1. Основни принципи

Правосъдието се осъществява от съда в името на народа. Конституцията в чл. 203 прогласява принципа на независимостта и

безпристрастността на съдиите. При осъществяване на правосъдната функция те се подчиняват само на закона.

Съдебните актове се ползват със задължителна сила по отношение на всички правни субекти. Конституцията регламентира публичността на съдебните заседания.

Друго основно начало – участието на обществеността в гражданското и наказателното производство, е регламентирано в чл. 207 от Конституцията. Представителите на обществеността участват в съдопроизводството под три форми: като жури, като съдебни заседатели и като съветници към съдебен състав. Съгласно чл. 207, ал. 1 жури се свиква по искане на обвинението или на защитата по дела за тежки престъпления извън делата за тероризъм и за организирана престъпност. В чл. 207, ал. 2 е предвидено участието на съдебни заседатели по трудови дела, по дела за престъпления срещу народното здраве, по дела за нарушения, за изпълнение на присъди, както и по други дела, засягащи високи социални и обществени ценности. Съветник към съдебен състав е третата форма на участие на обществеността в съдопроизводството, регламентирана в чл. 207, ал. 3 от Конституцията. Съветникът е лице със специални знания и квалификация – взема участие в заседанията по делата, които имат за предмет специфична материя.

Конституцията прогласява принципа на несменяемост на съдиите. Те не могат да бъдат уволнявани, временно отстранявани от длъжност, премествани в друг район или на друга длъжност без решение на Висшия съдебен съвет.

2.2. Система на съдилищата

Системата на съдилищата в Португалия включва съдилища с обща компетентност и съдилища със специална компетентност.

2.2.1. Съдилища с обща компетентност

Общата компетентност обхваща гражданските и наказателните дела, както и всички други дела, които не са подсъдни на специализираните съдилища.

Правосъдната дейност се осъществява от следните съдилища с обща компетентност: **Върховен съд; въззивен съд (втора инстанция); първоинстанционен съд.**

Върховният съд е висшата съдебна инстанция с юрисдикция върху територията на цялата страна. В предвидените от закона случаи Върховният съд може да действа като първа, а също и като въззивна инстанция. Председателят на Върховния съд се избира от върховните съдии измежду тях.

Основна въззивна инстанция са апелативните съдилища.

По правило като първа инстанция функционират окръжните съдилища.

2.2.2. Съдилища със специална компетентност

Системата на съдилищата със специална компетентност включва Върховен административен съд, административни и финансови съдилища.

Върховният административен съд е висшата съдебна инстанция по административни и финансови дела. Председателят на Върховния административен съд се избира от съдиите към него измежду тях.

Административните и финансовите съдилища са компетентни по дела съответно от административен и финансов характер.

2.2.3. Военни съдилища

Самостоятелно място в системата на правосъдните органи заема **военните съдилища** (*court martial*). Съгласно чл. 213 от Конституцията военните съдилища се създават по време на война и имат юрисдикция по дела за военни престъпления.

2.2.4. Одитен съд

Разпоредбата на чл. 214 от Конституцията регламентира статута на т.нар. Одитен съд (*Court of Audit – Сметна палата*). Тази институция традиционно се нарича “съд” и се намира в глава V, посветена на съдебната власт, но не разполага с правосъдни функции. Седалището на Одитния съд е в Министерството на финансите. Председателят на Одитния съд се назначава от президента на републиката по предложение на правителството.

Правомощията на Одитния съд се свеждат основно до това да:

- дава мнение относно държавния бюджет, включително и относно бюджета на общественото осигуряване;
- дава мнение по бюджетите на автономните региони Азорски острови (*Azores*) и Мадейра (*Madeira*);
- следи за законосъобразното разходване на държавни средства;
- оценява финансовите отчети, които законът вменява в нейната компетентност.

В отделните региони на страната Одитният съд осъществява своите правомощия посредством регионалните си отдели.

2.3. Управление на съдилищата

Висшият съдебен съвет е органът на управление на съдилищата с обща компетентност. Той се председателства от председателя на Върховния съд.

Съставът на Висшия съдебен съвет включва още шестнадесет члена, двама от които се назначават от президента на републиката, а седем се избират от парламента. Останалите седем членове са съдии, които се избират от представители на съдийската професия на принципа на пропорционалното представителство.

Висшият съдебен съвет назначава, премества и повишава в длъжност съдиите и упражнява дисциплинарен контрол върху тях.

Съдилищата със специална компетентност имат свои самостоятелни и отделни от Висшия съдебен съвет управителни органи – **Висш съвет на административните съдилища** и **Висш съвет на финансовите съдилища**. Тези два органа съгласно чл. 217, ал. 2 от Конституцията назначават, преместват и повишават в длъжност съдиите в специализираните съдилища и упражняват дисциплинарен контрол върху тях.

3. Прокуратура

Конституцията прогласява автономността, независимостта и самостоятелността на прокурорската институция. При осъществяване на служебните си задължения прокурорите са безпристрастни и обективни и се подчиняват само на закона.

Лицата, осъществяващи прокурорска професия, имат следните рангове: главен прокурор; вице-главен прокурор (*Vice Attorney General*); заместник-главни прокурори (*Deputy Attorneys General*); областни прокурори; заместник-областни прокурори.

3.1. Главна прокуратура

Прокуратурата е организирана на **йерархически** принцип. Главната прокуратура е най-висшият орган на в системата на прокуратурата. В състава ѝ са включени главният прокурор, Висшият прокурорски съвет, Консултативният съвет към Главната прокуратура, техническа и административна служба.

Главната прокуратура:

- осигурява защита на законността;
- назначава на длъжност, премества, повишава и понижава в ранг, отстранява от длъжност, образува и провежда дисциплинарно производство срещу прокурори, с изключение на главния прокурор;
- ръководи, координира и упражнява надзор върху дейността на прокурорската институция;
- дава мнение по законосъобразността на договори, по които държавата е страна;
- предлага законодателни промени на министъра на правосъдието за по-ефикасната дейност на прокуратурата;
- уведомява посредством министъра на правосъдието парламента и правителството за наличие на противоречия и неясноти в нормативните актове;
- осъществява надзор върху процесуалната дейност на органите на съдебната полиция.

3.2. Висш прокурорски съвет

Главната прокуратура осъществява своите дисциплинарни и управителни правомощия посредством **Висшия прокурорски съвет**.

Съставът на Висшия прокурорски съвет включва: главния прокурор; областните заместник-главни прокурори; заместник-главен прокурор; двама областни прокурори; четирима заместник-областни прокурори; петима членове, избрани от парламента, и двама души с признати професионални качества, посочени от министъра на правосъдието.

Висшият прокурорски съвет:

- назначава на длъжност, премества, повишава и понижава в ранг, отстранява от длъжност, образува и провежда дисциплинарно производство срещу прокурори, с изключение на главния прокурор;
- приема вътрешно-устройствените правила за функциониране на Главната прокуратура;
- приема проектобюджета на Главната прокуратура;
- отправя предложения до главния прокурор за изготвяне на задължителни правила за изпълнение на служебните задължения от прокурорите;
- посредством главния прокурор предлага на министъра на правосъдието приемането на мерки за повишаване ефикасността в работата на прокуратурата.

3.3. Главен прокурор

Главният прокурор председателства Главната прокуратура. Той представлява прокурорската институция, сезира Конституционния съд за обявяване противоконституционността на законови разпоредби и свиква Висшия прокурорски съвет и Консултативния съвет към Главната прокуратура.

Главният прокурор се назначава от президента на републиката по предложение на правителството за срок от шест години. Процедурата по отстраняване от длъжност е същата като тази по назначаване.

Главният прокурор и вице-главният прокурор се ползват с дипломатически паспорти. Заместник-главните прокурори се ползват със специални паспорти.

3.4. Правомощия на прокуратурата

Основните правомощия на прокурорската институция са насочени към защита на законността, на правата на гражданите и на обществения интерес. Прокуратурата действа по свой почин и/или чрез сезиране.

В гражданското производство прокуратурата участва в предвидените от закона случаи: осъществява представителство на лица в неравностойно положение (с физически и/или психически увреждания); предоставя *ex officio* защита на социалните права

и законни интереси на работниците/служителите и на техните семейства; осигурява изпълнението на съдебните актове.

Прокуратурата е основен субект на наказателния процес. Тя е основният ръководен орган в досъдебната фаза на наказателното производство. Прокуратурата провежда предварителното разследване по наказателни дела от общ характер. Тя упражнява общо ръководство върху полицията, съответно върху съдебната полиция, в процеса на разследването.

4. Разследващи органи

Разследването на престъпления от общ характер се провежда от **полицията** под ръководството и надзора на прокуратурата.

Дейността по разследването на престъпления, които се характеризират с фактическа и правна сложност, както и разследването на тежки престъпления законът възлага на **специализираната съдебна полиция** (т.нар. разследваща полиция). Към престъпленията, разследването на които се провежда от съдебната полиция, спадат: трафикът на наркотици и психотропни вещества; престъпления срещу паричната и кредитната система; измама и корупция; тероризъм; убийство от неизвестен извършител; организирана престъпна група.

Главният прокурор може да разпорежи разследването да бъде проведено от служители на съдебната полиция и по дела за престъпления, наказуеми с повече от три години лишаване от свобода, както и когато това се налага с оглед сложността на конкретния случай.

Статутът на съдебната полиция е регламентиран в Закона за съдебната полиция от 1945 г.

Съдебната полиция е специализирана технически и научно в провеждането на разследване по наказателни дела с оглед разкриването и събирането на доказателства. Действията по разследването се осъществяват от служителите на съдебната полиция под ръководството и надзора на прокуратурата. Указанията на прокурора във връзка с разследването са задължителни за съдебната полиция.

Република Румъния

Площ:	237 500 кв. км.
Население:	22,4 млн. души (2000 г.).
Столица:	Букурещ.
Официален език:	румънски.
Религия:	източноправославни (72 %).
Паритна единица:	лея.
Административно деление:	41 жудеци.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран чрез преки и тайни общи избори за срок от 4 г. Законодателен орган - Национално събрание (двукамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство.

1. Общи бележки

Правната система на Република Румъния принадлежи към континенталното правно семейство. Влиянието на френския опит, нормативна уредба и теория върху материалното и процесуалното румънско право и в частност върху регламентирането на системата от правозащитни институции е значимо. Все още са налице и остатъци от философията, принципите и правомощията на съдебните, прокурорските и разследващите органи от времето на социалистическия режим.

Конституционната юрисдикция в Румъния е създадена по модела на френския Конституционен съвет. Тя е орган на т.нар. "неутрална власт" и е извън системата на съдебната власт.

2. Източници на правна уредба

Нормативната уредба на съдебната власт и другите институции, имащи отношение към нейната работа, се съдържа в Конституцията от 1991 г., Закон № 92 от 04.08.1992 г. за съдебната власт, Закон № 303 от 2004 г. за статута на магистратите, Закон № 304 от 2004 г. за организацията на съдебната власт, Закон № 317 от 2004 г. за Висшия съвет на магистратурата, Закон № 47 от 18.05.1992 г. за организацията и дейността на Конституционния съд, Закон № 56 от 09.07.1993 г. за Върховния съд, Гражданско-процесуалния кодекс, Наказателно-процесуалния кодекс, Закон № 29 от 07.11.1990 г. за административното производство и др.

3. Структура и управление на съдебната власт

Съдебната власт в Румъния включва съда и прокуратурата, като всички съдии и прокурори имат статута на магистрати.

3.1. Управление на съдебната власт

Управлението на съдебната власт в Румъния се осъществява от **Висшия съвет на магистратурата**, който, подобно на българския си аналог, е създаден чрез заимстване на френския опит. Висшият съвет на магистратурата се състои от 19 члена, от които 9 съдии от различни по степени съдилища, 5 прокурора, двама представители на гражданското общество. Членове по право на съвета са министърът на правосъдието, председателят на Висшия касационен съд и главният прокурор. Висшият съвет на магистратурата е разделен на две отделения – едно за съдиите и едно за прокурорите. Съдиите и прокурорите се избират за членове на съвета съответно от съдийската и прокурорската общност. В закона е предвидена процедура, която има за цел да осигури необходимата прозрачност и ненамеса от страна на органи извън системата на съдебната власт, както и да гарантира, че различните по степен съдилища и прокуратури ще имат свои представители в съвета. Мандатът на избраните членове на Висшия съвет на магистратурата е 6 години. Представителите на гражданското общество се избират от Сената и трябва да бъдат специалисти по право с висок професионален и морален авторитет. Те не могат да бъдат народни представители, членове на изборни органи на местната власт, държавни служители, действащи магистрати, нотариуси, адвокати, юридически съветници или съдия-изпълнители.

Висшият съвет на магистратурата е постоянно действащ орган със седалище в Букурещ, разполагащ със самостоятелен бюджет и административен персонал. Администрацията на съвета се ръководи от главен секретар и се състои от дирекции, служби и бюра. Главният секретар на Висшия съвет на магистратурата се избира от съвета за срок от 4 години с възможност за преизбиране. Бюджетът на Висшия съвет на магистратурата включва още бюджета на Националния институт на магистратите и Центъра за обучение на съдебни служители. Бюджетът на съдилищата се управлява от Министерството на правосъдието с одобрението на Висшия съвет на магистратурата.

Висшия съвет на магистратурата е гарант за независимостта на органите на съдебната власт. Той следи за спазването на законите и етичните правила от страна на магистратите, участва в процедурата по назначаване на магистратите, взема решение за тяхното повишаване и за налагане на дисциплинарни наказания и др. Законът предвижда, че една част от решенията се вземат от Пленума на съвета, а друга част – от съответната колегия (за съдиите или за прокурорите).

Висшият съвет на магистратурата избира председател и заместник-председател измежду своите членове за срок от 1 година без право на преизбиране.

За разлика от България, обаче, където оправданието за съществуването на кадрови и управленски орган, общ за съдии и прокурори, е фактът, че последните са в съдебната власт, то в Румъния положението е различно. Въпреки разпоредбите на Конституцията, понастоящем прокуратурата в Румъния на практика функционира като част от изпълнителната власт и е подчинена на министъра на правосъдието. Нещо повече, военните прокурори са подчинени и на министъра на отбраната. Съществува реалната опасност тези органи да влияят върху дейността на прокуратурата, като по този начин на практика ограничават нейната независимост. Освен това прокурорите, които са членове на Висшия съвет на магистратурата, влияят пряко върху кадровата политика в съдебната власт като цяло и върху тази на съдилищата, в частност. Ето защо с основание някои румънски автори се обявяват за промени в нормативната уредба на прокуратурата, които да доведат до ясно разграничаване на правомощията и функциите на този важен държавен орган, както и за пълно провеждане на принципа за разделение на властите.

3.2. Статут на магистратите

Магистратите в Румъния се назначават от **президента на републиката по предложение на Висшия съвет на магистратурата**. Обучението и повишаването на професионалната квалификация на магистратите се осъществява от **Националния институт на магистратите**. Магистратите в Румъния подлежат на периодична атестация. Атестацията на магистратите се извършва два пъти в годината от специални комисии към апелативните съдилища, чиито членове се определят от Висшия съвет на магистратурата. Критериите, по които се извършва атестацията, са определени в закона. Получаването на две последователни отрицателни атестации е основание за освобождаване от длъжност на съответния магистрат.

4. Съдилища

Съдилищата са основните органи на съдебната власт в Румъния. Съдебното производство е триинстанционно както по граждански, така и по наказателни и административни дела. То се осъществява от четири различни по степен съдилища: районни, окръжни, апелативни и Върховен съд.

На най-ниското ниво се намират **районните съдилища**, които са най-многобройни и най-достъпни за гражданите в териториално отношение. Районните съдилища разглеждат граждански и наказателни дела като първа инстанция. Гражданските дела, подсъдни на районния съд, са с по-ниска цена на иска. Следва да се отбележи, че вследствие на реформата в търговското право от

2000 г. районните съдилища нямат компетентност да разглеждат търговски дела.

Районните съдилища са въззивна инстанция относно актовете на административни и квазисъдебни органи, действащи като особени юрисдикции. Същевременно те имат правомощието да разрешават конфликти за компетентност между нотариуси.

Районните съдилища разглеждат и решават делата в състав от един съдия.

На второто ниво в йерархията на румънските съдилища се намират **окръжните съдилища**. Те разглеждат граждански и наказателни дела като първа инстанция в случаите, в които тези дела не са подсъдни на районните съдилища. Това са граждански дела с по-висока цена на иска, наказателни дела за престъпления с по-висока степен на обществена опасност, както и някои категории дела, изрично предвидени със закон.

Окръжните съдилища са въззивна инстанция по граждански и наказателни дела, решени от районния съд като първа инстанция.

Специфична особеност на румънското право е оправомощаването на окръжните съдилища да разглеждат като касационна инстанция някои видове граждански и наказателни дела. В теорията се отбелязва ограниченото приложно поле на касацията пред окръжния съд по граждански дела в сравнение с тази по наказателни дела.

Окръжните съдилища разглеждат като първа инстанция административни дела. Административното правосъдие в Румъния е поверено на общите съдилища, които формират специализирани административни отделения и състави.

Окръжният съд има и правомощия, свързани с извънредните способности за отмяна на влезли в сила решения.

В областта на трудовото правораздаване окръжните съдилища са първа инстанция. В зависимост от броя на трудовите дела, които се разглеждат от даден окръжен съд, към него се образуват или трудови отделения, или само отделни специализирани състави. Трудовите дела се разглеждат по реда на бързото производство.

След реформата в търговското правосъдие от 2000 г., първа инстанция по търговски дела са в зависимост от цената на иска окръжните или апелативните съдилища. Същевременно се допуска само касационно, но не и въззивно обжалване, като касационна инстанция спрямо окръжните съдилища са апелативните, а спрямо тях – Върховният съд чрез своето търговско отделение. Премахването на въззивната инстанция, заедно с въвеждането на предварителната изпълняемост на първоинстанционното решение по търговски дела имат за цел ускоряване на процеса, което има особено значение за търговския оборот.

Последното правомощие на окръжния съд е да решава препирни за подсъдност между районните съдилища от неговия съдебен район.

Съгласно чл. 17 (1) от Закона за устройство на съдилищата окръжните съдилища разглеждат и решават делата в състави от трима съдии като касационна, двама съдии като въззивна и един съдия като първа инстанция. Прави впечатление наличието на състави, състоящи се от четен брой (двама) съдии. При липса на съгласие между тях относно крайния съдебен акт се съставя специална колегия *ad hoc*. Тя се състои от същите двама съдии и председателя на съответния съд и има за задача да преодолее възникналото противоречие, като постанови съдебно решение. Това разрешение на румънското право обаче има за недостатък забавянето на процеса, с оглед необходимостта от отлагане разглеждането на делото за формирането на тази колегия.

Третото ниво в системата на общите съдилища са **апелативните съдилища**. Апелативните съдилища разглеждат като въззивна инстанция жалби срещу първоинстанционни решения на окръжните съдилища по граждански и наказателни дела. Те са и касационна инстанция относно някои категории дела. Въпреки тяхното наименование, апелативните съдилища имат повече касационни, отколкото въззивни правомощия.

Апелативните съдилища осъществяват също така и административно правосъдие. Те разглеждат като първа инстанция жалби срещу актове на органите на централната власт. Апелативните съдилища са въззивна инстанция за решенията на окръжните съдилища по административни дела.

Апелативните съдилища са последна инстанция по трудови дела.

Апелативните съдилища са компетентни да разрешават спорове за компетентност между окръжните съдилища от своя съдебен район. По подобие на уредбата на окръжния съд, апелативните съдилища разглеждат първоинстанционни дела в едноличен състав, а въззивни и касационни – в състави от двама, съответно трима съдии.

Специфична особеност на румънското право е правомощието на всички съдилища (районни, окръжни, апелативни и Върховен съд) да разглеждат молби за отмяна на влезли в сила решения по граждански, наказателни и административни дела. Това нормативно разрешение поставя под въпрос стабилността и авторитета на правораздавателните актове, като създава и опасност от неефективност на съдебната система и противоречива съдебна практика. Евентуалната му позитивна страна е създаването на допълнителни извънредни пътища за защита на правата на гражданите и юридическите лица.

Висша инстанция в системата на общите съдилища е **Върховният съд**. Той се състои от председател, заместник-председатели и съдии, разпределени в четири отделения – гражданско, търговско, наказателно и административно. Освен това съдиите се разпределят по състави. Съществуват и т.нар. “обединени отделения”, съответстващи на Пленума на българския Върховен касационен съд.

Върховният съд разполага със значителни правомощия. Той е касационна инстанция по граждански, наказателни, търговски

и административни дела. Специфика на румънското право е, че Върховният съд не е единствената касационна инстанция, а като такава действат в предвидените от закона случаи и апелативните и окръжните съдилища. Друга особеност, реципирана от френското право, е наличието на два типа касація – в интерес на делото и в интерес на закона. Както касацията в интерес на закона, така и възможността за издаване на тълкувателни решения, са насочени към създаване на единна и непротиворечива практика по прилагането на закона от различните съдилища. Тази функция на Върховния съд, обаче, е силно затруднена от прехвърлянето на касационни правомощия на други съдилища в страната.

По някои категории наказателни дела Върховният съд е първа инстанция. Става въпрос за дела срещу депутати, сенатори, някои категории съдии, прокурори и висши военни, членове на правителството, висши сановници на Румънската православна църква и др. Концентрирането на съдебната фаза на наказателния процес срещу горепосочените категории лица е замислено като метод за обезпечаване на справедлив, безпристрастен и бърз процес с оглед квалификацията и морала на върховните съдии, както и спестяването на време чрез разглеждането на делото във всичките инстанции само от един съд. Аргумент против това решение на законодателя може да бъде създаването на привилегировано положение за тези категории висши държавни и църковни лица.

Върховният съд разполага с правомощието да разглежда молби за отмяна на влезли в сила съдебни актове.

Върховният съд разглежда делата в състави от трима съдии. Касационни дела срещу първоинстанционни решения на тричленния състав на Върховния съд се разглеждат от деветчленен състав.

5. Прокуратура

5.1. Статут на прокуратурата

Конституцията причислява прокуратурата към съдебната власт. Извод в тази насока може да бъде направен поради факта, че прокуратурата е уредена в глава IV от Конституцията, озаглавена "Съдебна власт". В същото време обаче, посредством изменения в Закона за съдебната власт, прокуратурата на практика е превърната в част от изпълнителната власт. Тази неяснота се критикува в румънската конституционна и процесуална теория², както и в някои от анализите на Съвета на Европа.

От една страна, налице е концептуална неиздържаност на така създаденото междинно и неясно положение на прокуратурата. Тя води до невъзможност да се проведе последователно принципът за разделение на властите, тъй като при уредбата на прокуратурата е създадено смесване на съдебната с изпълнителната власт.

² В този смисъл – вж. Macovei M. – "The Procuracy and its Problems", vol. 8, Nr1-2, www.law.nyu.edu.

От друга страна, подобно положение застрашава и принципа на правовата държава, като поставя под заплаха и основните права на гражданите.

5.2. Организация на прокуратурата

Прокуратурата в Румъния е **единна, централизирана и субординирана**, което е резултат от различни причини. На първо място, възприет е подходът както на съветското, така и на повечето съвременни европейски законодателства за концентрация на прокурорската власт. На второ място, една от основните идеи и цели на румънската Конституция е утвърждаването на унитарния характер на държавата, като централизацията на прокуратурата допринася за осъществяването на конституционната политика в тази насока.

Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата. Съществуват **районни, окръжни, апелативни и Върховна прокуратури**. Районните и окръжните прокуратури се оглавяват от т.нар. “първи прокурори”, апелативните прокуратури – от “генерални прокурори”, а отделенията в прокуратурите – от ръководители. Цялата институция, наречена **Публично министерство (прокуратура)** се оглавява от главен прокурор. Той е подчинен на министъра на правосъдието и осъществява административно, методическо, а в някои случаи и процесуално ръководство на прокурорските органи. Главният прокурор има и специфичното за румънската правна система правомощие да възбужда касация в интерес на закона.

В Република Румъния има **военни прокуратури**, чиято структура е в съответствие с тази на военните съдилища. Военните прокурори са подчинени едновременно както на своите преки административни ръководители и на главния прокурор, така и на министъра на отбраната. Те имат и военен ранг. Към съдилищата, в които съществуват отделения **по морско право** са създадени и съответни прокуратури. Учредена е и **специализирана прокуратура за борба с корупцията**. Въпреки посочените три тематично обособени групи особени прокуратури, принципът за единството на прокуратурата в Румъния не е нарушен. Това се дължи на факта, че военните, морските и антикорупционната прокуратури са част от единната система на Публичното министерство, т.е. на прокуратурата.

5.3. Правомощия на прокуратурата

Румънската прокуратура разполага със значителни правомощия. Въпреки премахването на общия надзор за законност, характерен за модела на социалистическата прокуратура от съветски образец, все още съществуват правомощията на прокурорите във връзка с касацията в интерес на закона. Чрез този специфичен за френското право институт, който е реципиран и в Румъния, се създава възможност главният прокурор да осъществява контрол върху законността на съдебните актове, което да доведе до единна практика по прилагането на закона. Наред с позитивните си страни, касацията в интерес на закона би могла да създаде предпоставки за влияние на прокуратурата върху съда, като по този начин се

ограничи независимостта и се влошат условията за прозрачна и ефективна дейност на съдилищата.³

Основните задачи на прокуратурата в Румъния са аналогични на тези на българската прокуратура. Те са:

- възбуждане на наказателно преследване;
- ръководство и контрол над разследващите органи при провеждане на разследването;
- възможност за пряко участие в извършването на процесуално-следствени действия;
- повдигане и поддържане на обвинението пред съда във всички инстанции;
- участие по някои категории граждански дела (например засягащи малолетни, непълнолетни, недееспособни и други граждани, които не са в състояние ефективно и пълноценно да защитят своите права);
- контрол върху привеждането в изпълнение на присъдите и решенията на съда, както и върху изпълнението на наказанията и другите принудителни мерки;
- контрол върху местата за изтърпяване на наказанията и др.

6. Предварително разследване по наказателни дела

Разследването на досъдебната фаза по наказателни дела се осъществява преди всичко от **органите на полицията**. Те са част от изпълнителната власт, като са административно подчинени на министъра на вътрешните работи. Същевременно прокурорите могат да осъществяват методическо и процесуално ръководство върху дейността по разследването, както и да участват заедно с органите на полицията в осъществяването ѝ.

³ В този смисъл – Leonhardt P. – “Justizreform in Rumaenien”, FOROST, Muenchen, 2003 – S. 28; Macovei M. – op.cit.

Република Словакия

Площ:	48 845 кв. км.
Население:	5,4 млн. души (2000 г.).
Столица:	Братислава.
Официален език:	словашки.
Религия:	католици, протестанти, източноправославни.
Парична единица:	словашка крона.
Административно деление:	12 области.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран пряко за срок от 5 г. Законодателен орган - Национален съвет (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство.

1. Общи бележки

Съдебната власт в Република Словакия е уредена в Глава VII от Конституцията на страната. Част от съдебната власт са Конституционният съд, уреден в Дял I на Глава VII, и държавните съдилища, чиято конституционноправна уредба се съдържа в Дял I на Глава VII. Управлението на съдебната власт на национално равнище е съсредоточено в Министерството на правосъдието. Единствено Върховният съд е под независимото административно ръководство на своя председател.

Отделна глава (Глава VIII) от Конституцията е посветена на прокуратурата.

Организацията и правомощията на разследващите органи в Република Словакия не са регламентирани в Конституцията.

2. Конституционен съд

Конституционният съд на Република Словакия е част от съдебната власт. Той е независим орган, чиято основна функция е защитата на конституционността в страната.

Конституционният съд се състои от 10 съдии, които се назначават от президента измежду 20 кандидатури, издигнати от Националния съвет (парламента) на Словакия. Мандатът на конституционните съдии е седемгодишен. За конституционен съдия може да бъде избран всеки гражданин на Република Словакия, който е навършил 40 години, отговаря на изискванията за избиране като народен представител, притежава юридическо образование и не по-малко от 15 години юридически стаж. Конституционните съдии се ползват с имунитета на народни представители. За започване на наказателно преследване срещу съдия от Конституционния съд е необходимо разрешение от самия Конституционен съд.

Основанията за освобождаване от длъжност на конституционен съдия са:

- подаване на оставка;
- искане от страна на президента при наличие на влязла в сила присъда за умишлено престъпление или на решение на Конституционния съд за дисциплинарно наказание поради несъвместимост на дейността на съдията със заемания от него пост;
- невъзможност за участие в дейността на Конституционния съд повече от една година;
- влязла в сила присъда, с която се налага наказание лишаване от право да упражнява юридическа професия.

Правомощията на Конституционния съд включват:

- произнасяне по съответствието на законите с Конституцията и с конституционните закони;
- произнасяне по конституционносъобразността и законосъобразността на правилниците, издавани от правителството, и на подзаконовите нормативни актове, издавани от отделни министри;
- следене за съответствието на общозадължителните декрети, издавани от органите на местно самоуправление, с Конституцията и със законите;
- произнасяне по конституционносъобразността на политически партии и движения и др.

В правомощията на Конституционния съд влиза и даването на разрешение за задържане под стража и за започване на наказателно преследване срещу председателя и заместник-председателя на Върховния съд на Словакия.

През февруари 2002 г. парламентът прие изменения в Закона за организацията на Конституционния съд (Закон №462/1992 CoL.). Целта на изменението е увеличаване на правомощията на Конституционния съд чрез разширяване на възможността граждани да сезират този съд. Конституционният съд е компетентен да преустанови действието на закон, с който се нарушават основните права и свободи на гражданите.

3. Съдилища

3.1. Основни принципи

Правосъдието в Република Словакия се осъществява от независими и безпристрастни съдилища. Независимостта на съдебната власт се гарантира чрез невъзможността за намеса на други държавни органи в администрирането и функционирането ѝ.

В компетентността на съдилищата влизат гражданскоправни, наказателноправни и административноправни спорове. Съдебните решения се постановяват от състави от съдии, освен ако закон изрично предвижда или едноличен състав на съда, или участието на съдебни

заседатели. Присъдите по наказателни дела се произнасят в името на републиката и се обявяват публично.

Съдиите са независими при решаването на делата и се подчиняват само на закона. В изрично посочени от Конституцията и законите случаи те се подчиняват и на международните договори, по които Република Словакия е страна. В случай на констатирано несъответствие между прилаган подзаконов нормативен акт и закон чл. 144, ал. 3 от Конституцията задължава съдиите да спрат производството по делото и да сезират Конституционния съд, който има правомощие да се произнася по съответствието между актове от подобен ранг. Решението на Конституционния съд е задължително за всички съдилища.

3.2. Управление на съдебната власт

Управлението на съдебната власт се осъществява от създадения през 2002 г. **Съдебен съвет**. Той се състои от 18 члена, сред които има съдии, университетски преподаватели по право и други юристи. Основната му функция е свързана с предложението за назначаване на съдиите, което се отправя до президента на Републиката. Друго правомощие на Съдебния съвет е назначаването на т.нар. дисциплинарни комисии, компетентни да разглеждат спорове относно дисциплинарни нарушения, извършени от съдии. Със създаването на Съдебния съвет се гарантира спазването на конституционния принцип за разделение на властите и на принципа за независимост на съдебната власт.

Министерството на правосъдието осъществява административното ръководство в рамките на съдебната система, като определя броя на съдиите в отделните съдебни райони, разпределя бюджета на съдебната система между отделните съдилища и контролира разходването му.

3.3. Организация на съдилищата

Системата на съдилищата в Словакия включва Върховния съд на Република Словакия и други съдилища. Конституцията предвижда детайлната уредба на съдебната система, компетентността и организацията на съдилищата, както и процесуалните правила относно хода на делата да се регламентира със закон.

Държавните съдилища в Словакия са следните видове: районни съдилища (55 на брой със 777 съдии), окръжни съдилища (8 на брой с 390 съдии), Върховен съд на Република Словакия, Висш военен съд и окръжни военни съдилища. Общите съдилища са компетентни да разглеждат и административни спорове.

Като първоинстанционен съд функционират както **районните**, така и **окръжните съдилища** в зависимост от предмета на спора или цената на иска. **Военните съдилища** са специализирани съдилища по отношение на военните и на полицията. Те се считат за част от общата съдебна система.

Върховният съд е висшата съдебна инстанция в Словакия. Той има функции като касационна инстанция, като първа инстанция по определени дела и като въззивна инстанция по дела, по които първа инстанция е бил окръжният съд. При констатирано противоречие между подзаконов нормативен акт и закон Върховният съд спира делото и сезира Конституционния съд.

3.4. Статут на съдиите

Съдиите в Република Словакия се избират от **парламента по предложение на правителството** за период от четири години. След изтичането на този срок отново по предложение на правителството, парламентът може да продължи мандата на съдиите за неограничен период от време.

Председателят и заместник-председателят на Върховния съд се избират от парламента измежду съдиите от Върховния съд за период от пет години за не повече от два последователни мандата.

Парламентът на Словакия **отстранява** съдиите от длъжност на някое от следните основания:

- влязла в сила присъда за умишлено престъпление;
- влязло в сила решение на дисциплинарен съд за несъответствие на упражнявана от съдията дейност и поста му на съдия.

Парламентът има право на преценка дали да отстрани даден съдия от длъжност, ако той е навършил 65-годишна възраст или ако не може да упражнява професията си за повече от една година. Преди да премине към отстраняването на съдията от длъжност, парламентът е длъжен да поиска мнението на съответния дисциплинарен съд.

Конституцията предвижда статутът, правата и задълженията на съдиите да бъдат уредени със закон. Начинът за назначаване на съдебни заседатели също подлежи на законова уредба.

4. Прокуратура

4.1. Статут на прокуратурата

Прокуратурата в Република Словакия е **иерархически субординирана единна система от държавни органи**, която разполага със самостоятелен бюджет в рамките на държавния бюджет и начело на която стои главният прокурор. Тя е независима от изпълнителната власт. Правната уредба на прокуратурата се съдържа в Конституцията (чл. 149), Закон № 153 Z.z. за прокуратурата и Закон № 154/2001 Z.z. за прокурорите и младшите прокурори.

В рамките на иерархичната структура на прокуратурата всеки прокурор е подчинен на висшестоящите му прокурори, а всички прокурори са подчинени на главния прокурор. Висшестоящият

прокурор има право да дава задължителни писмени указания на подчинените му прокурори, както и да извършва сам определени действия от тяхната компетентност или да ги възлага на други подчинени на него прокурори.

4.2. Функции на прокуратурата

Конституцията на Република Словакия определя прокуратурата като институция, която е натоварена със защитата на законността в страната. Основната функция на прокуратурата е защитата на правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата. Прокуратурата е длъжна да следи за спазването на законността, разкриването и преустановяването на нарушаването на закона, както и за привличането към наказателна отговорност на извършителите на престъпления.

4.3. Организация на прокуратурата

Прокуратурата в Република Словакия се оглавява от главен прокурор, който се назначава и освобождава от длъжност от президента по предложение на парламента. Регламентацията на правата и задълженията на прокурорите, както и на организацията на прокуратурата е на законово равнище. Всеки прокурор е йерархически подчинен на по-горестоящия прокурор и всички те са подчинени на главния прокурор.

Системата на прокуратурата включва:

- **Главната прокуратура на Словакия**, част от която са службата на специализирания прокурор по разкриване и разследване на корупцията и организираната престъпност и военния отдел на Главната прокуратура;
- **окръжните прокуратури**, които са осем на брой, и **окръжните военни прокуратури**;
- **районните прокуратури** (55 на брой) и **военните прокуратури** (3 на брой).

Седалището на Главната прокуратура е в Братислава, а останалите прокуратури следват структурата и местоположението на съответните съдилища, като седалищата и юрисдикциите на съдилищата и прокуратурите не съответстват на административно-териториалното деление на страната.

4.4. Правомощия на прокуратурата

Основните правомощия на прокуратурата в Република Словакия са следните:

- повдигане на обвинение по наказателни дела срещу лица, заподозрени в извършване на престъпление, и контрол за спазване на законността в досъдебната фаза на наказателния процес;
- контрол за спазване на законността в местата за лишаване от свобода и във връзка с мерките за неотклонение;
- участие в съдебни дела в предвидените от закона случаи;

- защита на правата и интересите на държавата в предвидените от закона случаи;
- участие в подготовката и приложението на превантивни мерки, свързани с извършването на престъпления и други закононарушения;
- участие в програми за разкриване и анализиране на причините и условията, способствали за извършване на престъпления;
- участие в развитието и подобряването на нормативната уредба;
- участие в други предвидени в закона процедури и изпълнение на задачи, възложени от специални закони.

4.5. Статут на главния прокурор

Главният прокурор оглавява прокуратурата в Република Словакия. Той се назначава и освобождава от длъжност от президента по предложение на парламента за период от седем години за не повече от два последователни мандата. Главният прокурор се ползва със статут на представител на централната държавна власт. Заповедите и инструкциите, издавани от него, като актове на управление и организация на дейността на прокуратурата са задължителни за изпълнение.

4.6. Правомощия на главния прокурор

Главният прокурор ръководи и организира цялостната дейност на прокуратурата. Веднъж годишно той докладва пред парламента за дейността на прокуратурата. Главният прокурор има право да присъства на заседанията на парламента и със съгласието на парламента може да му бъде предоставено правото да се изкаже по актуален проблем пред народните представители.

Главният прокурор може да прави предложения до парламента във връзка с неговото правомощие по избиране на членове на Конституционния съд. Той може да отправя предложения до председателя на парламента относно приемането или изменението на закони. Освен това, главният прокурор може да прави предложения до правителството във връзка с приемането на нов закон или с изменението на действащ. Той може да присъства на заседанията на правителството без право на глас.

Главният прокурор може да сезира Конституционния съд с искане за:

- тълкуване на Конституцията или на конституционни закони;
- обявяване на незаконосъобразността или на неконституционностъобразността на изборите за парламент, президент или местни органи на власт;
- оспорване законността на проведен референдум;
- преразглеждане на решение за забрана или разпускане на политическа партия или движение;
- оспорване на неконституционностъобразността на обявено извънредно положение;
- забрана или прекратяване на политическа партия или движение.

В правомощията на главния прокурор влиза и правото да сезира Върховния съд на Словакия с цел унифициране на противоречивата съдебна практика.

4.7. Статут на прокурорите

Прокурорите упражняват функциите си в рамките на служебно правоотношение. Това служебно правоотношение възниква в резултат на заповедта за назначаване от главния прокурор. Назначаването на прокурорите е безсрочно. Прокурорите полагат клетва преди да започнат изпълнението на задълженията си.

За прокурор може да бъде назначен словашки гражданин, който е навършил 25 годишна възраст, притежава юридическо образование и юридическа правоспособност, притежава необходимите морални качества да заема длъжността, притежава постоянен адрес на територията на Словакия, не членува в политическа партия или движение, успешно е издържал изпита за прокурори и писмено е дал съгласието си да заеме прокурорска длъжност в съответния прокурорски район.

Професионалното израстване в рамките на прокуратурата се осъществява само на основата на изборна процедура. Временното преместване или трайното прехвърляне на прокурор от един район в друг може да се извърши само с неговото изрично съгласие. Главният прокурор може временно да спре упражняването на правомощията от прокурор, срещу когото има повдигнато обвинение за умишлено престъпление или е започнало дисциплинарно производство поради действие, което може да доведе до отстраняването му от длъжност. Прекратяването на служебното правоотношение на прокурора може да се извърши само при наличието на основания, предвидени в закона.

5. Разследващи органи

Чл. 157 от Наказателно-процесуалния кодекс на Словакия предвижда участниците в наказателния процес, които са длъжни ефективно да съдействат за реализирането на наказателното преследване. Това са прокурорът, следователят и полицейските служби.

По силата на чл. 161 от Наказателно-процесуалния кодекс разследването по наказателни дела се извършва от следователи, които са **полицейски служители. Министерството на вътрешните работи** в Словакия има **специализирана Служба за разследване на престъпления**, част от която са Отделът за разследване на тежки престъпления, Следователското бюро към полицията, Институтът по криминалистика към полицията и др. Ако следователят прецени, че случаят, който му е възложен, не е от неговата компетентност, той уведомява незабавно съответния прокурор.

Принципно разследването се ръководи от следовател, като не е необходимо той да повтаря извършените наказателно-процесуални

действия, ако са спазени процедурите, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс. Следователят е свободен да действа по своя инициатива с цел бързо и пълно разкриване на самото престъпление, на последиците му и на неговия извършител. При събирането на доказателствата следователят е длъжен да бъде обективен и да събира доказателства, които ползват както обвинението, така и защитата.

6. Взаимоотношения между прокурора и разследващите органи

С изключение на хипотезите, в които Наказателно-процесуалния кодекс изисква разрешение от прокурор, следователят самостоятелно решава какъв да бъде ходът на разследването и какви следствени действия да се предприемат. Той носи отговорност за своевременното и правилно протичане на разследването. Когато становището на следователя относно квалификацията на деянието или относно размера на наказанието се разминава с това на прокурора, следователят има право да отправи писмените си възражения до прокурора. Ако прокурорът не е съгласен с тях, следователят може да сезира по-горестоящия прокурор, който или потвърждава становището на следователя, или назначава нов следовател. В останалите случаи указанията на прокурора са задължителни за следователя.

Прокурорът има право да упражнява надзор за спазването на закона в хода на разследването. Неговите правомощия включват:

- даване на задължителни указания относно наказателно-процесуалното разследване;
- изискване от следователя и другите полицейски служби на документи, доклади, други материали и данни във връзка с престъплението, които позволяват да се проследи хода на разследването и спазването на предвидената в закона процедура;
- присъствие по време на следствени действия, извършвани от следователя, и лично извършване на отделни следствени действия или на цялото разследване, като в този случай неговите актове и действия могат да се обжалват като такива на следовател;
- връщане на делото за допълнително разследване с указания за по-нататъшното му развитие;
- отмяна на незаконни или нецелесъобразни действия или актове на следователя и на другите полицейски служители;
- прехвърляне на разследването от един следовател на друг.

Прокурорът има изключителни правомощия относно внасянето на обвинителен акт в съда, издаването на заповед за отнемане на определено от него имущество на обвиняемия, обезпечаването на иска на гражданския ищец в наказателния процес по негово искане, даването на разрешение за екзхумация, подаването на молба за екстрадирането на обвиняемия от друга държава и др.

Република Словения

Площ:	20 254 кв. км.
Население:	1,9 млн. души (2000 г.).
Столица:	Любляна.
Официален език:	словенски.
Религия:	католици.
Парична единица:	толар.
Административно деление:	62 общини.
Държавно устройство:	република. Държавен глава – президент, избран през общо, пряко и тайно гласуване за срок от 5 г. Законодателен орган – двукамарен парламент. Изпълнителен орган – правителство.

1. Общи бележки

Опитът на Словения в правната ѝ реформа, извършена в предприсъединителния период, би могъл да е полезен за България както в теоретичен, така и в практически аспект. Специфика на словенската съдебна система е вътрешноорганизационното разпределение на функциите на прокуратурата.

2. Източници на правна уредба

Основните източници на правна уредба на съдебната власт в Словения са Конституцията, Законът за съдилищата, Законът за прокуратурата, Законът за полицията, Наказателно-процесуалният кодекс, Гражданско-процесуалният кодекс и др.

3. Съдилища

3.1. Организация и принципи

Съдебната система на Словения се състои от общи съдилища, предвидени в Конституцията и уредени в Закона за съдилищата, и специализирани съдилища, които могат да бъдат създавани само със закон. Извънредни съдилища не се допускат. В мирно време са недопустими и военни съдилища.

В Словения съществува **триинстанционно съдебно производство** по граждански, наказателни и административни дела. В организационно отношение съдебната система се състои от четири различни по степен съдилища – районни, окръжни, висши съдилища и Върховен съд.

3.2. Общи съдилища

3.2.1. Районни съдилища

По наказателни дела **районните съдилища** имат следните правомощия. Първо, те са първоинстанционни съдилища по дела за престъпления, за които се предвиждат наказания глоба или лишаване от свобода до три години, с изключение на дела за престъпления против честта и доброто име, извършени чрез средствата за масова информация. Второ, районните съдилища участват в някои действия по разследването на горепосочените престъпления. Трето, на тези съдилища могат да се възлагат и други правомощия, но само със закон.

По граждански дела компетентността на районните съдилища включва разглеждането на дела, възложени им от Гражданско-процесуалния кодекс.

Както по граждански, така и по наказателни дела районните съдилища са основните първоинстанционни съдилища. Други правомощия в областта на частното право, които тези съдилища притежават, са поддържането на имотен регистър и разглеждането на някои безспорни производства (назначаване на представител и др.). Същевременно районните съдилища имат значителни правомощия в рамките на изпълнителния и обезпечителния граждански процес. На районните съдилища са подведомствени и дела за правна помощ и други дела, възложени им със закон.

Районният съд заседава винаги в състав от един съдия.

3.2.2. Окръжни съдилища

Компетентността на **окръжния съд** обхваща граждански и наказателни дела. В областта на наказателното правораздаване окръжният съд има следните правомощия:

- разглежда като първа инстанция наказателни дела, които не са от изключителната компетентност на районните съдилища;
- участва в някои действия по разследването на горепосочените престъпления;
- разглежда като първа инстанция наказателни дела за престъпления, извършени от малолетни и непълнолетни;
- разглежда като първа инстанция дела, свързани с признаване и изпълнение на присъди, постановени от чуждестранни съдилища;
- предприема действия по привеждане в изпълнение на горепосочените свои присъди и решения, както и на актовете на районния съд;
- дава разрешение за използване на мерки за процесуална принуда. Използването на специални разузнавателни средства като подслушване на телефона, контрол над други средства за комуникация, проверка на кореспонденцията и др., е допустимо след разрешение на председателя на окръжния съд или в случай на негово отсъствие на упълномощен заместник-председател;
- упражнява надзор върху изпълнението на наказанията и другите принудителни мерки.

По граждански дела окръжният съд:

- разглежда като първа инстанция възложените му с Гражданско-процесуалния кодекс дела;
- разглежда дела, свързани с признаване и изпълнение на присъди, постановени от чуждестранни съдилища;
- разглежда дела относно принудително изпълнение, несъстоятелност и ликвидация;
- решава спорове, свързани с права на интелектуална собственост;
- разглежда някои специални категории търговски дела.

Докато районните съдилища поддържат имотния регистър, търговският регистър е към окръжните съдилища.

Окръжните съдилища, чиято териториална компетентност обхваща крайбрежните морски територии на Словения, разглеждат също спорове, свързани с международното и националното морско право. Те поддържат и извършват вписванията в корабните регистри.

3.2.3. Висши съдилища

Компетентността на **висшите съдилища** включва:

- разглеждане на жалби срещу решения по граждански дела и присъди по наказателни дела, издадени от районните или окръжните съдилища. В този случай висшите съдилища действат като въззивна инстанция в съответствие с правомощията им по Гражданско-процесуалния и Наказателно-процесуалния кодекс.
- разглеждане на препирни за подсъдност между районни и окръжни съдилища в пределите на техния съдебен район, както и вземане на решение за изземване на делото и възлагането му на друг районен или окръжен съд;
- разглеждане на други дела, възложени им изрично със закон.

По първите две категории дела висшите съдилища заседават в състав от съдия-председател, съдия-докладчик и съдия-член. Възможно е специален закон, както и процесуалните закони, изрично да възложат разглеждането на определена категория дела от едноличен състав.

3.2.4. Върховен съд на Словения

Висша инстанция по граждански, административни и наказателни дела в Република Словения е **Върховният съд**. Неговата компетентност включва:

- разглеждане на административни и финансови дела като първа инстанция освен в случаите, изрично възложени на друг съд чрез закон;
- разглеждане на жалби по административни и финансови дела като въззивна инстанция;
- разглеждане на граждански, административни и наказателни дела като касационна инстанция;
- разглеждане на молби за възобновяване на граждански, административни и наказателни дела на извънредно основание;
- разглеждане на препирни за подсъдност между висши съдилища, както и в други случаи, предвидени със закон;

- изземване на дела от компетентността на по-нисш съд и възлагането им на друг съд;
- разглеждане на други дела, предвидени в закон.

Върховният съд разглежда делата в състави от три, пет или седем съдии. Седемчленният състав е касационна инстанция относно решенията на петчленния състав. Разпределението на делата на три, пет или седемчленен състав става съгласно разпоредбите на процесуалното законодателство.

Наред с ролята си на първа, въззивна или касационна инстанция на обикновеното правосъдие, Върховният съд има за задача да съдейства за формирането на единна и непротиворечива съдебна практика. Това негово задължение е възложено на Пленума на Върховния съд. За целта Върховният съд поддържа регистри на съдебните решения и наблюдава практиката на международните съдилища. Същевременно Пленумът на Върховния съд разполага с правомощията да:

- дава задължителни становища относно еднаквото прилагане на материалния и процесуалния закон;
- дава задължителни мнения по конкретни въпроси на съдебната практика;
- предлага издаването, изменението и допълнението на нормативни актове;
- приема схема за разпределение на съдиите и делата;
- съдейства за наблюдението върху движението на делата;
- изпълнява други задачи, възложени му със закон.

Пленумът се състои от всички съдии от Върховния съд.

Характерна особеност на словенското право е изричното изброяване на седалищата и районите на всички районни, окръжни и висши съдилища, както и на Върховния съд, в Закона за съдилищата. Положителни страни на този подход са стабилността и сигурността, но същевременно се намалява възможността за бързо адаптиране на териториалното деление на съдебната система към потребностите на практиката.

3.3. Управление на съдебната власт

Орган за управление на съдебната власт е **Съдебният съвет**. Тази конституционно предвидена институция се състои от единайсет члена, пет от които се избират от парламента по предложение на президента, а шест - от съдиите. Мандатът им е пет години без право на преизбиране в непосредствено следващия съвет. Членове от парламентарната квота могат да бъдат хабилитирани научни работници по право и други юристи, докато членове от съдебната квота могат да бъдат само съдии. Съдебният съвет избира председател измежду своите членове.

Правомощията на Съдебния съвет са свързани с отправяне на предложения до парламента за назначаване и освобождаване на съдии, вземане на решение за несъвместимост на съдийската с друга длъжност или дейност, даване на мнение по въпроси, свързани с бюджета на съдебната власт, даване на становище относно

създаването, изменението или допълнението на нормативни актове, касаещи организацията и дейността на съдебната власт, предприемане на действия за повишаване на прозрачността и ефективността на работата на съдиите и др.

Във връзка с последното си правомощие Съдебният съвет наблюдава и анализира работата на съдилищата и съдиите. За тази цел той поддържа два вида регистри – за ефективността на дейността на съдилищата и за ефективността на дейността на съдиите.

Освен от Съдебния съвет, парламента и президента, кадровата политика в съдебната власт се осъществява и от т.нар. **Съвети по персонални въпроси**. Те съществуват на три нива - към окръжните, към висшите и към Върховния съд.

Съветът по персоналните въпроси към Върховния съд дава мнения относно професионалната пригодност на кандидатите за съдии във Върховния съд и прави оценка на способностите и извършената работа от съдиите във Върховния и висшите съдилища.

Съветите по персонални въпроси към висшите съдилища дават мнения относно професионалната пригодност на кандидатите за съдии във висшите съдилища и оценяват способностите и извършената работа от съдиите в районните и окръжните съдилища.

Съветите по персонални въпроси към окръжните съдилища дават мнения относно професионалната пригодност на кандидатите за съдии в районните и окръжните съдилища.

Съветите по персонални въпроси се председателстват по право от председателя на съответния съд и се състоят освен от него и от определен брой членове, избрани от съдиите измежду тях.

4. Прокуратура

4.1. Статут на прокуратурата

Прокуратурата в Словения не е част от съдебната власт. Статутът ѝ е на **независима държавна агенция**. Прокурорите са несменяеми и са независими в работата си от изпълнителната власт. Те се подчиняват само на Конституцията и на закона. Положението им е междинно – между съдебната и изпълнителната власт, тъй като се назначават от правителството по предложение на министъра на правосъдието, с изключение на главния прокурор, който се избира от парламента.

4.2. Организация на прокуратурата

Прокуратурата в Република Словения е изградена на две нива – централно и териториално. Същевременно тя е **единна, централизирана и субординирана** система.

Върховната прокуратура се оглавява от главен прокурор и се разделя във вътрешноорганизационно отношение на наказателно, административно, апелативно и касационно отделение. Същевременно са създадени група по специални въпроси, експертен център и други подпомагащи подразделения. Върховната прокуратура в лицето на главния прокурор представя ежегоден доклад за дейността си пред Министерството на правосъдието и пред Народното събрание.

Окръжните прокуратури се оглавяват от ръководители и се състоят от отдел за младежка, сексуална и семейна престъпност, общ наказателноправен отдел и отдел за икономическа престъпност.

Както във Върховната, така и в окръжните прокуратури са създадени т.нар. “външни отдели”.

В Словения е направен сериозен опит за диференциране функциите на прокуратурата във вътрешноорганизационен план с цел задълбочаване на специализацията, повишаване на професионализма и подобряване на ефективността на прокуратурата. Прави впечатление обособяването и групирането на разследването на младежката престъпност, на половите престъпления и на престъпленията, свързани с домашно насилие в един общ отдел към окръжните прокуратури. Този специфичен подход се основава на известни сходства в криминологичната характеристика на посочените престъпни прояви.

5. Предварително разследване по наказателни дела

Словенският наказателен процес включва четири фази: досъдебна фаза, внасяне на обвинителен акт в съда, съдебна фаза и съдебен контрол по отношение на присъдата или съдебното решение.

Досъдебната фаза може да се развие под две форми: полицейско разследване, което се осъществява от **полицейските органи под контрола и ръководството на прокурор**, и разследване от **съдия-следовател**.

Началото на досъдебната фаза може да се постави с уведомяването на полицията или на прокуратурата за извършено престъпление. **Полицейското разследване** включва неформални разговори със заподозрения и свидетелите, оглед на местопроизшествието, претърсване на помещения, изземване на следи и др. След приключване на полицейското разследване въпросът се отнася до прокурор. Прокурорът е органът, който преценява дали събраните данни са достатъчни за започване на предварително разследване или направо за повдигане на обвинение пред съд.

При осъществяването на предварителното разследване прокуратурата и разследващите органи си сътрудничат. Начините на взаимодействие са описани в Закона за прокуратурата и в Професионалната инструкция за сътрудничество между прокуратурата и полицията относно разкриването и преследването на извършителите на престъпления. Насоките на сътрудничество между прокуратурата и полицията се изразяват в следното. Тази форма на **предварително разследване се осъществява от полицейски служители под методическото и процесуалното ръководство на прокурор**. Прокурорите, в рамките на ръководните си правомощия, трябва да осигуряват експертни мнения относно тълкуването на материалния и процесуалния закон, които да предоставят на разследващия полицейски служител. Прокурорите дават насоки за формиране на следствени версии и насочват дейността по събиране и проверка на доказателствения материал. Същевременно те могат да участват в извършването на процесуално-следствените действия. Предвидени са специални редовни срещи за обмяна на информация и постигане на координация между прокуратура и полиция в разследването и разкриването на престъпления. Тези срещи, в зависимост от сложността и значимостта на проблематиката, се провеждат в различен състав с различна периодичност – ежемесечно и ежегодно. Разследващите органи са длъжни да уведомяват прокурорите за предприетите от тях процесуални и следствени действия във връзка с наказателното разследване и в частност – с наказателното преследване. Прокурорските и полицейските органи информират обществеността относно движението и приключването на делата при условие, че бъде запазена следствената тайна. Тайни действия по разследването се предприемат задължително под ръководството и контрола на прокурор.

Другата форма на провеждане на предварителното разследване по наказателни дела е по инициатива на **съдия-следовател**. В този случай **съдия-следователят събира доказателства за прокурора** с цел той да прецени дали да се повдигне обвинение пред съд, или не. Съдия-следователят извършва необходимите процесуално-следствени действия по своя преценка. Той може да предостави извършването на определени следствени действия на полицейските органи. При извършването на разследването от съдия-следовател прокурорът не може да извършва процесуално-следствени действия, но може да поиска полицейските органи да извършат определени действия във връзка с разследването. Съдия-следователят има определена роля и при провеждането на разследването от полицейските органи, тъй като за извършването на процесуално-следствени действия, свързани с ограничаване на основни права и свободи на обвиняемия, е необходимо неговото писмено разрешение (подслушване на телефон, претърсване на помещения и др.).

След приключването на разследването от съдия-следователя или от полицейските органи делото се предоставя на **прокурора**, комуто принадлежи правото на преценка дали да **повдигне наказателно обвинение пред съда**. След внасянето на обвинението в съда обвиняемият, но и съдия-следователят могат да обжалват внесения обвинителен акт пред тричленен съдебен състав.

Република Унгария

Площ:	93 030 кв. км.
Население:	10,1 млн. души (2000 г.).
Столица:	Будапеща.
Официален език:	унгарски.
Религия:	католици (53 %), протестанти (21 %).
Паритна единица:	форинт.
Административно деление:	19 мери.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран от парламента за срок от 5 г. Законодателен орган - Държавно събрание (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство.

1. Общи бележки

Унгария, за разлика от повечето централно- и източноевропейски страни, извършва поредица от конституционноправни реформи на базата на своята стара социалистическа Конституция. Неприемането на нова Конституция на страната има своето отражение и върху устройството на съдебната система и на прокурорските и разследващите органи. Специфично за Унгария е наличието на контрол от страна на парламента върху главния прокурор. Липсва институционално обособено административно правосъдие. Разследването по наказателни дела се извършва основно от полицейските органи под контрола и ръководството на прокурор. През 2002 г. се създава т.нар. съдия-следовател, който се произнася по въпросите, по които на досъдебната фаза на наказателния процес е допуснат съдебен контрол.

2. Източници на правна уредба

Източниците на нормативна уредба на съдебната власт, прокуратурата и разследващите органи в Република Унгария са: Конституцията на Унгария (приета 1949 г. с изменения от 1997 г.), Законът за прокуратурата, Законът за полицията, Гражданско-процесуалният кодекс, Наказателно-процесуалният кодекс и др.

3. Съдилища

Съдебната власт в Унгария се състои само от **съдилищата**. Прокуратурата и разследващите органи са част от изпълнителната власт. Съдебната система се състои от общи съдилища и трудови

съдилища. Конституционният съд не е част от съдебната система. Той има самостоятелно положение като представител на т. нар. "неутрална власт".

3.1. Управление на съдилищата

Орган на управление на съдебната власт е **Висшият съдебен съвет**. Той е гарант за институционалната независимост на съдилищата. Съставът му е 15-членен, като 9 от членовете се избират между съдиите. Членове по право са главният прокурор, министърът на правосъдието и председателят на Висшия адвокатски съвет. Останалите двама са представители на две парламентарни комисии – Комисията по бюджет и финанси и Комисията по Конституцията и правосъдието. Председател на Висшия съдебен съвет е председателят на Върховния съд. Компетентността на този орган е в областта на кадровата политика в рамките на съдебната власт.

3.2. Структура и функции на съдилищата

Конституцията на Унгария предвижда правораздаването да се осъществява от следните видове съдилища: Върховен съд, апелативни съдилища (itelotabla), Столичен съд (Общински съд на Будапеща), окръжни (комитатски) съдилища, местни съдилища и трудови съдилища. Със закон е възможно да се създават специализирани съдилища.

Конституцията допуска участието на съдебни заседатели в случаите, предвидени със закон. При едноличен съдебен състав правораздаването се осъществява от професионален съдия. Председателите на съдилищата също са съдии от кариерата.

3.3. Общи съдилища

Висша съдебна инстанция според Конституцията на Унгария е **Върховният съд**. Председателят на Върховния съд се избира от парламента по предложение на президента на републиката с мнозинство от две трети от общия брой на депутатите. Заместник-председателите на Върховния съд се назначават от президента на републиката по предложение на председателя на Върховния съд.

Върховният съд осигурява уеднаквяването на съдебната практика и тълкувателните му решения са задължителни за всички съдилища.

Професионалните съдии в Унгария се назначават от президента по предложение на Висшия съдебен съвет за първоначален тригодишен период, след което при положителна атестация на работата им стават несменяеми.

Следващо ниво са **апелативните съдилища (itelotabla)**, **Столичния съд (Общински съд на Будапеща)** и **окръжните (комитатски) съдилища**. На най-ниското ниво на съдебната йерархия са **местните съдилища**.

Съдилищата в Унгария са юридически лица с изключение на местните и на трудовите, които нямат самостоятелна правосубектност. Административното управление се осъществява от председателя на съда. В Унгария съдилищата се самоуправляват, с изключение на местните, които се управляват от комитатските.

Съдилищата се състоят от състави, отделения и колегии. Колегии се формират във всички видове съдилища, с изключение на местните съдилища, като те включват всички съдии от една област на правораздаването. В окръжните съдилища има наказателна, гражданска, стопанска и административноправна колегия, а в апелативните – наказателна и гражданска. В Столичния съд, който е апелативна инстанция по административни дела, има специализирана колегия по административно право. Във Върховния съд има наказателна, гражданска и административна колегия и специализирано отделение за уеднаквяване на съдебната практика.

При всеки вид съд, с изключение на местните и трудовите съдилища, съществува т.нар. **общосъдийска конференция** (общо събрание на съдиите). Тези конференции избират делегати за участие във Висшия съдебен съвет и дават мнение относно избора на председателя и на другите ръководни длъжности в съда. Друг орган на управление е **съдийският съвет** към отделните видове съдилища, който се избира на всеки 6 години и осъществява оперативното управление.

3.4. Разглеждане на делата

В Унгария производството по разглеждане на делата може да бъде **триинстанционно** или **двуинстанционно**, като трите редовни инстанции са първа, въззивна и касационна. Първоинстанционен съд по граждански и наказателни дела е местният или окръжният съд в зависимост от цената на иска или предвиденото наказание. При въззивното разглеждане на граждански дела с ниска цена на иска се прилага т.нар. опростена процедура. Решенията по делата, разглеждани от местните съдилища като първа инстанция, се обжалват пред окръжните съдилища, а от окръжните – пред апелативните съдилища. С реформата на съдебната система са въведени ограничения относно касационното обжалване на определени дела.

3.5. Административно правосъдие

В хода на реформата на съдебната система в Унгария са обсъдени три варианта за административно правосъдие. Единият вариант е бил да се обособят самостоятелни административни съдилища, но поради липсата на финансови средства и необходимата политическа воля този вариант не е възприет. Вторият вариант е само Върховният съд да разглежда административни дела. Поради необходимостта от двуинстанционно разглеждане на делата, обаче, се възприема третият вариант, който не предвижда институционално обособяване на административни юрисдикции, а те се инкорпорират при първоинстанционно разглеждане на делата в окръжните съдилища, въззивна инстанция е Столичният апелативен съд, а касационна – административното отделение на Върховния съд.

3.6. Трудови съдилища

Въпреки че разглеждат само определен вид дела, трудовите съдилища реално не са институционално обособени, а са вид местни съдилища. Въззивна инстанция по трудови дела са окръжните съдилища, а касационна – гражданското отделение на Върховния съд. Процедурата, която се следва, е тази, предвидена в Гражданско-процесуалния кодекс.

4. Прокуратура

4.1. Статут на прокуратурата

Прокуратурата в Унгария е **независима институция**, която е подчинена само на закона. Тя се ръководи от главния прокурор, който е длъжен да представя **ежегоден доклад пред парламента**. Той може да участва в заседанията на парламента и има право да се произнася, когато намери за необходимо. Парламентът от своя страна има право да отправя въпроси и да иска обяснения от главния прокурор. Главният прокурор по право е член на Висшия съдебен съвет, което облекчава възможността за съгласуване на дейността на съдилищата и прокуратурата и разглеждане на въпросите, касаещи едновременно двете структури.

4.2. Структура на прокуратурата

Законът за прокуратурата предвижда следната структура на прокуратурата в Унгария: **Главна прокуратура** (служба на главния прокурор), **регионални апелативни прокуратури** към апелативните съдилища, **окръжни прокуратури** и **местни прокуратури**. Регионалните апелативни прокуратури са създадени с изменението на Закона за прокуратурата от 2002 г. и функционират от 1 юли 2003 г. Освен това има Военно-апелативна прокуратура и териториални военни прокуратури.

В рамките на Главната прокуратура има обща и специализирана администрация. **Общата администрация** включва следните структури: отдел за международни и европейски въпроси, финансов отдел, отдел за защита на информацията и техническа сигурност, кабинет на главния прокурор, отдел за международно представителство.

Специализираната администрация е подчинена на тримата заместници на главния прокурор. Първият заместник на главния прокурор е едновременно с това и главен военен прокурор. Той ръководи отделите в службата на главния прокурор, занимаващи се с военно-наказателни дела (отдел за военно-наказателни дела, отдел за персонала и информационните технологии и финансов отдел). Вторият заместник на главния прокурор ръководи ресора, свързан с наказателните дела, който включва отдел за контрол на разследването и подготовка на обвиненията по наказателни

дела, отдел за особени престъпления, отдел за съдебни дела, отдел за младежка престъпност и закрила на младежта и отдел за възпитателни мерки. Третият заместник на главния прокурор ръководи структурното звено в Главната прокуратура, което се занимава с гражданските и административните дела. То включва отдел по граждански дела, отдел по административни дела, отдел за обучение, персонал и администрация, финансов и управленски отдел и отдел по информационни технологии.

Окръжните прокуратури се ръководят от главен окръжен прокурор, който има двама заместника. Организационната структура на окръжните прокуратури се състои от отдел по наказателно разследване, отдел по наказателно право (оглавяван от единия заместник на главния окръжен прокурор) и отдел по административно и гражданско право (оглавяван от другия заместник на главния окръжен прокурор).

В отделните прокуратури има **Съвет на прокурорите**, чиито членове се избират от прокурорите за срок от пет години. Тези съвети дават мнение за назначаването и освобождаването от длъжност на прокурорите, както и в други определени от закона случаи. Друг орган на прокуратурата е **Професионалната колегия на прокурорите**. Нейните функции са свързани с обсъждането и вземането на решения относно теоретичните и практическите проблеми във връзка с прокурорската дейност. Професионалните колегии на прокурорите се председателстват от ръководителите на съответните прокуратури. Унгарските прокурори имат и две независими неправителствени професионални организации с нестопанска цел, членуването в които е доброволно (Национална асоциация на прокурорите и Асоциация "Pro-Justicia"). Обучението на младшите прокурори се осъществява от Отдела за продължаващо обучение към Главната прокуратура.

4.3. Функции на прокуратурата

Прокуратурата в Унгария има няколко основни функции. По силата на Конституцията тя следи за спазването на законоустановените изисквания от страна на държавните органи, обществените организации и гражданите. При нарушение на закона прокуратурата е длъжна да вземе необходимите мерки с цел защита на законността. Тя има правомощия във връзка с наказателни, граждански и административни дела при спазване на принципа за законоустановеност. По наказателни дела прокуратурата е титуляр на функцията по разследване на престъпления, на обвинителната функция, както и на функцията по привеждане в изпълнение на влезли в сила присъди и решения по наказателни дела.

Основание за участието на прокурори по граждански и административни дела е задължението на прокуратурата да предприеме необходимите мерки при констатирани закононарушения. Правомощия на прокуратурата е и упражняването на надзор за законност.

4.4. Взаимоотношения в рамките на прокуратурата

Прокуратурата е **централизирана и йерархично субординирана структура**. Прокурорите са длъжни да спазват указанията на главния прокурор и на всеки прокурор с по-висок ранг в йерархията. При искане от страна на прокурора указанията се издават в писмен вид. Прокурорът може да откаже изпълнението на заповед или указание, което съставлява престъпление или което застрашава пряко и сериозно неговия живот, здраве и телесен интегритет. Ако прокурорът прецени, че издадената заповед или указание не е законосъобразно или противоречи на морала, може да поиска да бъде сменен с друг прокурор. Искането му се оформя в писмен вид.

Прокурорите се назначават и освобождават от длъжност от главния прокурор. Те не могат да членуват в политически партии и сдружения.

4.5. Правомощия на прокуратурата по наказателни дела

Според Конституцията на Унгария прокуратурата провежда разследването по определени от закона дела, упражнява контрол относно законосъобразността на разследването по наказателни дела, повдига и поддържа обвинението по наказателни дела в съдебната фаза на наказателния процес и упражнява контрол за законосъобразното привеждане в изпълнение на влезлите в сила наказателни присъди.

От 1 януари 2003 г. е в сила нов Наказателно-процесуален кодекс на Унгария, който значително разширява правомощията на прокуратурата. На прокурора е възложено цялостното ръководство и контрол на досъдебната фаза на наказателния процес. Той е оправомощен да ръководи действията на органите по разследването, както и да участва активно в съдебната фаза на процеса.

5. Разследващи органи

С новия Наказателно-процесуален кодекс на Унгария се въвежда фигурата на т.нар. **съдия-следовател**, чиято основна функция е упражняването на контрол за законност на досъдебната фаза на наказателния процес. Неговите правомощия са свързани с произнасянето по мерките за неотклонение, с даването на разрешение за използване на специални разузнавателни средства, с разпита на анонимни свидетели и др. Новият кодекс предвижда и ограничения на възможността за участие на защитника на обвиняемия в досъдебната фаза на процеса при събирането на някои доказателства.

С приемането на новия Наказателно-процесуален кодекс на Унгария прокурорът става господар на процеса (*dominus litis*) в досъдебната фаза на наказателния процес. Разследването на

престъпленията може да се извършва както лично от прокурора, така и под негово ръководство от други органи, които са длъжни да спазват нарежданията и указанията на прокурора.

По начало разследването по наказателни дела се осъществява от **полицейските органи**. Полицията е част от **Министерството на вътрешните работи** и съответно – от **изпълнителната власт**. В Закона за полицията сред основните функции на полицията е посочено извършването на разследване по наказателни дела и предприемането на мерки за предотвратяване на извършването на престъпни деяния.

6. Взаимоотношения между прокурора и разследващите органи

Прокурорът упражнява контрол за законосъобразност спрямо действията на разследващите органи. Той е длъжен да осигури провеждането на разследване във всеки случай на констатирано престъпление от общ характер и да гарантира, че никой не е привлечен към наказателна отговорност или не е лишен от основните си права и свободи незаконно. При упражняването на контрол върху дейността на разследващите органи прокурорът има право да проверява предприетите действия по разследването, да проверява законосъобразността на задържането под стража, да разглежда жалбите срещу решенията на разследващите органи във връзка с процесуално-следствените действия, да нарежда започване на разследването и на допълнително разследване, ако това се налага за доизясняване на случая. Освен това прокурорът има право да извършва отделни процесуално-следствени действия самостоятелно и дори да изземва цялостното извършване на разследването.

Разследващият орган е длъжен да следва нарежданията на прокурора във връзка с разследването, включително относно задържането или освобождаването на задържани лица и налагането и изпълнението на други принудителни мерки. Ръководният разследващ орган има право да възразява пред горестоящия прокурор дадените му нареждания във връзка с конкретното разследване, но възражението не спира изпълнението им.

Република Финландия

Площ:	337 030 кв. км.
Население:	5,2 млн. души (2000 г.).
Столица:	Хелзинки.
Официален език:	фински, шведски.
Религия:	протестанти (92%).
Парична единица:	евро (финландска марка до 2002 г.).
Административно деление:	5 провинции.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран чрез преки и тайни избори за срок от 6 г. Законодателен орган - президент и еднокамарен парламент. Изпълнителен орган - Държавен съвет, назначаван от президента.

1. Общи бележки

Правната уредба на съдебната власт във Финландия се съдържа в Конституцията, Процесуалния кодекс, Закона за административното правосъдие, Закона за прокуратурата, Закона за районните прокурори, Наказателно-процесуалния кодекс, Закона за предварителното разследване, Закона за полицията и др.

Според Конституцията на Финландия всеки има право на достъп до правосъдие във възможно най-кратки срокове. Конституцията предвижда осигуряване на гаранции за справедлив процес и за доброто функциониране на администрацията. Сред основните гаранции за това са независимостта на съдебната власт, принципът за открито провеждане на съдебния процес, правото на всеки да бъде изслушан, правото на мотивирано съдебно решение или присъда, правото на обжалване и др.

Съдиите във Финландия се назначават от президента и се освобождават от длъжност само при влязло в сила решение на съд.

Общото понятие за съдебна администрация във Финландия включва: администрациите на независимите съдилища, прокуратурата, органите, които привеждат в изпълнение влезлите в сила съдебни актове, администрацията на затворите и пробационните служби и др. Съдебната администрация е призвана да гарантира правната сигурност.

2. Съдилища

Съдилищата във Финландия са няколко групи: **общи съдилища**, които включват Върховен съд, апелативни съдилища и районни съдилища, **обща административни съдилища** – Върховен административен съд и окръжни административни съдилища, и **специализирани съдилища**.

Конституцията на Финландия забранява създаването на извънредни съдилища. Изрична конституционна разпоредба оправомощава двете висши съдебни инстанции – Върховния и Върховния административен съд – да отправят предложения до правителството за законодателни изменения или за приемането на нови нормативни актове.

2.1. Общи съдилища

На върха на системата от общи съдилища във Финландия стои Върховният съд. Той разглежда като последна инстанция граждански, търговски и наказателни дела. Всеки съд е компетентен при констатирано противоречие между нормативен акт и Конституцията да приложи конституционната разпоредба. При несъответствие на нормативен акт с такъв от по-висок ранг в нормативната йерархия съдът прилага нормативния акт от по-висш ранг.

2.1.1. Районни съдилища

Районните съдилища са основните първоинстанционни съдилища във Финландия. Те разглеждат наказателни и граждански дела. Техните решения се обжалват пред апелативните съдилища. Районните съдилища във Финландия са 61 на брой. Всеки районен съд се оглавява от председател, а останалите съдии в него са с ранг на “районни съдии”. По някои дела в съдебния състав участват и съдебни заседатели.

2.1.2. Апелативни съдилища

Първоинстанционните решения на районните съдилища подлежат на въззивен контрол от апелативните съдилища. Освен това апелативните съдилища функционират и като първоинстанционни по изрично определени в закона дела. Например Хелзинкският апелативен съд е първоинстанционен съд по спорове по международно частно семейно право.

Във Финландия има шест апелативни съдилища.

2.1.3. Върховен съд

Основната функция на Върховния съд е да дава предварителни указания относно тълкуването на закона по искане на съдилищата във връзка с конкретно разглеждани от тях случаи. Върховният съд разглежда жалби срещу решенията на апелативните съдилища. Той създава съдебни прецеденти във водещи съдебни дела и така унифицира съдебната практика.

Положителна процесуална предпоставка за разглеждането на дело пред Върховния съд е получаването на разрешение за обжалване, което се издава от самия Върховен съд.

Освен чисто правораздавателни функции Върховният съд има и други правомощия. Той съветва президента при упражняване на правото му на помилване, както и правителството относно процедурата по екстрадиция. Върховният съд участва и в законодателния процес в различни негови фази. Президентът може да се допитва до Върховния съд преди да издаде решение за публикуване на законодателните актове на парламента. Самият Върховен съд има право да отправя предложения до президента за приемане от парламента на нови нормативни актове или за изменението на вече приети такива.

2.2. Специализирани съдилища

Специализирани съдилища във Финландия са трудовите, пазарните и осигурителните съдилища. До 2003 г. съществуват и специализирани съдилища, които разглеждат спорове относно наемни отношения. Понастоящем тази категория дела се разглеждат от общите граждански съдилища. Делата, подсъдни на т.нар. поземлени съдилища, от 1 март 2001 г. са преразпределени към осем от районните съдилища. Друг вид специализирани съдилища, които са премахнати от 1 март 2000 г., са съдилищата по водно право.

2.2.1. Пазарни съдилища

Пазарният съд е нова юрисдикция във Финландия. Той функционира от 1 март 2002 г., като замества Съвета по конкуренцията и стария пазарен съд. Компетентността на този съд се отнася до налагане на имуществени санкции при нелоялна конкуренция, контрол по вливанията и сливанията на търговски предприятия, разрешаване на спорове между омбудсмана за закрила на потребителите и търговците относно това дали стоките и услугите им са предлагани по некоректен начин на пазара.

2.2.2. Трудови съдилища

Трудовите съдилища разглеждат само спорове относно колективни трудови договори. Извън тяхната подсъдност остават индивидуалните трудови спорове, които се разглеждат от общите граждански съдилища, и споровете относно индивидуалните служебни правоотношения, подсъдни на общите административни съдилища.

2.2.3. Съдилища по общественото осигуряване

Споровете, свързани с общественото осигуряване при трудова злополука и професионално заболяване, пенсиониране поради навършен осигурителен стаж и възраст на работници или служители и др. са от компетентността на съдилищата по общественото осигуряване. Извън компетентността на тези съдилища остават споровете относно доброволното допълнително обществено осигуряване, което е изградено на частен капиталов принцип. В повечето случаи преди да бъдат сезирани съдилищата по общественото осигуряване е необходимо решението на осигурителния орган първо да се обжалва по административен ред.

2.3. Общи административни съдилища

Административните актове подлежат на съдебен контрол за законосъобразност от **административните съдилища**, чиито решения от своя страна се обжалват пред **Върховния административен съд**. Той е последна съдебна инстанция в административното правораздаване.

При издаването на административни актове централните и местните административни органи са длъжни да уведомяват гражданите и юридическите лица за това пред кого и в какъв срок могат да обжалват тези актове.

Във Финландия има осем регионални административни съдилища и още един административен съд за автономните острови Аланд. Върховният административен съд е общ за цяла Финландия. Той включва председател и 20 върховни съдии. Съдът е разделен на три отделения. Принципно обжалването на решенията на административните съдилища пред Върховния административен съд не е обусловено от получаването на разрешение за обжалване, за разлика от процедурата пред другия Върховен съд на Финландия.

2.4. Висш съд по импийчмънт

Този съд е извън общата система от съдилища. Той разглежда дела по обвинения срещу министри, канцлера по правосъдието, парламентарния омбудсман, съдиите от Върховния съд или от Върховния административен съд за незаконосъобразни действия по служба. Неговият състав включва председателя на Върховния съд, който е председател на Висшия съд по импийчмънта, председателя на Върховния административен съд, трите най-висши по ранг апелативни съдии и пет членове, избрани от парламента с четиригодишен мандат.

Решението за повдигане на обвинение срещу член на правителството, срещу канцлера по правосъдието и срещу парламентарния омбудсман се взема от парламента след съобразяване със становището на Комисията по конституционно право. Обвинението се повдига и поддържа пред Висшия съд по импийчмънта от главния прокурор.

Ако канцлерът по правосъдието, парламентарният омбудсман или правителството сметат, че президентът на републиката е извършил държавна измяна или престъпление срещу човечеството, въпросът се отнася пред парламента. В този случай при решение на парламента с мнозинство от три четвърти от общия брой на депутатите за повдигане на обвинение, главният прокурор повдига и поддържа обвинението срещу президента на републиката пред Висшия съд по импийчмънт.

2.5. Канцлер по правосъдието

Канцлерът по правосъдието следи за законосъобразността на актовете на правителството и на президента на републиката, както и

за спазването на закона от съдилищата, другите държавните органи, институции и служители при изпълнение на публичноправните им функции. Канцлерът по правосъдието следи и за спазването на основните права и свободи на гражданите. При искане от страна на правителството, президента или министрите канцлерът по правосъдието може да им предоставя своето становище по поставен правен проблем. Той изготвя годишен доклад пред правителството и парламента относно дейността си и относно спазването на законността в страната.

3. Прокуратура

Прокуратурата във Финландия се ръководи от главен прокурор, който се назначава от президента на републиката. Основната функция на финландската прокуратура е да следи за всяко престъпно деяние да се реализира съответна наказателна отговорност.

Прокуратурата във Финландия се състои от Главна прокуратура и местни прокурорски органи.

Начело на **Главната прокуратура** стои главният прокурор, който упражнява общи организационни правомощия във връзка с цялостната дейност на прокуратурата. Освен главния прокурор към Главната прокуратура има заместник главен прокурор и 13 държавни прокурори. Те имат функции по повдигане и поддържане на обвинението по определени наказателни дела, които са с най-голямо обществено значение. Главният прокурор издава задължителни за всички прокурори указания и координира и унифицира прокурорската практика. Той назначава местните прокурори. Главният прокурор може да иземе определен случай от компетентността на съответния прокурор, да го разпредели на друг или сам да го разгледа, но не може да се намесва в конкретната работа на прокурорите, като им нареди какво заключително постановление да издадат, тъй като те са независими, формират свободно вътрешно убеждение по всяко дело и носят съответната отговорност за това. Главният прокурор представлява прокуратурата лично или чрез останалите държавни прокурори пред Върховния съд. Той повдига и поддържа обвиненията срещу министри, президента, канцлера по правосъдието и парламентарния омбудсман пред Висшия съд по импийчмънта.

Местните прокурорски органи са: районните прокуратури и прокурорските служби към общата окръжна администрация.

Освен т.нар. **общии прокурори** във Финландия има и **специализирани прокурорски органи**. Това са **канцлерът по правосъдието** и **парламентарният омбудсман**. Те имат определени прокурорски функции по силата на Конституцията на страната. Канцлерът по правосъдието или парламентарният омбудсман са органите, които могат да повдигат обвинение за извършено престъпление във връзка със службата от страна на съдия, както и в други определени със закон случаи.

4. Разследващи органи

Предварителното разследване по наказателни дела във Финландия се осъществява от **полицейските органи**, които са част от **изпълнителната власт**.

След приключването на разследването полицейските органи препращат делото на прокуратурата, която прави преценка на събрания доказателствен материал. Прокурорът не е обвързан от заключението на полицейските органи. Той сам преценява във всеки конкретен случай дали има извършено престъпление, дали конкретното лице е негов извършител и дали са събрани достатъчно доказателства за повдигането на наказателно обвинение пред съд.

Република Франция

Площ:	547 030 кв. км.
Население:	59,3 млн. души (2000 г.).
Столица:	Париж.
Официален език:	френски.
Религия:	католици (80%).
Паритна единица:	евро (френски франк до 2002 г.).
Административно деление:	95 департамента.
Държавно устройство:	република. Държавен глава – президент, избран чрез общо и пряко гласуване за срок от 5 г. (от 2000 - за 7 г.). Законодателен орган – Национално събрание (двукамарен парламент). Изпълнителен орган – президент и Министерски съвет, назначаван от президента.

1. Общи бележки

Съдебната система в Република Франция е диференцирана на различни нива и в различни органи и институции. Специализацията във функционално отношение позволява ефективното реализиране на правомощията на съдебните органи, но от друга страна, усложнява в голяма степен както организационната им структура, така и възможността за обзорно представяне на основните съдебни органи и техните правомощия. Конституционноправната рамка предвижда функцията на гарант на независимостта на съдебната власт да бъде възложена на президента на Френската република, като същевременно той е титуляр на изпълнителната власт. В упражняването на тази функция президентът е подпомаган от Висшия магистратски съвет.

Прокуратурата във Франция е част от съдебната власт, но прокурорите не са несменяеми, за разлика от съдиите.

Функции във връзка с разследването на извършени престъпления имат съдия-следователите, прокурорите и съдебната полиция.

Основните нормативни актове, уреждащи организацията и функционирането на органите от съдебната система, са Конституцията на Франция от 4 октомври 1958 г., Кодексът за организацията на съдебната власт, Гражданско-процесуалният кодекс, Наказателно-процесуалният кодекс, Кодексът на труда, Общественоосигурителният кодекс, Кодексът на административното правосъдие и др.

2. Управление на съдебната власт

2.1. Висш магистратски съвет

Управлението на съдебната власт във Франция е регламентирано в Конституцията. Органът на управление на съдебната власт се нарича **Висш магистратски съвет** (Le Conseil Supérieur de la Magistrature). Чл. 65 от Конституцията предвижда, че Висшият магистратски съвет се председателства от президента на републиката, а негов заместник-председател по право е министърът на правосъдието.

Специфика на френската съдебна система са организацията и съставът на Висшия магистратски съвет. Той включва две сравнително обособени структури, едната от които е компетентна по отношение на **съдиите** (magistrats du siège), а другата – по отношение на **прокурорите** (magistrats du parquet).

Членовете на тези две формации са определени в Конституцията. В структурата, компетентна за съдиите, освен президента на републиката, влизат още министърът на правосъдието, който е и пазител на държавния печат, петима съдии, един прокурор, един член на Върховния административен съд (наречен Държавен съвет – Conseil d'Etat) и трима други членове, които не са представители нито на законодателната, нито на съдебната власт, предложени съответно от президента, от председателя на Долната камара на парламента – Националното събрание (Assemblée Nationale) и от председателя на Горната камара на парламента – Сената (Sénat). Съставът на структурата с компетенции по отношение на прокуратурата е аналогичен, като разликата е в това, че в нея влизат пет прокурора и един магистрат. Останалите членове извън съдебната власт са същите.

Секцията на Висшия магистратски съвет, която е компетентна по отношение на съдиите, прави предложение за избирането на съдиите от Върховния касационен съд (Cour de cassation), на първия председател на апелативните съдилища и на председателя на окръжния съд (tribunal de grande instance). За назначаването на останалите съдии е необходимо одобрение от негова страна. Висшият магистратски съвет функционира като Дисциплинарен съвет (Conseil de discipline) по отношение на съдиите.

Секцията на Висшия магистратски съвет, която е компетентна по отношение на прокурорите, дава становище при назначаването на прокурорите, с изключение на тези постове в прокуратурата, относно които решението се взема от Министерския съвет. При налагането на дисциплинарни наказания на прокурорите Висшият магистратски съвет също дава становище.

2.2. Общи събрания на магистратите

Към отделните съдилища/юрисдикции има Общо събрание на магистратите, в което наред със съдиите, влизат и прокурорите към съответния съд. Негов председател е председателят на съда. Освен този

общ орган на управление на съдиите и прокурорите, към съдилищата, към които има прокуратура, функционира и Общо събрание на прокурорите към съответния съд, което се председателства от най-висшестоящия по ранг прокурор. Конкретните правомощия на тези органи са изброени в Кодекса на организацията на съдебната власт.

3. Съдилища

Съдебната система във Франция е силно диференцирана. Обособена е система от граждански съдилища, от наказателни съдилища, и система от различни видове специализирани съдилища. Така изброените съдилища са първоинстанционни, като въззивна инстанция е апелативният съд, а касационна – Върховният касационен съд. Освен тези съдилища съществува и система от административни съдилища, чиято апелативна инстанция е апелативният административен съд, а касационна – Държавният съвет, който упражнява функции на Върховен административен съд.

3.1. Първоинстанционни съдилища

Първоинстанционните съдилища се делят на граждански, наказателни и специализирани.

3.1.1. Общи граждански съдилища

Общи граждански съдилища са т.нар. tribunal d'instance, който може да се оприличи на районен съд, т.нар. tribunal de grande instance, аналогичен на окръжен съд, и създадения през 2002 г. juge de proximité, който напомня фигурата на мировия съдия.

Мировите съдии (jurisdiction de proximité) се създават през 2002 г. в съдебните райони на апелативните съдилища. Те са първа и последна инстанция по граждански дела с цена на иска до 4000 евро. Процедурата, която се прилага в тези юрисдикции, е тази, предвидена за районните съдилища. Съдебният състав е едноличен. Мировият съдия е длъжен първо да се опита да спогоди страните. Специфично за мировия съдия е, че той може да правораздава на всяко публично място, което е удобно за страните. Това е причината буквалното му френско наименование да отразява идеята за близост до населението при упражняването на правораздавателната функция.

Районните съдилища (tribunaux d'instance) също се създават в районите на всеки апелативен съд. Ако специален закон не предвижда друго, районният съд разглежда граждански дела с цена на иска до 10 000 евро и други дела, които по силата на закон са му разпределени. Районният съд заседава в състав от един съдия.

Окръжните съдилища (tribunaux de grande instance) имат изключителна компетентност относно дела, свързани с брак, развод, фактическа раздяла, родство, осиновяване; безвестно отсъствие, режим на съпругеската имуществена общност, наследяване, спорове за

гражданство, вещни искове, реални залози, искове за обявяване на нищожността или изтичането на срока на патенти за изобретения, спорове за нелоялна конкуренция, искове за закрила на промишлени и търговски марки, географски означения, искове за прекратяване на асоциации (юридически лица с нестопанска цел), спорове във връзка с общественото осигуряване при трудова злополука и професионално заболяване на земеделските производители, които не са наети по трудов договор, данъчни спорове в случаите, предвидени от Общия данъчен кодекс и др. В населените места, в които няма търговски съдилища, окръжният съд е този, който изпълнява техните функции. Окръжният съд заседава в колегиален състав, освен ако специален закон не предвижда друго. Обикновено Съдебният състав се състои от трима съдии, като в определени хипотези може да заседава и един съдия. При разглеждане на делото от един съдия по искане на страните или по решение на съдията делото може да се предостави за разглеждане от колегиален съдебен състав.

Към окръжния съд има **съдия-изпълнител** (un juge de l'exécution), чиито функции се упражняват от председателя на окръжния съд, който може да делегира правомощията си на един или повече съдии от същия съд, фиксирайки времевия и териториалния обхват на тази делегация.

Общите граждански съдилища са компетентни да разглеждат спорове за обезщетения при пътнотранспортни произшествия, като компетентността между тях се разпределя в зависимост от цената на иска.

3.1.2. Наказателни съдилища – общи и специализирани

Функции на общи първоинстанционни наказателни съдилища изпълняват мировият съдия (la juridiction de proximité), полицейският трибунал (tribunal de police), изправителният съд (tribunal correctionnel), углавният съд (cour d'assises). Специализирани първоинстанционни наказателни съдилища са военните съдилища (des juridictions des forces armées) и изпълнителните наказателни съдилища (les tribunaux de l'application des peines).

Компетентността на наказателните съдилища се разпределя в зависимост от вида и тежестта на извършеното престъпление. Във Франция престъпленията са систематизирани в няколко големи групи, в рамките на които има различни степени. От 1 април 2005 г. **мировият съдия** (juridiction de proximité) е компетентен да разглежда нарушения от първите четири степени, а **полицейският трибунал** (tribunal de police) разглежда нарушенията от пета степен като например леки телесни повреди и нарушения, за които се налага наказание отнемане на разрешението за управление на моторно превозно средство. С декрет на Държавния съвет разглеждането на определени нарушения от първите четири степени може да бъде предоставено на полицейския трибунал. Той е компетентен и в хипотезите на подсъдност поради връзка между делата относно две различни нарушения, едното от които е от компетентността на мировия съдия, а другото – на полицейския трибунал. Както мировият съдия, така и полицейският трибунал заседават в едноличен съдебен състав. Кодексът за организацията на съдилищата предвижда, че

когато районният съд разглежда наказателни дела за нарушения, се нарича полицейски трибунал.

Исправителен съд (tribunal correctionnel) се нарича окръжният съд (e tribunal de grande instance), когато разглежда наказателни дела. Той разглежда т.нар. деликти (délits). С това понятие се обозначава вид престъпления, които се наказват с лишаване от свобода до 10 години или глоба в размер на минимум 3 750 евро. Съдебният състав е тричленен и се състои от професионални съдии.

Углавен съд (la cour d'assises) има в Париж и във всеки департамент. Неговата компетентност като първоинстанционен съд се отнася до най-тежките престъпления, за които се предвижда наказание доживотен затвор. Съдебният състав в този случай е съставен от трима съдии и девет съдебни заседатели. Освен това този съд може да бъде и апелативна инстанция относно същите дела, като тогава заседава в състав от трима съдии и 12 съдебни заседатели. Съдебните заседатели се произнасят наред със съдиите както по въпроса за вината, така и по въпроса за вида и размера на налаганото наказание.

Уредбата относно **военните наказателни съдилища** се съдържа освен в Наказателно-процесуалния кодекс, и в Кодекса на военното правосъдие, а тази за **наказателно-изпълнителните съдилища** – в Наказателно-процесуалния кодекс. Във френската система от съдебни органи има и специализиран съдия по налагането на мерките за неотклонение и по-специално относно задържането под стража (**juge des libertés et de la détention**).

3.1.3. Специализирани съдилища

Специализирани съдилища са търговските, трудовите, аграрните и съдилищата относно общественото осигуряване и т.н.

Търговските съдилища (les tribunaux de commerce) са първоинстанционни, а жалбите срещу решенията им се разглеждат от апелативния съд. Съдебният състав в търговските съдилища се състои от съдии, които се избират. В населените места, в които няма търговски съд, делата от неговата компетентност се разглеждат от окръжния съд. На търговския съд са подсъдни делата между търговци или между търговци и търговски дружества, дела, които се отнасят до абсолютните търговски сделки, спорове между съдружници в търговско дружество и др. Те разглеждат и делата във връзка с търговската несъстоятелност, оздравяването на търговското предприятие и ликвидацията на търговския субект.

В зависимост от цената на иска търговският съд е първа и последна съдебна инстанция или решението му подлежи на съдебен контрол от апелативния съд. Към търговския съд се води търговският регистър. Търговският съд заседава в състави от трима съдии, като в определени случаи съставът е едноличен. Председател на състава е председателят на търговския съд или друг съдия с не по-малко от три години стаж като съдия в търговския съд. Съдиите от търговския съд се избират първоначално за две години, а при повторно избиране – за четиригодишен мандат. За председател на търговския съд може да бъде избран съдия с не по-малко от шест години стаж като такъв. Съдиите в търговския съд не получават възнаграждение. Те

се избират от средите на търговците и индустриалците. Съдия от даден търговски съд не може да бъде едновременно съдия и в друг търговски или трудов съд.

На **трудовете съдилища** (les conseils de prud'hommes) са подсъдни споровете между работодатели и работници във връзка с трудови договори или договори за изпитване. Размерът на иска е без значение и всяко споразумение или клауза, което изключва подсъдността на трудовете съдилища, е нищожно. От компетентността на трудовете съдилища са изключени споровете по общественото осигуряване и други спорове, за които специален закон предвижда друга подсъдност. Споровете във връзка с граждански договори или служебни правоотношения са подсъдни на административните съдилища.

Съдиите в трудовете съдилища са избираеми и представляват в равно съотношение работодателите и работниците. Съставът на трудовия съд включва трима представители на работодателите и трима представители на работниците.

В рамките на трудовия съд са обособени пет отделения: подбор на кадри, индустрия, търговия и търговски услуги, земеделие и други дейности. Разпределението на делата е в зависимост от принадлежността на работодателя и съответно на работника към определен икономически сектор.

При разглеждането на трудово дело първа и задължителна фаза на процеса е опитът за помиряване на страните. Едва при непостигане на съгласие се пристъпва към разрешаване на спора от съда.

Относно правната уредба на **съдилищата по общественото осигуряване** (les juridictions de sécurité sociale) Кодексът за организацията на съдебната власт препраща към Общественоосигурителния кодекс. На тези съдилища са подсъдни споровете между органите по общественото осигуряване и осигурените лица относно присъединяването на лицето към определен режим на общественото осигуряване, изчисляването и изплащането на осигурителните вноски и на обезщетенията по общественото осигуряване. Съдилищата по общественото осигуряване не са компетентни да разглеждат споровете относно експертизата на работоспособността и относно доброволното допълнително общественото осигуряване при пенсиониране.

Съставът на съда включва председател на състава (съдия от окръжния съд) и членове, които се избират за срок от три години от първия председател на апелативния съд измежду кандидатури, представени от представителните работодателски организации.

Аграрният или земеделски съд (tribunal paritaire de baux ruraux) разглежда точно определени в Земеделския кодекс спорове между собственици на земеделска земя и техните наематели по повод на наемните отношения между тях. Относно непосочените в Земеделския кодекс спорове са приложими правилата за разпределение на подсъдността между общите съдилища.

Друга специализирана съдебна юрисдикция е **съдията относно принудителното отнемане** на частна собственост в полза на държавата.

Във Франция съществува и диференцирана система от **юрисдикции за непълнолетни** (les juridictions des mineurs). Наказателните дела срещу непълнолетните – навършили 16 години – се разглеждат от **наказателен съд за непълнолетни** (la cour d'assises des mineurs). Наказателните дела срещу малолетни се разглеждат от т.нар. **трибунал за деца** (le tribunal pour enfants). На него са подсъдни и делата за деликти и нарушения от пета степен, извършени от малолетни, когато са му препратени от детския съдия или от съдия-следователя. **Детски съдия** (le juge des enfants) има към всеки трибунал за деца. Принципно той разглежда делата за деликти и нарушения от пета степен, извършени от малолетни. Изборът на детски съдия се прави измежду съдиите в окръжния съд на съответния съдебен район.

3.2. Апелативен съд

Апелативният съд (la Cour d'Appel) е основният второинстанционен съд във Франция. Той преразглежда делата, по които първоинстанционният съд е постановил решение. От неговата компетентност като втора инстанция са както наказателни и граждански дела така и търговски дела, и дела относно общественото осигуряване. Апелативният съд преразглежда делата, постановени от районния, окръжния, търговския, трудовия (над определена цена на иска), аграрния съд, съда за общественото осигуряване, полицейския трибунал, изправителния трибунал, съдия-следователя. Изключение прави углавния съд, жалбите срещу решенията на който се разглеждат от друг разширен състав на углавния съд.

Апелативният съд се произнася и по фактическата страна на делото, и по правната квалификация на спора. Той може да потвърди решението на първоинстанционния съд или да го отмени изцяло или отчасти, като в този случай се произнася по съществуващото на делото.

В апелативния съд има само професионални съдии. Всеки апелативен съд има специализирани отделения (гражданско, наказателно, търговско, по общественото осигуряване и др.).

3.3. Върховен касационен съд

Върховният касационен съд (la Cour de cassation) разглежда жалбите срещу решенията на общите съдилища. Той не разглежда делото по същество, освен ако специален закон не предвижда това изрично. Касационният съд има шест отделения: пет граждански и едно наказателно. Върховният касационен съд правораздава като отделение, като смесена колегия или като Пленум. Смесената колегия се сформира, когато делото е от компетентността на повече от едно отделение на съда или е решено или би могло да бъде решено по различен начин от различните отделения. Пленумът на Касационния съд правораздава, когато е поставен принципен въпрос, тъй като съществува противоречива съдебна практика било сред съдиите, които разглеждат делата по същество, било между

тях и върховните съдии. Освен това за сезирането на Пленума е необходимо делото веднъж да е стигнало до Върховния съд, решението по него да е отменено, да е върнато за преразглеждане на друг състав, след което новото решение се атакува на същото основание, на което е било атакувано и първото решение пред Върховния съд. Смесената колегия и Пленумът на Върховния касационен съд са длъжни да се произнесат, дори и при допуснати процесуални нарушения при сезирането им.

При отмяна на съдебното решение Върховният касационен съд връща делото за ново разглеждане от еднакъв по вид и степен съд на този, произнесъл решението или определението, което е отменено, или от същия съд, но от друг негов състав. При повторното разглеждане на делото за съда, който го пререшава, са задължителни указанията на Пленума на Върховния касационен съд относно тълкуването на закона.

Върховният касационен съд може да не връща делото за ново разглеждане от нисшестоящ съд, ако не е необходимо произнасяне по съществуването на делото, както и ако делото е изяснено от фактическа страна и е необходимо само прилагането на друга материалноправна норма към така установените факти. В тези хипотези Върховният касационен съд се произнася с окончателно решение.

Специфика на френската правна система е възможността на общите съдилища, преди да се произнесат по дадено дело, да сезират Върховния касационен съд с искане за мнение относно тълкуването на новите правни разрешения, които създават сериозни затруднения за правоприлагането и възникват често като проблем в практиката и които те трябва да приложат по конкретното дело. Това искане не подлежи на обжалване. Върховният касационен съд се произнася в тримесечен срок от сезирането му. Разглеждането на делото спира до произнасянето на Касационния съд или до изтичането на предвидения срок за произнасяне. Мнението на Касационния съд не е задължително за сезирания съд, но задължително се съобщава на страните по делото.

3.4. Административно правосъдие

Административното правосъдие е концентрирано в отделна система от съдилища. Правната уредба се съдържа в самостоятелен нормативен акт – Кодекс на административното правосъдие.

3.4.1. Административни съдилища

Административните трибунали (les tribunaux administratifs) са основният първоинстанционен съд по административни дела с изключение на делата, по които е предвидено първа и единствена инстанция да е Държавният съвет, който изпълнява функции, аналогични на тези на Върховния административен съд в българската съдебна система.

Административните трибунали разглеждат административни дела между частноправни субекти и държавната администрация, регионите, департаментите, общините или държавните

предприятия. Примери за такива дела са отказът да бъде издадено разрешително за строеж, обжалването на решение за застрояване на определен терен като автомобилен път, оспорването на принудително отнемане на частна собственост за държавни нужди, молбата за обезщетяване на вреди, причинени от действията на публичната администрация, отказът от издаване на разрешение за пребиваване във Франция, споровете за удържане и възстановяване на данъци, експулсирането на чужденци и др.

Освен административните трибунали има и **специализирани административни юрисдикции**. Такива са: Комисията по жалбите на бежанците, Комисията за социални помощи в даден департамент, Дисциплинарната секция на професионалните сдружения, Комисията за обезщетяване на репатрираните и др.

Апелативна инстанция относно решенията на административните трибунали са **административните апелативни съдилища** (*les cours administratives d'appel*), а в изрично определени случаи – Държавният съвет (Върховен административен съд). Председател на всеки апелативен съд е член на Държавния съвет (съдия от Върховния административен съд), който се обозначава с понятието "*conseiller d'Etat en service ordinaire*".

Административните трибунали и апелативните административни съдилища функционират не само като правораздавателни институции, но и като консултативни органи.

3.4.2. Държавен съвет (*Le Conseil d'Etat*)

Държавният съвет или Върховен административен съд е висша съдебна инстанция по административни дела. Компетентността му обхваща произнасянето като касационна инстанция по жалби срещу решения на различни административни инстанции и правораздаване като първа или апелативна инстанция в определени от закона случаи.

Наименованието "съвет" се дължи на консултативната функция, която този орган упражнява спрямо правителството. Държавният съвет участва в изготвянето на законите и правилниците за приложението им и дава мнение относно проектите за декрети и всеки друг проект на нормативен акт, за който е предвидено участието му от органичен или обикновен закон, от подзаконов нормативен акт или във всеки друг случай, когато правителството прецени, че това е необходимо във връзка с нормотворческата му дейност. Държавният съвет може и да изготвя текстове на нормативни актове, когато това бъде поискано от правителството.

Както министър-председателят, така и другите министри могат да искат консултации от Държавния съвет относно различни въпроси в административната сфера. От друга страна, самият Държавен съвет по собствена инициатива може да привлече вниманието на държавните органи върху законодателни, подзаконови или административни реформи, които той счита, че биха били полезни за обществото.

Контролните правомощия на Държавния съвет се упражняват по отношение на административните юрисдикции. Аналогично на

общите съдилища, административните трибунали и апелативните административни съдилища също имат възможност, преди да се произнесат по дадено дело, да сезират Държавния съвет с искане за мнение относно тълкуването на нови правни разрешения, които създават сериозни затруднения за правоприлагането и възникват често като проблем в практиката и които те трябва да приложат по конкретното дело. Това искане не подлежи на обжалване. Държавният съвет в ролята му на Върховен административен съд се произнася в тримесечен срок от сезирането му.

Общото събрание на Държавния съвет може да бъде председателствано от министър-председателя, а при отсъствието му – от министъра на правосъдието. Членовете на Държавния съвет са заместник-председател, председатели на отделения, редовни и извънредни държавни съветници, служител по жалбите, одитори от първа и от втора степен. Заместник-председателят на Държавния съвет се назначава с декрет на правителството по предложение на министъра на правосъдието, като се избира между председателите на отделения в Държавния съвет или между редовните държавни съветници.

Държавният съвет има отделение по споровете и няколко административни отделения. Към заместник-председателя на съвета има консултативна комисия, която разглежда въпросите за статута и дисциплинарната отговорност на членовете на този орган.

3.5. Специализирани висши съдилища

Конституцията на Франция предвижда специализиран висш съд, наречен **Висш съд** (Haute Cour de Justice), който е компетентен да се произнася по въпроса за отговорността на президента на републиката за държавна измяна. Този съд е съставен от членове, избрани поравно от Националното събрание и от Сената.

Специализирана е и съдебната институция, която се произнася по наказателната и гражданската отговорност на членовете на правителството относно престъпленията и деликтите, извършени от тях във връзка с работата им като министри. Този съд се нарича **Съд на републиката** (Cour de Justice de la République). Съдът на републиката е обвързан от нормите на материалните и процесуалните закони във връзка с квалификация на престъплението, доказването, размера на наказанието и др. Съставът му включва 15 съдии, 12 от които са представители на законодателната власт, избрани поравно измежду членовете на Националното събрание и на Сената. Останалите трима са съдии от Върховния касационен съд, като един от тях е председател на Съда на републиката. Всяко физическо или юридическо лице, което претендира, че е претърпяло вреди от престъпление или деликт, извършен от член на правителството във връзка с неговата работа, може да подаде жалба до комисията по жалбите към Съда на републиката. Тази комисия преценява дали жалбата да се препрати на главния прокурор към Върховния касационен съд, за да може той да сезира Съда на републиката. Този прокурор може и служебно да сезира Съда на републиката при положително становище на комисията по жалбите.

4. Прокуратура

4.1. Общи бележки

Прокуратурата (le Ministère Public) във Франция е част от **съдебната власт**. Този извод може да се направи от конституционните разпоредби, предвиждащи обособяването на две групи магистрати – съдии (magistrats du siège) и прокурори (magistrats du parquet) и определящи общ орган за тяхното управление, като в рамките на този орган са обособени самостоятелни структури за управлението на двата вида магистрати.

Прокурорите за разлика от съдиите не са несменяеми. Критериите за подбор на съдии и на прокурори са еднакви.

Изпълнителната власт има определени правомощия по отношение на прокуратурата. **Министърът на правосъдието** ръководи и осъществява политиката на правителството в областта на наказателното преследване и следи за изпълнението ѝ на територията на цялата страна. За тази цел той може да издава общи инструкции до прокуратурата, свързани с реализирането на наказателното преследване. Министърът на правосъдието има право да уведомява главния прокурор за нарушения на наказателния закон, които са му известни, както и чрез издаването на писмена инструкция да му нареди да бъде започнато наказателно преследване или да бъде сезиран компетентния съд.

Прокуратурата се нарича **публично министерство**, тъй като основното ѝ предназначение е свързано със защитата на интересите на обществото, със защитата на уязвимите членове на обществото, с осигуряване на спазването на обществения ред и с гарантирането на гражданския мир.

4.2. Структура на прокуратурата

Пред Върховния касационен съд прокуратурата се представлява от главния прокурор (Procureur Général), първия заместник главен прокурор (Premier avocat général) и заместник главни прокурори (avocats généraux).

Прокурори към апелативните съдилища са главният прокурор, заместник главни прокурори и заместници на тези прокурори.

Прокурорските рангове към окръжния съд са прокурор на републиката (Procureur de la République), първи заместник прокурори на републиката и прокурори на републиката.

Упражняването на правомощията на прокуратурата е изрично предоставено на главния прокурор. Заместник главните прокурори и техните заместници участват в упражняването на прокурорските правомощия под методическото ръководство на главния прокурор. Към апелативните и към окръжните съдилища има списъци на прокурорите към тези съдилища.

4.3. Функции на прокуратурата

По наказателни дела прокуратурата е органът, компетентен да повдигне обвинение за извършено престъпление от общ характер срещу конкретен извършител. Прокурорите ръководят действията на съдебната полиция по време на разследването на извършени престъпления. Те могат да подават протести пред горестоящата съдебна инстанция при неправилно прилагане на закона. Прокуратурата контролира изпълнението на присъдите по наказателни дела и изтърпяването на наложеното наказание.

Според Наказателно-процесуалния кодекс прокуратурата участва в производства пред всяка юрисдикция, която разглежда наказателни дела. Всеки гражданин или организация, който има сведения за извършено престъпление, е длъжен да уведоми за това прокуратурата, като ѝ предостави всички сведения, с които разполага.

Прокуратурата предприема необходимите мерки за разкриването на извършени престъпления и тяхното преследване по предвидения законов ред. За тази цел прокурорите ръководят действията на служителите на съдебната полиция в съответния съдебен район.

Прокуратурата има контролни правомощия относно местата за изтърпяване на наказанията, като прокурорите са длъжни да ги посещават поне веднъж годишно, отразявайки броя и резултата от своите посещения в специален регистър. Прокурорите притежават всички правомощия, които Наказателно-процесуалният кодекс и други специални закони предоставят на съдебната полиция във връзка с разследването по наказателни дела. Прокурорите имат суверенни правомощия по отношение на решението за повдигане или не на наказателно обвинение пред съда. Те са оправомощени да сключват споразумение с обвиняемия при спазване на законовопредвидените предпоставки за това.

При упражняването на правомощията си прокурорите имат право във всеки един момент да поискат съдействието на полицията.

Главният прокурор може да издава задължителни инструкции до подчинените му прокурори относно поставянето на началото на наказателно преследване, както и сам да сезира компетентния съд с обвинителен акт срещу конкретен извършител. Главният прокурор следи за правилното прилагане на наказателния закон от прокуратурата към апелативните съдилища, както и за цялостното ефективно функциониране на прокурорските органи. Той координира и ръководи дейността на прокурорите на републиката, които са длъжни веднъж годишно да изготвят доклад до него относно дейността на подчинените им прокурори и относно приложението на наказателния закон.

5. Разследващи органи

5.1. Съдия-следовател

Към окръжните съдилища има **съдии-следователи** (le juges' instruction), а към апелативните съдилища – поне едно **следствено отделение** (la chambre de l' instruction). Според френския Наказателно-процесуален кодекс предварителното разследване е задължително за най-тежките престъпления (crime), факултативно за т.нар. деликти (délit) като вид престъпни деяния, както и е възможно при т.нар. нарушения (contravention) като най-лек вид престъпни посегателства, ако прокурор на републиката реши, че това е необходимо.

Съдия-следователят не може да започне разследването, ако не е сезиран с обвинителен акт от прокурор. Ако в хода на разследването съдия-следователят установи нови факти от значение за делото, които не са отразени в обвинителния акт, той трябва незабавно да уведоми прокурора на републиката. Съдия-следователят може да разследва само лица, по отношение на които има сериозни улики, че са извършили или са съучастници в извършването на престъпление. Той предварително трябва да позволи на обвинения да представи своята позиция относно случилото се в присъствието на неговия адвокат. От началото на разследването съдия-следователят е длъжен да уведоми пострадалия от престъплението за това и за правото му да се конституира като граждански ищец, както и за начина, по който да упражни това свое право.

Съдия-следователят предприема всички необходими следствени действия в съответствие с нормативните изисквания за разкриването на истината. Той е длъжен да бъде обективен, като събира доказателства както в полза на обвинението, така и в полза на защитата. Ако съдия-следователят не може лично да извърши определено процесуално-следствено действие, той може да изиска съдействието на съдебната полиция. В този случай той проверява извършените от тях действия. Съдия-следователят е длъжен да събере информация за личността на обвиняемия, за неговото материално положение, социален и семеен статус. При разследването на т.нар. деликти това не е задължително.

По всяко време на разследването прокурорът може да иска извършването на нови процесуално-следствени действия, които спомагат за разкриването на истината, като при това вземе пряко участие в извършването им. Ако съдия-следователят не удовлетвори това искане на прокурора, както и искането му за вземането на определена мярка за неотклонение, прокурорът издава мотивирано становище в петдневен срок от получаването на допълнителните обвинителни искания на прокурора. В противен случай прокурорът на републиката може сам да сезира в десетдневен срок следственото отделение (la chambre de l' instruction).

След изтичането на четиримесечен период от последното явяване на разследваното лице пред съдия-следователя, то може да подаде писмена молба до него с искане да бъде изслушано. Това трябва да се извърши в тридесетдневен срок от получаването на молбата.

Във всеки апелативен съд има поне едно следствено отделение (*une chambre de l'instruction*). Прокуратурата е представена пред него от главния прокурор или от неговите заместници. Главният прокурор сезира следственото отделение в срок от 48 часа при искане за задържане под стража и в 10-дневен срок от получаването на документите относно всяко друго искане. Относно искането за задържане под стража следственото отделение трябва да се произнесе във възможно най-кратки срокове. При неспазването им лицето се пуска на свобода.

5.2. Полицейските служители като разследващи органи

Полицейските служители и полицейските агенти осъществяват правомощията си във връзка с наказателния процес под ръководството и контрола на прокуратурата, която може да им възлага събирането на всякакви сведения, необходими за ефективното реализиране на правосъдието.

Във Франция има отделна структура в рамките на полицията, която обслужва съдебната система в зависимост от възложените ѝ задачи. Това е **съдебната полиция** (*la police judiciaire*). Тя функционира под ръководството на прокуратурата и се състои от **полицейски офицери, полицейски агенти и функционери**. В районите на апелативните съдилища тя е поставена под ръководството на главния прокурор и под контрола на следственото отделение.

Функциите на съдебната полиция са да следи за извършени нарушения на наказателния закон, да събира доказателства при установяване на извършено престъпление, да издирва извършителите на престъпления и да извършва други следствени действия, докато не бъде поставено началото на наказателно-процесуалното разследване. След сезирането на следствената юрисдикция (съдия-следователя или следственото отделение) съдебната полиция изпълнява задачите, които ѝ възложи тази юрисдикция и се подчинява на нейните нареждания.

Полицейските агенти (*agents de police judiciaire*) имат следните правомощия: те подпомагат дейността на офицерите на съдебната полиция (*les officiers de police judiciaire*), констатират извършени престъпления от различните степени и видове и съставят актове за това, получават писмени съобщения и декларации от всяко лице, което може да предостави някакви данни, улики, доказателства и сведения за извършени престъпления и за техните извършители. Полицейските агенти не могат да решават въпросите за мерките за неотклонение.

Помощниците на полицейските агенти (*agents de police judiciaire adjoints*) подпомагат дейността на полицейските офицери да съобщават на непосредствено горестоящите им ръководители за всяко престъпно посегателство, за което имат информация и да констатират извършените нарушения (*contraventions*) на Пътния кодекс. При констатирано нарушение помощниците на полицейските агенти могат да снемат евентуалните забележки или мнения на извършителя на деянието.

Република Чехия

Площ:	78 860 кв. км.
Население:	10,3 млн. души (2000 г.)
Столица:	Прага
Официален език:	чешки
Религия:	католици
Парична единица:	чешка крона
Административно деление:	14 области
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран от парламента за срок от 5 г. Законодателен орган - двукамарен парламент. Изпълнителен орган - правителство.

1. Общи бележки

Република Чехия е централноевропейска държава – една от новоприсъединилите се към Европейския съюз страни. Съдебната власт според Конституцията на страната от 1992 г. включва съдилищата и Конституционния съд на Чехия. Конституционната уредба на прокуратурата е включена в главата, уреждаща изпълнителната власт и по-специално в раздела за правителството, тъй като в Чехия изпълнителната власт има два титуляра – президентът на републиката и правителството. Разследването по наказателни дела се осъществява от полицейски служители под ръководството и контрола на прокуратурата.

2. Източници на правна уредба

Уредбата на статута и правомощията на Конституционния съд като част от съдебната власт се съдържа в Конституцията на Чехия (Глава IV, чл. чл. 83 - 89) и в Закона за Конституционния съд (Закон № 182/1993). Статутът на съдилищата е предмет на уредба в Конституцията (Глава IV, чл. чл. 81 – 82; 90 - 96) и в Закона за съдилищата и съдиите (Закон № 30/2000). Правната уредба на прокуратурата се съдържа в Конституцията (чл. 80) и в Закона за прокуратурата. Статутът на разследващите органи като част от полицейските органи е регламентиран в Закона за полицията. Взаимоотношенията между прокурорските и разследващите органи по наказателни дела са уредени в Наказателно-процесуалния кодекс.

3. Конституционен съд

Конституционният съд е орган на съдебната власт, но неговото положение е **извън общата структура на съдилищата**. Основната

му функция е свързана със защитата на конституционно установения ред в страната чрез гарантиране на спазването на върховенството на Конституцията. В Конституцията са изброени изчерпателно неговите правомощия, като основните сред тях се отнасят до обявяването на противоконституционността на закони и подзаконовни актове или на части от тях, както и разглеждането на жалби от граждани във връзка с нарушения на техни конституционно установени права или от местни органи на власт поради спор за компетентност между тях и централните органи на държавно управление.

Конституционният съд се състои от 15 съдии с 10-годишен мандат. Те се назначават от президента на републиката с одобрението на Сената. За конституционен съдия може да бъде избран всеки пълнолетен чешки гражданин, който отговаря на изискванията за сенатор, притежава юридическо образование и не по-малко от 10-годишен юридически стаж.

4. Съдилища

4.1. Основни принципи

Съдебната власт според Конституцията на Чехия се упражнява в името на републиката от независими съдилища. Чл. 82 прогласява принципа за независимост и безпристрастност на съдиите при упражняване на дейността им. Принципът за несменяемост на съдиите е конституционно установен с определени изключения, които се уреждат със закон. Съдийската длъжност е несъвместима с президентски и депутатски мандат, както и с всяка длъжност в държавната администрация.

Основната функция на съдилищата е защитата на правата и законните интереси на правните субекти при спазване на предвидената в закона процедура. Съдът притежава изключителна компетентност да се произнася по въпроса за виновността и наказанието при повдигнато обвинение за извършено престъпление.

Всеки съд в Република Чехия е оправомощен да сезира Конституционния съд при констатирано противоречие между приложимия по конкретното дело закон и Конституцията.

Съдиите са оправомощени да преценяват законосъобразността на подзаконовите нормативни актове.

4.2. Администриране на съдебната дейност

Централният орган, чиято функция е администрирането на съдебната дейност, е **Министерството на правосъдието**. Неговата задача е с предвидените по закон начини и средства да създаде необходимите условия (персонал, организация на дейността, материални и

финансови ресурси, обучение на магистратите в Съдебната академия и др.) с цел максимално ефективно функциониране на съдебната система.

4.3. Организация на съдилищата

Конституцията на Чехия предвижда следните видове съдилища: **Върховен съд**, **Върховен административен съд**, **висши** (2 на брой), **окръжни** (8 на брой) и **районни** (86 на брой) съдилища. Наименованието им може да бъде променяно със закон. От 1994 г. са премахнати военните съдилища. Организацията и юрисдикцията на съдилищата е регламентирана на законово равнище.

Гражданският и наказателният процес се подчиняват на принципа на **двуинстанционността**, т.е. решението на първоинстанционния съд, който обичайно е районният съд, може да се обжалва пред второинстанционния съд, чието решение по принцип е окончателно и не може да се атакува по общия ред. Като първа инстанция действат районните и окръжните съдилища. Районните съдилища правораздават в състав от един съдия или в съдебен състав от един съдия и двама съдебни заседатели (по наказателни дела). Законът посочва конкретните случаи, в които окръжният съд действа като първа инстанция, като в тази хипотеза неговото решение се обжалва пред висшия съд. Пример за това са повечето търговски дела и наказателните дела за тежки престъпления. Окръжният съд заседава в състав от трима съдии или един съдия и двама съдебни заседатели. Висшите съдилища действат като втора инстанция по дела, разглеждани като първа инстанция от окръжните съдилища. Делата в тях се разглеждат от състав от трима съдии.

Компетентността на **Върховния съд** се свежда до разглеждане на дела, образувани чрез извънредните средства за отмяна на влезли в сила съдебни актове, както и до уеднаквяване на съдебната практика. Към Върховния съд и към висшите съдилища има дисциплинарни трибунали. В рамките на Върховния съд има наказателно, гражданско и търговско отделение. Върховният съд функционира в състав от трима или петима съдии в зависимост от предмета на делото. С измененията от 2001 г. на Закона за съдилищата и съдиите са предвидени и състави от девет съдии, които принадлежат към едно и също отделение. Общото събрание на съдиите от Върховния съд издава решения при необходимост от уеднаквяване на практиката на отделенията в рамките на самия съд. Неговите заседания са закрити.

Към Върховния съд, Върховния административен съд, висшите съдилища, както и към окръжните и районните съдилища с повече от 10 съдии се създават **съдебни съвети**. Те дават мнение относно назначаването на председател и заместник-председатели на съдилищата и относно преместването на съдия от един съдебен район в друг, както и обсъждат годишния доклад на председателя на съда относно функционирането на съдебната власт. Мандатът на членовете на съдебния съвет е 5 години.

4.4. Статут на съдиите

Съдиите в Чехия се назначават от **президента на републиката по предложение на министъра на правосъдието**. Според Конституцията назначаването е за неопределен период от време, но в Закона за съдилищата и съдиите е посочено възрастово ограничение – до края на годината, в която съдията навършва **70-годишна възраст**. Всеки чешки гражданин, който е пълнолетен, притежава юридическо образование и успешно е издържал изпита за магистрати, може да бъде назначен за съдия, като останалите изисквания са конкретизирани в Закона за съдилищата и съдиите.

4.5. Административно правосъдие

Характерна особеност на чешката съдебна система е, че административното правораздаване се обособява едва през 2002 г. с приемането на Кодекса на административното правосъдие (Закон № 150/2002). То се осъществява от окръжните съдилища и от Върховния административен съд. В окръжните съдилища административното правораздаване е обособено в специални колегии, като административните дела се разглеждат от едноличен съдебен състав.

Върховният административен съд е последна съдебна инстанция по административни дела като негова основна функция е унифицирането на съдебната практика на административните съдилища. Това е възможно, тъй като Върховният административен съд е касационна инстанция относно делата, разглеждани от окръжните съдилища, а в изрично посочени от Кодекса на административното правосъдие случаи той е единствена инстанция.

Върховният административен съд заседава в състав от трима съдии. По дела във връзка с оспорване на изборна процедура или на законността на политическа партия или движение и във връзка със спор за компетентност Върховният административен съд заседава в редовен състав от седем съдии. В отделни случаи Кодексът на административното правосъдие предвижда определени решения да се постановяват еднолично от председателя на състава. Предвиден е и т.нар. разширен състав, който се състои от седем съдии при обжалване на решение, постановено от тричленен състав на Върховния административен съд, и от девет съдии в останалите случаи.

Органи на управление на Върховния административен съд са неговият председател, Пленумът на Върховния административен съд и Съдебният съвет към Върховния административен съд. Пленумът включва всички съдии в този съд. След обсъждане в Пленума председателят на Върховния административен съд издава т.нар. Процедурни правила на Върховния административен съд. Те се отнасят до организацията на дейността на съда, формирането на съставите, изготвянето на графика на делата, мониторинга и оценяването на съдебните решения, издавани от Върховния административен съд и др. Съдебният съвет към

Върховния административен съд се състои от петима съдии. Той е консултативен орган към председателя на съда. Конкретните му правомощия са изброени в Кодекса на административното правосъдие.

Интересна особеност на съдебната система в Чехия е фигурата на т.нар. **съдебен помощник**. Той се назначава към определен съдия по административни дела. За съдебен помощник може да бъде назначен пълнолетен и неосъждан чешки гражданин, който е завършил магистърска степен по право в чешки университет. Назначаването на съдебните помощници е от изключителната компетентност на председателя на Върховния административен съд, но предложението се прави от съдията, към когото се назначава помощникът. Прекратяването на правомощията на съдията води до автоматично прекратяване на правомощията и на неговия съдебен помощник.

5. Прокуратура

5.1. Организация на прокуратурата

Правната уредба на статута на прокуратурата се съдържа в чл. 80 от Конституцията на Чехия и в Закона за прокуратурата. В структурата на прокуратурата влизат **Върховната прокуратура на Република Чехия в Бърно, Висшите прокуратори в Прага и Оломоуц, осем окръжни прокуратори и 86 районни прокуратори**. Седалищата и териториалната компетентност на прокураторите съвпадат с тези на съдилищата.

Ръководни длъжности в рамките на прокуратурата заемат главният прокурор, който оглавява Върховната прокуратура на Чехия, висшите прокуратори, които ръководят висшите прокуратори, окръжните прокуратори – по отношение на окръжните прокуратори, и ръководителите на районните прокуратори. Ръководителите на различните видове прокуратори определят вътрешната организация и разпределение на дейността между прокураторите в рамките на съответната прокуратура.

Всяка горестояща прокуратура упражнява контрол по отношение на нисшестоящите ѝ прокуратори в рамките на един и същ район. **Главният прокурор на републиката се отчита пред министъра на правосъдието**, който упражнява надзор върху дейността на Върховната прокуратура. Намесата на висшестоящ прокурор в работата на нисшестоящ прокурор по отношение на съществото на делото е позволена само в пределите, изрично определени от закона.

5.2. Функции на прокуратурата

Основната функция на прокуратурата е представляването и защитата на интересите на държавата в предвидените от закона случаи. Прокуратурата има следните правомощия:

- повдигане и поддържане на обвинение по наказателни дела и извършване на други действия, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс на Чехия;
- контрол върху спазването на предвидените в закона правила в местата за лишаване от свобода;
- контрол по изпълнението на мерките за процесуална принуда;
- участие по дела в други предвидени от закона случаи;
- участие в мерки и процедури за превенция на престъпността и за подпомагане на жертвите на престъпления.

Правомощията на прокуратурата са ограничени в рамките на условията и средствата, които изрично са предвидени със закон. Излизането извън тези рамки опорочава действията и актовете на прокурорите, като ги прави незаконосъобразни. Прокурорът участва в граждански дела само в предвидените от закона случаи. Неговото правно положение и правомощията му по граждански дела се регламентират от Гражданско-процесуалния кодекс на Чехия.

5.3. Назначаване и освобождаване от длъжност на прокурорите

За прокурор може да бъде назначен чешки гражданин, завършил висше юридическо образование като магистър, неосъждан за престъпление с влязла в сила присъда, навършил 25 годишна възраст, успешно издържал предвидения по закон специализиран изпит и притежаващ необходимите морални качества за заемането на длъжността.

Главният прокурор в Република Чехия се назначава и освобождава от длъжност от правителството по предложение на министъра на правосъдието. Висшите прокурори се назначават и освобождават от длъжност от министъра на правосъдието по предложение на главния прокурор. Окръжните и районните прокурори се назначават от министъра на правосъдието по предложение на ръководителите на съответните окръжни и районни прокуратури. Министърът на правосъдието може да освобождава от длъжност висш, окръжен или районен прокурор поради сериозно нарушение на правомощията им, а в останалите случаи допълнителен елемент от фактическия състав по освобождаването от длъжност на прокурор е предложението за това от ръководителя на прокуратурата, към която принадлежи прокурорът, чието освобождаване от длъжност се иска. Окръжните и районните прокурори могат да бъдат освободени от длъжност и по предложение на главния прокурор. Заместниците на висшите прокурори и на ръководителите на окръжните и на районните прокуратури се назначават и освобождават от длъжност от министъра на правосъдието по предложение на техните ръководители.

5.4. Правомощия на главния прокурор

Главният прокурор на Чехия може да издава указания, които са задължителни за всички прокурори. Такива указания се издават с цел регламентиране и уеднаквяване на прокурорската практика или на организацията на дейността на отделните прокуратури.

6. Разследващи органи

Органите, компетентни да извършват разследване по наказателни дела в Чехия, са **полицейските органи**, които са част от **Министерството на вътрешните работи**. Президиумът на полицията на Република Чехия упражнява надзор върху дейността на всички полицейски органи. Неговият ръководител се назначава и освобождава от министъра на вътрешните работи с одобрението на правителството. Ръководителят на Президиума на полицията назначава и освобождава директорите на отделните служби в рамките на полицията и се отчита за дейността си пред министъра на вътрешните работи

Освен органите на полицията разследване на определени видове престъпления могат да извършват и други разследващи органи, което се обяснява със спецификата на престъпната дейност и необходимостта от професионална подготовка в конкретната разследвана област. Такива са специализираните звена на Военната полиция, специализираните звена на Чешката служба по сигурността на информацията, митническите органи, Следственото звено към Министерството на вътрешните работи.

Разследването на престъпление, по което обвиняем е полицейски служител, служител на Чешката служба по сигурността на информацията или на Службата по международни отношения и информация, се извършва задължително от прокурор. Освен това, във всички останали случаи прокурорът може по своя преценка да извърши отделни следствени действия самостоятелно и дори да из земе цялото следствено дело от полицейските органи и сам да извърши всички необходими следствени действия.

7. Взаимоотношения между прокуратурата и полицейските органи

В резултат на промените в чешкия Наказателно-процесуален кодекс от 2001 г. разследването по наказателни дела се осъществява основно от **полицията** (полицейските служители). Тя е структурирана в рамките на Министерството на вътрешните работи и е част от **изпълнителната власт**.

Отговорност за правилното и ефективно протичане на разследването носи и **прокуратурата**. Прокурорите упражняват контрол за законосъобразност по отношение на действията на полицейските органи в хода на разследването. Част от този контрол е правото на прокурорите да издават **задължителни за разследващите органи указания**, да изискват от тях доклади и отчети относно хода на разследването и предприетите мерки, да проверяват събраните материали и доказателства, да предприемат отделни следствени действия самостоятелно или дори да изземат цялостното извършване на разследването от полицейските органи, да връщат делото за допълнително разследване, да разрешават спорове за

материална компетентност между полицейските органи, да изземват разследването от един полицейски орган и да го възлагат на друг, да отменят незаконосъобразните актове на полицейските органи и т.н. Когато разследването по определено дело се извършва от прокурор, контролът за законосъобразност се упражнява от висшестоящия прокурор. Заедно със съда прокуратурата носи отговорност относно спазването на основните права и свободи на гражданите от страна на полицейските органи.

Прокурорът в чешкия наказателен процес е господар на процеса (*dominus litis*) в досъдебната фаза. Контролните му правомощия спрямо разследващите органи се обясняват със задълженията на прокурора във връзка с обвинителната функция по наказателни дела и по-конкретно със задължението за повдигане и обосноваване на повдигнатото обвинение срещу конкретно лице за извършено престъпление от общ характер.

Въпреки че по начало полицейските служители като разследващи органи са тези, които вземат решение за възбуждане на наказателно преследване, прокурорът в рамките на общите си контролни функции на досъдебната фаза може да провери дали законосъобразно и основателно е поставено началото на наказателното преследване, а при констатирани нередности – да отмени решението на полицейския орган за възбуждане на наказателното преследване. Контролът за законосъобразност и обосновааност на действията на разследващите органи се упражнява от прокурора постоянно в досъдебната фаза на наказателния процес. Той следи и за своевременното и ефективно извършване на процесуално-следствените действия.

Задължителните указания, които прокурорите могат да издават във връзка с работата на разследващите органи, се отнасят до: образуването на наказателното производство, правната квалификация на деянието, обхвата на повдигнатото обвинение, ползването на експертна помощ при разследването, връщането на случая за допълнително разследване, включително и от страна на съда, както и във всеки друг случай, когато това е необходимо за законосъобразното и ефективно протичане на разследването. Тези указания по правило се издават в писмена форма, а когато са в устна форма, се закрепват по установения ред в писмен вид.

За извършването на определени действия разследващите органи трябва да имат предварителното съгласие на прокурора. Това са: арестуването на обвиняемия, отнемането на определени вещи, които имат значение за наказателния процес, налагането на запор върху финансови активи или банкови сметки на обвиняемия, претърсване на помещения и лица, свързани с престъпното деяние и др.

Полицейските органи са длъжни при всеки случай на констатирано престъпление да предприемат необходимите действия по даване ход на наказателния процес, като незабавно уведомят за това компетентния прокурор.

Жалбите относно незаконосъобразните действия на полицейските органи във връзка с разследването се разглеждат от прокурора, докато тези, които нямат пряко отношение към разследването по конкретното дело и/или са извършени преди началото на

досъдебната фаза на наказателния процес, са от компетентността на висшестоящия полицейски служител.

Кралство Швеция

Площ:	449 964 кв. км.
Население:	8,9 млн. души (2000 г.)
Столица:	Стокхолм.
Официален език:	шведски.
Религия:	протестанти (68%).
Паризна единица:	шведски крона.
Административно деление:	24 лена.
Държавно устройство:	конституционна монархия. Държавен глава - крал, който има представителни задължения. Законодателен орган - Риксдаг (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - правителство.

1. Общи бележки

Съдебната власт в Кралство Швеция включва само съдилищата. Те се обособяват в три групи – общи, общи административни и специализирани съдилища. Съдебното производство обикновено е триинстанционно.

Чл. 9 от Глава I на Конституцията на Швеция регламентира принципите за равенство на гражданите пред съдилищата и пред другите държавни институции и за обективност и безпристрастност при осъществяването на дейността им. Независимостта на съда във връзка с реализирането на правосъдната функция се гарантира от чл. 2 (Глава XI) от Конституцията, който гласи: *“Който и да е държавен орган, включително и Парламентът, няма право на намеса в правораздавателната дейност на съда и в дейността по прилагането на закона във всеки конкретен случай.”*

Прокуратурата в Кралство Швеция е независима институция, както спрямо съдилищата, така и спрямо полицията. Централната административна структура (агенция) на прокуратурата е Службата на Главния прокурор. Главният прокурор е върховен прокурор на Швеция и едновременно с това е прокурор към Върховния съд.

Разследването по наказателни дела се извършва от полицейските служители и/или от прокурорските органи. Полицейските органи са държавни служители и представители на изпълнителната власт.

Специфика на конституционната система на Кралство Швеция е липсата на Конституционен съд. Въпреки това съдилищата имат известни правомощия да преценяват съответствието на акта, който е приложим по конкретното дело, с нормативните актове от по-висш ранг в нормативната йерархия.

2. Източници на правна уредба

В Конституцията на Кралство Швеция липсва самостоятелна глава или раздел, посветен на съдебната власт. Глава XI, която има отношение към статута и правомощията на съдилищата, е озаглавена "Съдебна и обща държавна администрация". В нея се регламентират паралелно, от една страна, процедурата по назначаване на съдиите и основните принципи на функциониране на съдебната система, а от друга, назначаването и принципите при осъществяването на дейността на държавните служители и на цялата държавна администрация.

Специфичен е законодателният подход при регламентирането на компетентността на съдилищата и на процедурата по наказателни и граждански дела. Те са предмет на уредба в един нормативен акт – Шведският процесуален кодекс (Акт 1998:65). Статутът и компетентността на административните съдилища, както и процедурите, по които те правораздават, са уредени в Административния процесуален кодекс (Акт 1971:291).

Уредбата на прокуратурата се съдържа в Конституцията, в Шведския процесуален кодекс и др., а на разследващите органи като полицейски органи – в Закона за полицията и в Шведския процесуален кодекс.

3. Съдилища

Съдилищата в Швеция се разделят на общи съдилища, общи административни съдилища и специализирани съдилища.

3.1. Общи съдилища

Общите съдилища са: Върховният съд, апелативните съдилища (6 на брой), районните съдилища (68 на брой). Правната уредба се съдържа в Шведския процесуален кодекс.

Районните съдилища са основните първоинстанционни съдилища. Техните съдебни райони и административен капацитет варират значително. В някои районни съдилища има не повече от един или двама съдии, а в Стокхолмския районен съд работят повече от 80 районни съдии. Във всеки районен съд има определен брой непрофесионални съдии (съдебни заседатели). Те се избират от общинските съвети на общините, които влизат в съдебния район на съответния районен съд, за период от четири години. Съдебните заседатели участват в съдебния състав по определени дела при произнасянето и по фактическата, и по правната страна на разглеждания казус. Понастоящем съдебните заседатели към районните съдилища в Швеция са близо 5000, а районните съдии са около 500. Техните рангове са главен съдия (lagman), старши съдия (chefsradman), съдия (radman) и помощник-съдия (tingsfiskaler). Главният съдия е административен ръководител на районния съд.

Обикновено съдебният състав се изгражда по следния начин:

- По **наказателни дела**, разглеждани от първоинстанционния районен съд, съдебният състав се състои от един професионален съдия и трима съдебни заседатели. Дела, в които предвиденото най-тежко наказание е глоба или лишаване от свобода до 6 месеца, се разглеждат от един съдия.
- По **граждански дела** съдебният състав включва трима професионални съдии, ако в закон не е предвидено друго. Ако страните са съгласни или ако делото не е сложно от правна и фактическа гледна точка, то може да бъде разгледано от един съдия. По брачни спорове съдът заседава в състав от един съдия и трима съдебни заседатели.

Районният съд е компетентен да разглежда и дела във връзка с т.нар. администриране на гражданските отношения. В Швеция тези дела се наричат "съдебни въпроси". Такива са делата за смяна на име, осиновяване, настойничество, попечителство и др.

Апелативните съдилища са въззивна инстанция по споровете, разглеждани от общите съдилища като първа инстанция. В тях са обособени отделения. Начело на апелативния съд стои главен съдия, който е председател на апелативния съд, а начело на отделенията стоят съдии – председатели на отделения на апелативния съд. Останалите съдии в апелативния съд са с ранг на апелативни съдии.

Ако на първа инстанция делото се разглежда от един съдия и трима съдебни заседатели, съдебният състав в апелативния съд се състои от трима съдии и двама съдебни заседатели. При един съдия на първа инстанция апелативният съд заседава в състав от трима съдии, а при трима съдии на първа инстанция – разглеждането на делото на въззивна инстанция е от четирима съдии.

В определени от закона случаи разглеждането на делото от апелативния съд е обусловено от получаването на разрешение за обжалване. Това е форма за ограничаване на злоупотребите с правото на жалба. По даването на разрешение за обжалване пред апелативния съд се произнася един съдия от този съд.

Делата, разглеждани от апелативните съдилища, са три групи – наказателни, граждански и други дела. В изрично предвидени от специален закон случаи апелативните съдилища могат да разглеждат определени дела като първа инстанция.

Върховният съд на Швеция е касационна инстанция по дела, разглеждани от общите съдилища. В определени от закона случаи той може да бъде първа съдебна инстанция. Такива са хипотезите на търсене на наказателна отговорност във връзка с изпълнението на служебните задължения от страна на министър, съдия във Върховния или Върховния административен съд, парламентарния омбудсман, канцлера по правосъдието, главния прокурор, съдия в Съда на Европейските общности или в Първоинстанционния съд към него, апелативен съдия и др. Върховният съд е първа инстанция по дела относно освобождаването от длъжност на съдия от Върховния или Върховния административен съд, както и в други предвидени от закона случаи.

Върховният съд се състои от 16 съдии, като техният брой може да бъде увеличен при необходимост. Те се назначават от правителството. То определя и председателя на съда. Някои от съдиите от Върховния съд участват в Съвета по законодателството, а останалите заседават в рамките на Върховния съд.

Възможностите за обжалване и разглеждане на делото от Върховния съд са ограничени. В обичайния случай се изисква т.нар. **разрешение за обжалване**. Две са основанията за получаване на разрешение за обжалване. Първото е преразглеждането на решението по делото да е от съществено значение за съдебната практика, тъй като би се създаде съдебен прецедент. Второто основание е допуснато съществено процесуално нарушение при първоинстанционното разглеждане на делото. Разрешението за обжалване може да се отнася и само до част от съдебното решение. Разрешението за обжалване се издава от един или от трима съдии от Върховния съд. Неговата цел е да се ограничи напливът от дела, които разглежда Върховният съд. Средностатистически разрешение за обжалване се издава в 2% от случаите, а по наказателни дела – по 0.5% от делата. По някои дела не е необходимо такова разрешение, както има и субекти, чието право на обжалване (протест) не е ограничено от получаването на разрешение. Такъв субект е главният прокурор на Швеция.

При разглеждането на делото Върховният съд обичайно заседава в съдебен състав от пет съдии. Те могат да преразглеждат както въпроси от материално, така и от процесуално естество. Ако състав на Върховния съд прецени, че е необходимо изменение в практиката на Върховния съд, се свиква Общо събрание (Пленум) на съдиите от Върховния съд или случаят се разглежда от състав от девет съдии.

Решенията на Върховния съд се публикуват в специално издание на Върховния съд ("Nytt Juridiskt Arkiv"), което се издава шест пъти годишно.

3.2. Общи административни съдилища

Общите административни съдилища са Върховният административен съд, апелативни административни съдилища (4 на брой) и окръжни административни съдилища (23 на брой). На тях са подсъдни споровете между гражданите, от една страна, и държавата или общината, от друга, при които се обжалва законосъобразността на издаден административен акт или отказа от издаването на такъв. Пример за такива спорове са тези относно: данъчни задължения, отнемане на свидетелство за управление на моторно превозно средство, споровете по общественото осигуряване и др.

Окръжните административни съдилища са първоинстанционните административни съдилища. Те заседават в състав от един професионален съдия и трима съдебни заседатели.

Апелативният административен съд е въззивна инстанция по административни дела, по които като първа инстанция се е произнесъл окръжен административен съд. В преобладаващия брой случаи положителна процесуална предпоставка е получаването

на разрешение за обжалване. В определени от закона случаи апелативният административен съд е първа съдебна инстанция. Съдебният състав се състои от трима съдии.

Върховният административен съд е последна съдебна инстанция по административни дела в предвидените в закона случаи. В него има не по-малко от 16 върховни съдии. Основното правомощие на Върховния административен съд е чрез издаването на решения по отделни дела да създава съдебни прецеденти, които служат като ориентир за съдиите и за другите юристи във връзка с правоприлагането.

Върховният и Върховният административен съд в Швеция, за разлика от върховните съдилища на други държави, нямат право да обявяват неконституционностъобразността или незаконосъобразността на закони или подзаконови нормативни актове. За сметка на това, както върховните съдилища, така и други съдилища и институции, могат по повод на конкретен казус, по който се произнасят, да откажат прилагането на закон или подзаконов нормативен акт поради противоречието му с Конституцията или с нормативен акт от по-висш ранг. Относно законите и актовете на правителството това е допустимо, само ако противоречието между двата акта е очевидно. В хипотезите, в които приложимият акт е издаден от правителството или друг изпълнителен орган на държавната власт и последна инстанция по случая е съответната институция, издала акта, Върховният административен съд (по отношение на актовете, издадени от правителството) или апелативен административен съд (по отношение на актовете на нисшестоящ административен орган) може да прецени дали този акт не противоречи на основните правни принципи на Швеция. Описаната процедура се обозначава с термина съдебен контрол.

3.3. Специализирани съдилища

В Швеция съществуват следните **специализирани съдилища**: трудови съдилища, търговски съдилища и съдилища по спорове във връзка с владелчески и наемни отношения. Тези специализирани съдилища се наричат **трибунали**. Освен тях има и т.нар. **екологични съдилища**, като в определени случаи като такива заседават районните съдилища, а в други – т.нар. местни и околийски съдилища.

Трудовите съдилища са компетентни да разглеждат делата, свързани с трудови спорове – както индивидуални, така и колективни (например относно тълкуването или прилагането на колективен трудов договор). Правната уредба на статута и правомощията на трудовите съдилища, както и на процедурата, по която се разглеждат трудовите дела, се съдържа в **Закона за трудовите спорове**. Повечето трудови спорове в Швеция се разглеждат от трудовите съдилища като първа и последна инстанция. В определени случаи първоинстанционен съд е районният съд, а трудовият съд се явява апелативна инстанция. Неговото решение е окончателно и не подлежи на обжалване. Трудовите съдилища разглеждат делата в състав от седем съдии, от които двама се назначават по предложение на работодателските организации, а двама – по предложение на

синдикалните организации. Тези четирима членове на съдебния състав може да не са професионални съдии или дори юристи, но трябва да притежават познания в областта на пазара на труда и трудовите отношения. Останалите трима членове на съдебния състав, от които двама са съответно председател и заместник-председател на състава, са професионални съдии, за които се изисква определен юридически стаж. Съдиите в трудовите съдилища се назначават от правителството за тригодишен период.

Съдът за патентни жалби е специален административен съд. Той разглежда жалби срещу актове на Патентното ведомство във връзка с патенти, марки, промишлен дизайн и др. Жалбите срещу решения на този съд се разглеждат от Върховния административен съд, като процесуална предпоставка е получаването на разрешение за обжалване.

Специфика на съдебната система в Швеция е, че определени специални съдилища са частично или изцяло инкорпорирани в рамките на общите съдилища. Такива са т.нар. **екологични съдилища, патентните съдилища, съдилищата по морско право, съдилищата, които разглеждат спорове относно нарушения на свободата на словото** и др.

Други правораздавателни институции в Швеция са арбитражните съдилища, Националното бюро за жалби на потребители и др.

3.4. Назначаване и освобождаване от длъжност на съдиите. Администриране на съдилищата и на съдебната дейност

Съдиите трябва да са шведски граждани, да са дееспособни и да са преминали успешно професионалния изпит за заемане на съдийска длъжност. Това са изискванията, посочени в Шведския процесуален кодекс, който делегира на правителството правомощието да определя допълнителни изисквания за заемане на съдийска длъжност. **Съдиите в Швеция се назначават от правителството.**

Правната уредба на освобождаването от длъжност на съдиите се съдържа в Конституцията на Швеция (глава XI, чл. 5). Принципът за несменяемост на съдиите е гарантиран чрез изчерпателното посочване на основанията за освобождаването им от длъжност. Това е допустимо само при пенсиониране поради достигане на пенсионната възраст или на друго основание, или ако поради извършено престъпление или значимо и повтарящо нарушение или неизпълнение на служебните задължения съдията е демонстрирал явна негодност да изпълнява служебните си задължения.

Функциите по организация на съдилищата и по администрирането на съдебната дейност се изпълняват от **Министерството на правосъдието**. Създадена е и специализирана централна държавна агенция **Национална администрация на съдилищата**. Тя следи за финансовото осигуряване на съдилищата, кадровата политика, програмите за професионална квалификация, информационното обслужване и др.

4. Прокуратура

Прокуратурата в Кралство Швеция е независима институция. Централната административна структура (агенция) на прокуратурата е Службата на Главния прокурор. Шведският процесуален кодекс предвижда, че прокурорите в Швеция са главен прокурор, окръжни прокурори и районни прокурори. Правомощия като прокурори имат и помощник-прокурорите.

4.1. Организация и функциониране на прокуратурата

Начело на прокуратурата в Швеция стои Главният прокурор. Територията на страната е разделена на шест прокурорски региона, във всеки от които има окръжна прокуратура. **Главният прокурор и окръжните прокурори се назначават от правителството.** Начело на отделните прокуратури стои прокурор, който носи отговорност за управлението и контролирането на дейността на прокурорите от съответното звено. В кръга на неговите задължения влиза и дейността по превенция на престъпността.

Службата на главния прокурор има следните административни функции:

- планиране и следене за изпълнението на задачите на прокуратурата;
- финансово администриране;
- кадрова политика;
- организиране на квалификационни програми;
- информационно обслужване и др.

Към Службата на главния прокурор са създадени специални отдели, наречени “Специализирана престъпност” и “Престъпност във връзка с екологията”. Към Службата на главния прокурор има и Консултативен съвет, който се назначава от правителството.

Районните и окръжните прокурори са обществени обвинители пред по-ниските по степен съдилища и пред апелативните съдилища. В определени случаи главният прокурор също се явява пред апелативните съдилища. Общественото обвинение пред Върховния съд се осъществява от главния прокурор. Когато съдебното решение или присъдата се обжалват само от частния обвинител, главният прокурор може да назначи друг прокурор, който да се яви вместо него пред Върховния съд.

Главният прокурор и окръжните прокурори имат право да изземват от компетентността на нисшестоящите прокурори разпределените им дела по своя преценка. Главният прокурор, а в определени от правителството случаи и окръжните прокурори, могат да назначават втори (подпомагащ) прокурор, който да се явява наред с определения прокурор пред нисшестоящите и апелативните съдилища. Доколкото това е предвидено в инструкцията, регламентираща дейността на прокурорите, помощник-прокурорите притежават правомощия, аналогични на тези на прокурорите, с изключение на правомощието да се инициира и води дело пред Върховния съд, което е изключително правомощие на главния прокурор на Швеция.

4.2. Статут на главния прокурор

Главният прокурор е върховен прокурор на Швеция и е прокурор към Върховния съд. Конституцията на Швеция (глава XI, чл. 6) предвижда, че главният прокурор на страната е пряко подчинен на правителството.

Административните функции на главния прокурор са свързани с ръководството на дейността на прокуратурата като цяло, с координирането на дейността на отделните служби и с осигуряването на ефективното им функциониране.

4.3. Специализирани прокурорски органи

Специфика на съдебната система на Швеция е наличието на специализирани прокурорски органи. Според Шведския процесуален кодекс единствените специализирани прокурорски органи, които имат правото да иницират процес пред Върховния съд, са канцлерът по правосъдието и парламентарният омбудсман.

Част от прокуратурата като държавен орган е **Националното бюро за икономически престъпления**, което е специална прокурорска агенция за борба с икономическата престъпност. Във връзка с дейността на тази агенция си сътрудничат прокурори, специализирани по разследване на икономически престъпления, икономическа полиция, счетоводители и други специалисти по икономика. Националното бюро за икономически престъпления се оглавява от главен директор, чиято ръководна роля във връзка с разследването съответства на тази на директорите на окръжните прокуратури.

Друг специализиран прокурорски орган е **Службата на канцлера по правосъдието**. Канцлерът по правосъдието (Justitiekanslern/Chancellor of Justice) е специфичен държавен орган, който има прокурорски правомощия в специални хипотези. Той е държавен обвинител по всички дела, отнасящи се до нарушаването на свободата на словото и на свободата на мнението. Канцлерът по правосъдието е пряко подчинен на правителството. Той се назначава от правителството за неопределен период от време, като при смяната на кабинета не се освобождава от длъжност. Това, както и фактът, че неговата дейност е пряко подчинена само на закона, обуславят независимостта му като държавен орган. Част от неговите правомощия са: оказване на правна помощ и съдействие на правителството, контролиране дейността на държавни агенции и други държавни органи с оглед законосъобразността на техните актове и действия, представителство на държавата по определени дела, свързани с нарушаването на нейни права (предимно относно обезщетения за нанесени вреди на държавата). Обвинение за извършено престъпление от съдия във Върховния съд или във Върховния административен съд може да бъде повдигнато от канцлера на правосъдието или от парламентарния омбудсман, като делото се разглежда от Върховния съд. Същите органи са компетентни да иницират и процедура за освобождаването от длъжност на съдия от Върховния съд или от Върховния административен съд.

4.4. Правомощия на прокуратурата

Прокуратурата повдига обвинение по наказателни дела срещу лица, за които съществува предположение за извършено престъпление. Специализираните прокурорски органи повдигат обвинение по делата, за които притежават специална компетентност.

Прокурорът има изключителни правомощия относно решението за повдигане или не на обвинение по наказателни дела. Той може да вземе решение да не повдигне наказателно обвинение при следните алтернативни предпоставки: ако може да се направи обосновано предположение, че наказанието, което ще се наложи, няма да е по-тежко от глоба; може да се предположи, че ще бъде наложена условна присъда и специални основания налагат неповдигането на обвинение; обвиняемият е извършил друго престъпление и по настоящото обвинение няма да бъде наложено друго наказание; ако обвиняемият има нужда от психиатрична или друга специална помощ по Закона за подпомагане и предоставяне на услуги на хора с функционални затруднения.

Общо основание за неповдигане на обвинение е наличието на специални обстоятелства, които правят безпредметно налагането на наказание на конкретния извършител, тъй като евентуалното му налагане би провокирало ангажирането на лицето с трайна престъпна дейност, и не се налага повдигането на обвинение поради други причини.

5. Разследване на престъпленията

5.1. Предварително разследване по наказателни дела

Решението за започване на предварително разследване по наказателни дела се взема от прокурора или от полицейския орган. Ако началото на предварителното разследване е поставено от полицейски орган и престъплението не е от лек характер, отговорността относно провеждането на разследването се поема от прокурора от момента, в който може да се направи обосновано предположение кой е извършителят на престъплението. Прокурорът заема ръководно положение при провеждането на разследването и ако специални обстоятелства налагат това. Ръководещият разследването прокурор може да поиска съдействието на полицейските органи във връзка с разследването. Той има право да дава указания на полицейския орган относно хода на разследването и процесуално-следствените действия, които трябва да се предприемат. Преди официалното поставяне на началото на разследването полицейските органи могат да провеждат разпити на свидетели и да извършват други неотложни следствени действия.

Предварителното разследване се извършва колкото е възможно по-експедитивно, а в случай, че се окаже ненужно продължаването му, следва да бъде прекратено.

Както прокурорът, така и полицейските органи са длъжни при извършването на процесуално-следствените действия да събират доказателства както в полза на обвинението, така и в полза на защитата на обвиняемия, като спазват принципа за обективност. Разследването следва да се извършва така, че никое лице да не бъде подлагано на излишни подозрения или да му се причиняват ненужни неудобства или разходи.

Решението за прекратяване на предварителното разследване се взема от прокурора. При приключване на предварителното разследване прокурорът взема решение дали ще повдигне наказателно обвинение пред съд.

5.2. Полицейските органи като разследващи органи

Предварителното разследване по наказателни дела се извършва от прокурора и/или от полицейските органи. **Националната полиция на Швеция** е централна държавна агенция, която включва Националния отдел за разследване (Национална следствена служба), Шведската служба за сигурност и Полицейска академия. Във всеки окръг в Швеция има полицейско управление. Полицаяте са държавни служители. Като служители на Националната полиция, полицаите са представители на изпълнителната власт.

В чл. 2 от Закона за полицията на Швеция сред основните задължения на полицията е и извършването на разследване и наблюдение във връзка с повдигнати обвинения по наказателни дела. Всеки полицейски служител, който има сведения за извършено престъпление от общ характер, е длъжен да уведоми старшия полицейски служител. Полицейският служител може да не докладва за извършено престъпление, ако с оглед на конкретните обстоятелства случаят е малозначителен и е очевидно, че няма да бъде наложено друго наказание освен глоба.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Конституционен съд, орган на управление на съдебната власт, административни и други специализирани съдилища в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки

Държава	Конституционният съд в системата от държавни органи	Специализиран орган на управление на съдебната власт	Административни и други специализирани съдилища
Белгия	независим орган	Висш съдебен съвет	административни съдилища трудови съдилища търговски съдилища
България	независим орган	Висш съдебен съвет	няма
Великобритания и Северна Ирландия	няма	—	—
Германия	орган в системата на съдебната власт	—	административни съдилища трудови съдилища финансови съдилища осигурителни съдилища патентен съд
Дания	няма	Съдебен съвет по назначенията Специален съд по обвиненията и ревизиите специализирана съдебна администрация	Морски и търговски съд на Копенхаген
Естония	няма самостоятелен конституционен съд - контролът се осъществява от колегия на Държавния съд	Съвет за управление на съдилищата съвместно с министъра на правосъдието	административни съдилища
Испания	независим орган	Генерален съвет на съдебната власт	административни съдилища търговски съдилища социални (трудоваправни) съдилища съдилища за непълнолетни съдилища за пенитенциарен надзор
Италия	независим орган	Висш съвет на магистратурата	административни съдилища Регионален и Върховен екологични съд военни съдилища други съдилища със специална компетентност
Латвия	орган в системата на съдебната власт	Конференция на съдиите Съдебен дисциплинарен съвет Съвет за квалификация на съдиите	сирашки съдилища енорийски съдилища владелчески съдилища
Литва	независим орган	Общо събрание на съдиите Съвет на съдилищата Съд на честта	административни съдилища възможност за създаване на трудови, семейноправни, по търговска несъстоятелност и по дела за престъпления и общественоопасни деяния, извършени от малолетни и непълнолетни

Държава	Конституционният съд в системата от държавни органи	Специализиран орган на управление на съдебната власт	Административни и други специализирани съдилища
Люксембург	орган в системата на съдебната власт	—	административни съдилища трудови и осигурителни съдилища военни съдилища
Нидерландия	няма	—	административни съдилища
Полша	орган в системата на съдебната власт	Национален съдебен съвет	административни съдилища военни съдилища
Португалия	независим орган	Висш съдебен съвет Висш прокурорски съвет	административни съдилища военни съдилища
Румъния	независим орган	Висш съвет на магистратурата	специализация в рамките на общите съдилища
Словакия	орган в системата на съдебната власт	Съдебен съвет	военни съдилища
Словения	независим орган	Съдебен съвет Съвети по персонални въпроси	няма
Унгария	независим орган	Висш съдебен съвет	трудови съдилища
Финландия	няма	—	административни съдилища Висш съд по импийчмънт пазарни съдилища трудови съдилища съдилища по обществено осигуряване
Франция	независим орган	Висш магистратски съвет	административни съдилища Висш съд Съд на Републиката търговски съдилища трудови съдилища съдилища по обществено осигуряване аграрен съд юрисдикции за непълнолетни други специализирани съдилища
Чехия	орган в системата на съдебната власт	няма самостоятелен орган, управлението се осъществява от Министерството на правосъдието	окръжни административни съдилища и Върховен административен съд
Швеция	няма	няма орган, аналогичен на българския Висш съдебен съвет, съществува Държавна агенция "Национална администрация на съдилищата"	административни съдилища трудови съдилища търговски съдилища съдилища по владетелчески и наемни спорове екологични съдилища

Приложение 2

Място на прокуратурата и специализирани прокурорски органи в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки

Държава	Място на прокуратурата в системата от държавни органи	Специализирани прокурорски органи
Белгия	в системата на съдебната власт	специализирани прокурорски органи към трудовите съдилища
България	в системата на съдебната власт	
Великобритания и Северна Ирландия	в системата на изпълнителната власт	Прокурорски агенции "Мита и акцизи", Отдел по търговия и индустрия и др.
Германия	в системата на изпълнителната власт	—
Дания	в системата на изпълнителната власт	—
Естония	правителствена агенция в системата на изпълнителната власт	—
Испания	функционална автономия в рамките на съдебната власт	Прокуратура за предотвратяване и намаляване на трафика на наркотици Прокуратура за превенция на икономическите престъпления и корупцията Прокуратура към Конституционния съд Прокуратура към Сметната палата
Италия	в системата на съдебната власт	Национална и регионални прокуратури Антимафия
Латвия	в системата на съдебната власт	—
Литва	в системата на съдебната власт	—
Люксембург	в системата на съдебната власт	—
Нидерландия	в системата на изпълнителната власт	—
Полша	в системата на изпълнителната власт главен прокурор е министърът на правосъдието	—
Португалия	в системата на съдебната власт	—
Румъния	в системата на съдебната власт	Специализирана прокуратура за борба с корупцията
Словакия	независима институция	—
Словения	независима държавна агенция	—
Унгария	независима институция	—
Финландия	в системата на съдебната власт	канцлерът на правосъдието и парламентарният омбудсман имат определени прокурорски функции
Франция	в системата на съдебната власт	—
Чехия	в системата на изпълнителната власт	—
Швеция	независима институция	канцлерът на правосъдието и парламентарният омбудсман имат определени прокурорски функции

Приложение 3

Разследващи органи в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки

Държава	Разследващи органи
Белгия	съдия-следовател съдебна полиция
България	следователи (в системата на съдебната власт) дознатели (в системата на изпълнителната власт)
Великобритания и Северна Ирландия	полицейски органи под контрола на прокурор
Германия	полицейски органи под контрола на прокурор
Дания	полицейски органи
Естония	полицейски органи под контрола на прокуратурата
Испания	съдия-следовател съдебна полиция
Италия	съдебна полиция под контрола на прокурор
Латвия	полицейски служители под контрола на прокурор
Литва	полицейски служители
Люксембург	полицейски органи
Нидерландия	полицейски органи под контрола на прокурор
Полша	прокурорски и полицейски органи
Португалия	полиция и специализирана разследваща (съдебна) полиция под контрола на прокурор
Румъния	полицейски органи под контрола на прокурор
Словакия	прокурори следователи (полицейски служители) полицейски служби
Словения	полицейски органи под контрола и ръководството на прокурор съдия-следовател
Унгария	полицейски органи под контрол и ръководство на прокурор
Финландия	полицейски органи
Франция	съдебна полиция прокуратура съдия-следователи
Чехия	полицейски служители под ръководството и контрола на прокуратурата
Швеция	полицейски и/или прокурорски органи

Приложение 4

Назначаване на съдиите и прокурорите в държавите-членки на Европейския съюз и страните-кандидатки

Държава	Съдии	Главен прокурор	Прокурори
Белгия	Съдиите се назначават от Краля по предложение на Комисията по номинирането и по назначението към Висшия съдебен съвет, след преценка на професионалните и на личните качества на кандидатите.	Главният прокурор се назначава от Краля.	Прокурорите се назначават от Краля.
България	Съдиите се назначават от Висшия съдебен съвет. Председателите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд се назначават от президента на републиката по предложение на Висшия съдебен съвет.	Главният прокурор се назначава от президента на републиката по предложение на Висшия съдебен съвет.	Прокурорите се назначават от Висшия съдебен съвет.
Великобритания и Северна Ирландия	Съдиите се назначават от Кралицата по предложение на министър-председателя или на лорд-канцлера в зависимост от вида и степента на съда.	Главният прокурор се назначава от Кралицата.	Прокурорите се назначават от главния прокурор (директора на Кралската прокурорска служба).
Германия	Съдиите във федералните съдилища се назначават от президента въз основа на решение на съответния федерален министър (напр. министъра на труда за Федералния трудов съд, министъра на финансите за Федералния финансов съд и т.н.), взето съвместно със специална избирателна колегия, състояща се от съответстващо провинциални министри плюс съответстващо на тях число от представители, избрани от Бундестага. Членовете на Федералния конституционен съд се избират от двете камари на Парламента (половината от Бундестага, а другата половина – от Бундесрата). Процедурите по назначаване на съдиите в съдилищата в отделните провинции са различни и в тях участват представители на провинциалния парламент и съдебната власт (Хесен, Шлезвиг-Холщайн, Тюрингия и др.), на парламента, изпълнителната и съдебната власт (Хамбург, Бремен) и т.н.	Генералният федерален прокурор се назначава от президента по предложение на федералния министър на правосъдието след съгласието на Бундесрата.	Федералните прокурори се назначават от президента по предложение на федералния министър на правосъдието след съгласието на Бундесрата.

Държава	Съдии	Главен прокурор	Прокурори
Дания	Съдиите се назначават от Кралицата по предложение на министъра на правосъдието, който е обвързан от предложението на Съдебния съвет по назначенията.	Министърът на правосъдието е ръководител на прокуратурата. Оперативен ръководител на прокуратурата е директорът на прокуратурата.	—
Естония	Съдиите се назначават от президента по предложение на пленума на Държавния съд и след вземане предвид мнението на Съвета за управление на съдилищата. Членовете на Държавния съд се назначават от парламента по предложение на председателя на Държавния съд.	Главният прокурор се назначава от правителството по предложение на министъра на правосъдието след вземане предвид мнението на Комисията по правни въпроси към парламента.	Прокурорите се назначават от министъра на правосъдието.
Испания	Съдиите се назначават от Генералния съвет на съдебната власт. Магистратите се назначават с кралски декрет по предложение на Генералния съвет на съдебната власт.	Главният прокурор се назначава от краля по предложение на правителството след предварителна консултация с Генералния съвет на съдебната власт.	Прокурорите към Върховния трибунал и прокурорите, приравнени по ранг на магистрати, се назначават с кралски декрет. Прокурорите, приравнени по ранг на съдии, се назначават със заповед на министъра на правосъдието.
Италия	Съдиите се назначават от Висшия съвет на магистратурата.	Главният прокурор (ръководителят на Главната прокуратура към Върховния касационен съд) се назначава от Висшия съвет на магистратурата.	Прокурорите се назначават от Висшия съвет на магистратурата.
Латвия	Съдиите се назначават от парламента по предложение на министъра на правосъдието след като бъде взето предвид мнението на Съвета за квалификация на съдиите.	Главният прокурор се избира от парламента по предложение на министъра на правосъдието.	Прокурорите се избират от парламента по предложение на министъра на правосъдието.
Литва	Съдиите се назначават от президента на републиката. Върховните съдии се избират от парламента по предложение на президента.	Главният прокурор се назначава от президента след одобрението на парламента. Заместник-главните прокурори се назначават от президента по предложение на парламента.	Прокурорите се назначават от главния прокурор.
Люксембург	Съдиите се назначават от Великия херцог на Люксембург. Съдиите от Върховния съд и председателите на окръжните съдилища се назначават от Великия херцог на Люксембург по предложение на Върховния съд.	—	Прокурорите се назначават от Великия херцог на Люксембург.
Нидерландия	Съдиите се назначават с декрет на Кралицата. Членовете на Върховния съд се назначават по предложение на Горната камара на парламента.	Главният прокурор се назначава с декрет на Кралицата.	Прокурорите се назначават от министъра на правосъдието.
Полша	Съдиите се назначават от президента на републиката по предложение на Националния съдебен съвет.	Главен прокурор е министърът на правосъдието.	Прокурорите се назначават от главния прокурор, който е и министър на правосъдието.

Държава	Съдии	Главен прокурор	Прокурори
Португалия	Съдиите се назначават от Висшия съдебен съвет.	Главният прокурор се назначава от президента на републиката по предложение на правителството.	Прокурорите се назначават от Висшия прокурорски съвет.
Румъния	Съдиите се назначават от президента на републиката по предложение на Висшия съвет на магистратурата.	Главният прокурор се назначава от президента по предложение на Висшия съвет на магистратурата.	Прокурорите се назначават от президента по предложение на Висшия съвет на магистратурата.
Словакия	Съдиите се назначават от президента на републиката по предложение на Съдебния съвет.	Главният прокурор се назначава от президента по предложение на парламента.	Прокурорите се назначават от главния прокурор.
Словения	Съдиите се назначават от парламента по предложение на Съдебния съвет.	Главният прокурор се избира от парламента.	Прокурорите се назначават от правителството по предложение на министъра на правосъдието.
Унгария	Съдиите от се назначават от президента. Председателят на Върховния съд се избира от парламента по предложение на президента.	Главният прокурор се избира от парламента по предложение на президента на републиката.	Прокурорите се назначават от главния прокурор.
Финландия	Съдиите се назначават от президента.	Главният прокурор се назначава от президента.	Местните прокурори се назначават от главния прокурор.
Франция	Съдиите, с изключение на ръководните длъжности, се назначават от Висшия магистратски съвет.	—	Прокурорите се назначават от министъра на правосъдието след консултации с Висшия магистратски съвет.
Чехия	Съдиите се назначават от президента.	Главният прокурор се назначава от правителството по предложение на министъра на правосъдието.	Висшите прокурори се назначават от министъра на правосъдието по предложение на главния прокурор. Окръжните и районните прокурори се назначават от министъра на правосъдието по предложение на ръководителите на съответните окръжни и районни прокуратури.
Швеция	Съдиите се назначават от правителството.	Главният прокурор се назначава от правителството.	Прокурорите се назначават от правителството.

